

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

Saana Tarhanen

Kohti sosiaalista Eurooppaa – Ison-Britannian ammattiliittojen brexit-
kampanjat

Saana Tarhanen 95886
tarhanen.saana.k@student.uta.fi
POLVOS40 Maisteriseminaari
Ohjaaja Kaisa Herne

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

TARHANEN SAANA: Kohti sosiaalista Eurooppaa – Ison-Britannian ammattiliittojen brexit-kampanjat

Pro gradu -tutkielma, 84 s.

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma / Valtio-opin opintosuunta

Toukokuu 2018

Tutkielman aiheena ovat Ison-Britannian ammattiliittojen kampanjat Britannian eroa Euroopan unionista koskevassa kansanäänestyksessä eli brexitissä. Kampanjoita analysoimalla tutkitaan, miten ammattiliitot rakensivat käsitystä Euroopan unionista, sen sosiaalisesta mallista sekä itsestään ja poliittisista vastustajistaan uudenaikaisessa poliittisessä tilanteessa, jossa maan EU-jäsenyys ja siihen liittyvät merkitykset kyseenalaistettiin. Ison-Britannian poliittinen kenttä jakautui kansanäänestyksen alla, ja ammattiliitot olivat ainoa toimija, joka selkeästi ja näkyvästi puolusti maan EU-jäsenyyttä.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä käytetään keskustelua Euroopan sosiaalisesta mallista ja menetelmänä Laclau'n diskurssiteoriaa. Sosiaalisen mallin käsite on käyttöyhteydestä riippuen mahdollista ymmärtää kolmella tavalla: kuvauksena Euroopan unionin sosiaalipolitiikasta, uusliberalismin kannattajien keinona houkutellessa ammattiliittoja Euroopan talousintegraation taakse ja poliittisen vasemmiston vastadiskurssina talouspaineille integraatiolle. Ammattiliittojen diskurssien analyysi osoittaa, että ne käyttivät käsitettä kaikissa kolmessa merkityksessä. Ne hyväksyivät uusliberalismin perusoletukset vapaista markkinoista ja talouskasvusta, koska näkivät sosiaalisen mallin pehmentävän EU:n talousintegraatiota riittävästi. Toisaalta ne käyttivät sosiaalisen mallin käsitettä kuvaamaan EU:n historiaa ja toivottua tulevaisuutta, jossa sosiaalipolitiikan rooli korostuisi aiempaa enemmän. Sosiaalisen mallin käsite auttoi siis brexit-äänestyksen yhteydessä ammattiliittoja asemoitumaan EU:n kannattajiksi ja mahdollisti samalla myös tulevaisuuden unionin visioimisen.

Ammattiliitot kuvasivat kampanjassa itseään työväen ainoana puolustajana, joka on EU:n tuella puolustanut ja laajentanut työntekijöiden oikeuksia. Vastapuoleksi nimettiin liike-elämä ja sen edustajina pidetyt konservatiivit ja Ukip. Kampanjassa rakennettiin narratiivi, jossa EU on kehittänyt sosiaalista ulottuvuuttaan Jacques Delorsin sosiaalisen Euroopan visiosta asti ja ottanut työntekijät tasavertaiseksi neuvottelukumppaniksi. Narratiivin toinen puoli koskee Ison-Britannian politiikkaa, jonka nähdään muuttuneen työntekijöiden kannalta huonompaan suuntaan Margaret Thatcherin kaudelta alkaen. Britannian nähdään pyrkineen kohti amerikkalaistyylistä työelämää, kun taas muu Eurooppa on kulkenut yhä pidemmälle sosiaalidemokratian tiellä. Ammattiliittojen mukaan EU-ero johtaisi Britannian lopulliseen siirtymiseen sosiaalisesta Euroopasta kohti kapitalistista Amerikkaa.

Avainsanat: brexit, ammattiliitot, Euroopan sosiaalinen malli, diskurssiteoria

Sisältö

1. Johdanto.....	1
2. Tutkimuskysymys	3
3. Mistä brexitissä on kyse?.....	5
4. Britannian ammattiliitot ja niiden vaikea EU-suhde.....	6
4.1. Britannian ammattiliitot.....	6
4.2. Ammattiliittojen edunvalvonta EU:ssa.....	7
5. Euroopan sosiaalinen malli.....	9
5.1. Ajatus sosiaalisesta Euroopasta.....	9
5.2. Sosiaalipolitiikan eurooppalaistuminen.....	11
5.2. Sosiaalisen mallin historiallinen kehitys	13
5.3. Sosiaalisen mallin sisältö 2000-luvulla	19
5.4. Ison-Britannian suhde Euroopan sosiaaliseen malliin.....	20
5.5. Diskursiivinen kamppailu sosiaalisen mallin käsitteestä.....	22
6. Aineisto.....	26
7. Laclaun diskurssianalyysi.....	27
7.1. Diskurssianalyysi menetelmänä	27
7.2. Laclaun käsitteet.....	30
8. Analyysi.....	37
8.1. Euroopan unionin konstruoiminen sosiaalisesti Euroopaksi	37
8.2. Liittojen omakuva.....	48
8.3. Käsitys poliittisista vastustajista	53
9. Keskustelu ja johtopäätökset	62
Lähteet.....	76
EU-dokumentit ja Ison-Britannian hallinnon dokumentit.....	76
TUC:in aineistot.....	76
Sanomalehdet.....	79

1. Johdanto

Iso-Britannia päätti erota Euroopan unionista kansanäänestyksellä kesäkuussa 2016. Varsinaisen eroprosessin käynnistyi keväällä 2017 ja on edelleen kesken, mutta äänestystä ja sitä edeltäneitä kampanjoita on kiinnostavaa tutkia jo nyt – eihän mikään maa ole aiemmin eronnut EU:sta. Kansanäänestys jakoi Britannian kahtia EU-jäsenyyden kannattajiin ja vastustajiin (HS 23.6.2016; Jennings 4.6.2016). Puolueista vain Ukip oli selvästi ja yhtenäisesti EU-eron kannalla. Konservatiivit jakautuivat, ja Labour oli periaatteessa unioniin jäämisen kannalla, mutta sai syytöksiä laimeasta ja innottomasta kampanjoinnista. (Gumbrell-McCormick & Hyman 2017, 170; Sipilä 25.6.2016.) Puolueiden lisäksi asiaan ottivat kantaa ammattiliitot, jotka pääasiassa kannattivat EU:hun jäämistä. Ammattiliittojen kattojärjestö Trades Union Congress (TUC) oli näkyvimpiä EU:ssa pysymisen kannattajia (FT 12.9.2017), ja yksittäisistä liitoista suurin osa kannatti vahvasti unioniin jäämistä (Gumbrell-McCormick & Hyman 2017, 170). Kymmenen suurimman liiton johtajat allekirjoittivat ennen äänestyspäivää yhteisen vetoamuksen, jossa ne toivoivat jäsenten äänestävän unioniin jäämisen puolesta (Mason 6.6.2016). Muutamat pienemmät liitot eivät ottaneet virallista kantaa, ja vain yksittäiset pienet EU-skeptiset liitot suosittelivat jäsenilleen brexitin puolesta äänestämistä – kaikki suuret liitot olivat EU-jäsenyyden kannalla ja toivat sen voimakkaasti esiin (Gumbrell-McCormick & Hyman 2017, 170; Campbell 3.6.2016). Liitot heräsivät kuitenkin kampanjoimaan melko myöhään, ja yksittäisten liittojen irtoaminen tästä viimein muodostetusta rintamasta kuvaa sinänsä koko brexit-kampanjaa hyvin: yhtenäisten kantojen muodostaminen oli vaikeaa kaikille.

Brexit-kampanjoiden suuria kysymyksiä olivat maahanmuutto, valtion itsemääräämisoikeus, pysyminen unionin sisämarkkinoilla sekä EU-jäsenmaksut. Ammattiyhdistysliike asemoi itsensä eurooppalaiseksi ja kansainväliseksi liikkeeksi, sillä se tuomitsi Ukipin maahanmuuttovastaisuuden ja korosti ajavansa kaikkien työntekijöiden etua näiden taustasta riippumatta. Itsemääräämisoikeutta tärkeämpänä liitot pitivät Euroopan unionin takaamaa työlainsäädäntöä, joka varmistaa työntekijöiden oikeudet kohtuullisiin työehtoihin. Esimerkiksi kattojärjestö TUC:in pääteema oli EU:n takaama työlainsäädäntö ja sosiaaliturva (FT 12.9.2017). Omiin poliitikkoihin ei sen sijaan tässä asiassa luotettu lainkaan. Unionin sisämarkkinat nähtiin tärkeinä, koska niille suuntautuva vienti takaa työpaikat ja koska jäsenyys sisämarkkinoilla houkuttaa myös kansainvälisiä yrityksiä Britanniaan. Niiden nähtiin takaavan hyvät ja hyvin palkatut työt aikana, jolloin perinteisen teollisuuden työpaikat siirtyvät globalisaation mukana muualle ja jäljelle jää huonosti palkattuja palvelualan töitä. Sisämarkkinajäsenyyden menettäminen nähtiin ammattiliittojen kampanjoissa viimeisenä silauksena tälle kehitykselle. EU-jäsenmaksutkaan eivät herättäneet ammattiyhdistysliikkeessä suuria intohi-

moja, vaan niitä pidettiin unionin jäsenyyden tuomien etujen arvoisina. Lisäksi ammattiyhdistysliike kyseenalaisti leave-kampanjan väitteet siitä, että jäsenmaksuista säästyneillä rahoilla voitaisiin suoraan rahoittaa esimerkiksi julkisen terveydenhuollon järjestelmää NHS:ää.

Brexit-kampanjoissa ei ollut kyse faktoista ja parhaista argumenteista, vaan mielikuvista. Briteillä on aina ollut varauksellinen suhde Euroopan unioniin, ja osa lehdistöstä on ollut avoimen EU-kielteisiä jo vuosikymmeniä. (MacShane 2016, 166–68.) Kampanjoiden aikanakin suuri osa lehdistöstä levitti unionista negatiivista ja osin valheellista tietoa (Gumbrell-McCormick & Hyman 2017, 170; Sipilä 23.9.2016). EU-eroa kannattanut Leave-kampanja pyrki hyödyntämään tätä ja vetoamaan kaikkiin ennakkoluuloihin, joita EU herättää. Aina ei ollut merkitystä sillekään, olivatko EU:sta maalailnut uhkakuvat totta. (Sipilä 25.6.2016.) Unioniin jäämistä kannattanut Remain-kampanja taas yritti luoda positiivista kuvaa unionista ja kumota vastustajien väitteitä, mutta, kuten kansanäänestyksen tulos osoittaa, epäonnistui tässä. Faktoja enemmän kyse oli tunteista ja mielikuvista. Harva poliitikko ylisti Euroopan unionia kovin innokkaasti, jolloin positiivisten mielikuvien kampanja jäi väistämättä laimeaksi. Ammattiliitot olivat tässä mielessä puolueita innostuneempia kampanjoijia, sillä ne toivat vahvasti unionin hyviä puolia esiin. Kun Ukip ja osa konservatiiveista rakensivat mielikuvaa sääntöjen ja byrokratian EU:sta, ammattiliitot puhuivat sosiaalisesta Euroopasta, jossa työntekijöiden oikeuksista huolehditaan, vaikka oma hallitus ei niin tekisikään. Sosiaalisen Euroopan diskurssi nousikin ammattiliittojen kampanjoissa keskeiseksi. Kampanjapuheella rakennettiin kotimaisen yleisön EU-käsityksiä ja samalla mielikuvaa puhujista eli ammattiliitoista ja puolueista itsestään.

Brittiläisten ammattiliittojen EU-myönteisyyteen vaikuttaa varmasti niiden heikko asema kotimaassaan. Liittojen vaikutusvalta ajettiin alas Margaret Thatcherin kaudella, eivätkä ne ole saaneet sitä sen jälkeen takaisin (ks. esim. Taylor 8.4.2013). Siksi on ymmärrettävää, että ammattiliitot hakevat turvaa EU:sta ja pelkäävät tilannetta, jossa unionista tulevasta työelämän sääntelystä voitaisiin luopua ja hallitus pääsisi vähitellen kirjoittamaan työläinsäädännön uusiksi. Liitot eivät ole aiemmin varauksetta tukeneet Euroopan unionia, ja osa niistä on ollut hyvinkin EU-kriittisiä (Justice 2.1.2016), mutta kun vaihtoehtona oli lähteminen unionista kokonaan, suurin osa niistä päätti pitää jäsenyyttä parempana vaihtoehtona. Moni liitto ilmaisi kampanjoissaan, ettei EU ole täydellinen, mutta tähdensi, että sitä voi muuttaa vain olemalla mukana. EU:ssa vaikutusvaltaa siis esitettiin olevan, mutta omaa hallitustaan liitot eivät kokeneet voivansa painostaa.

Brexitä kannattaa tutkia aiheen uutuuden ja ainutkertaisuuden takia. Ammattiliittojen EU-suhteesta ei ole kovin paljon tutkimusta, ja brexit tarjoaa aiheeseen uuden näkökulman, kun jäsenmaa ensim-

mäistä kertaa eroaa unionista. Ensimmäiset brexitistä tehdyt tutkimukset ovat keskittyneet puolueisiin (Ford & Goodwin 2017; Vasilopoulou 2016) ja äänestyskäyttäytymiseen (Hobolt 2016; Goodwin & Heath 2016), mutta ammattiliittojen roolia kampanjoissa ei ole juuri tutkittu. Liittojen asennoitumisella oli väliä, koska niillä on edelleen paljon jäseniä ja mahdollisuus viestiä tehokkaasti jäsenistöilleen. Poliittisten puolueiden hajanaisuus antoi ammattiyhdistysliikkeen kampanjalle tilaa ja näkyvyyttä. Lisäksi Euroopan unionia ei useinkaan tutkita diskurssien ja puheen näkökulmasta. Erityisen kiinnostavaa on tutkia, miten EU-diskurssia rakennetaan kansallisella tasolla, eli miten unionista kerrotaan kotimaan äänestäjille. Kertojina ovat tässä tapauksessa nimenomaan kotimaiset ammattiliitot, kun EU-puheen analysoinnissa huomio on usein unionin itsensä tuottamissa materiaaleissa.

2. Tutkimuskysymys

Tutkimuksen tavoitteena on analysoida ammattiliittojen brexit-kampanjaa diskurssianalyysin keinoin. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- 1) Miten ammattiliitot rakentavat käsitystä Euroopan unionista ja Euroopan sosiaalisesta mallista sekä niiden vaikutuksesta Isoon-Britanniaan?
- 2) Miten liitot asemoivat itseään ja poliittisia vastustajiaan kansallisella tasolla ja suhteessa EU:hun?

Liittojen kampanjan tarkoituksena oli rakentaa myönteistä EU-diskurssia, jolla vaikutetaan ihmisten käsityksiin siitä, mikä EU on. Euroopan unioni kaikessa kompleksisuudessaan ei ole tavalliselle kansalaiselle välttämättä kovin helppo ymmärtää, eikä EU itse viesti kansallisella tasolla kovin selkeästi siitä, mikä se on ja mitä tekee. Britanniassa EU-kielteisellä lehdistöllä on ollut vuosikymmeniä aikaa rakentaa unionista kielteisiä mielikuvia, jotka keskittyvät byrokraatiaan sekä päätösvallan ja rahan siirtymiseen Brysseliin (Sipilä 23.9.2016). Ihmisten ymmärrys EU:n olemuksesta perustuu niihin vaikutelmiin, joita he saavat mediasta ja poliitikoilta. Kyse ei ole "vain puheesta", vaan siitä, miten unioni ymmärretään, miten se konstruoidaan ja käsitetään. Puhe luo siis todellisuutta. On kyse siitä, miten abstraktilta tuntuvat käsitteet ja kaukaisilta vaikuttavat instituutiot asettuvat puheen myötä tiettyyn valoon, saavat tietyn paikan maailmassa ja ihmisten ajattelussa.

Leave-kampanjan diskurssissa unionista rakennetaan byrokraattista itsevaltiasta, jonka alaisuudesta brittien täytyy pyrkiä vapauteen, kohti "itsenäisyyttä" (Pye & Varho 2016). Remain-kampanja taas kuvaa unionin sääntöjä elintärkeiksi työntekijöiden oikeuksien kannalta ja yhteismarkkinoille pääsyä kansakunnan eduksi (Kauppalehti 21.3.2016). Väitteissä ei ole kyse faktoista, vaan mielikuvista

ja asioiden tarkastelusta tietystä perspektiivistä käsin. Tästä diskursseissa on kyse: maailmaa tarkastellaan tietystä identiteetistä, ideologiasta tai perspektiivistä käsin, ja se vaikuttaa siihen, miten maailma ymmärretään. Erilaiset diskurssit voivat kamppailla keskenään siitä, kenen ymmärrys asioista on oikea. Kieli ja puhe vaikuttavat siihen, miten maailma nähdään ja miten siinä toimitaan. Tavallisten ihmisten EU-käsitykset rakentuvat yleensä nimenomaan poliittisen puheen kautta, koska EU:n toiminta ja instituutiot tuntuvat kaukaisilta, eikä niihin useinkaan ole suoraa yhteyttä tai kosketuspintaa arjessa (Sifft ym. 2007, 128).

EU-diskurssissa on kiinnostavaa myös, miten "meitä" ja "muuta" rakennetaan. Ennen kansanäänestystä brexit hallitsi Isossa-Britanniassa yhteiskunnallista keskustelua, ja jokaisen piti valita puolensa. Vastakkaiset diskurssit muodostivat ääripäät, joiden mukaan yhteiskunnallinen keskustelu polarisoitui. Tutkin tässä työssä, miten diskurssien välillä tehtiin poliittista rajanvetoa eli sisällytettiin joitakin asioita omaan diskurssiin ja suljettiin toisia sen ulkopuolelle. Näkökulmana on nimenomaan ammattiliittojen kampanjan diskurssi. Esimerkiksi Ukipin maahanmuuttovastaisuus suljettiin ammattiliittojen diskurssin ulkopuolelle leimaamalla se rasistiseksi ja tuomittavaksi (TUC 2016a). Sen sijaan julkisen terveydenhuollon kannattaminen otettiin mukaan, mutta eri keinoin kuin leave-kampanjassa. Leave-kampanja lupasi, että EU:lle maksettava jäsenmaksu siirrettäisiin sellaisenaan terveydenhuoltoon. Ammattiliitot varoittivat, ettei näin kävisi, ja korostivat, että julkinen terveydenhuoltojärjestelmä NHS tarvitsee ulkomaisia työntekijöitä, joiden tuloa brexit vaikeuttaisi. (TUC 2016a.) Tutkielmassa analysoidaan myös sitä, miten äänestäjiä houkutellaan mukaan diskurssiin identiteettien kautta, ja miten nämä identiteetit voivat olla ristiriitaisia. Esimerkiksi työntekijöitä houkutellaan EU:n kannattajiksi lupaamalla, että EU parantaa työntekijöiden oikeuksia. Samaan aikaan kilpailevan kampanjan brittiläisyyttä tai englantilaisuutta korostava diskurssi voi aiheuttaa identiteettiristiriidan esittämällä Euroopan unionin uhkaavan brittiläisiä tapoja ja yhteiskuntajärjestystä.

"Muiden" eli poliittisten vastustajien konstruoiminen on myös mielenkiintoinen kysymys. EU-myönteiset ammattiliitot ovat aiemmin korostaneet sosiaalista Eurooppaa ja pitäneet vastustajinaan uusliberalistista Eurooppaa ajaneita. Nyt vastustaja on muuttunut, kun uusliberalistisen Euroopan sijaan kannatetaan uusliberalistista, unionin ulkopuolella olevaa Britanniaa. Tämän tutkimuksen tavoitteena on näyttää, miten ammattiliittojen kampanjoissa puhuttiin vastustajista ja miten poliittista vastakkainasettelua rakennettiin. Myös liittojen tapa kertoa itsestään on kiinnostava. Ne esiintyvät tietysti työntekijöiden oikeuksien puolustajina, mutta kampanjoiden perusteella ne kokevat olevansa vaikutusvaltaisempia EU-tasolla kuin kansallisesti. EU-pöydissä vaikuttamista pidetään mahdollisena, mutta kansallisessa politiikassa konservatiivipuolue nähdään vaikeana vastustajana.

3. Mistä brexitissä on kyse?

Britannian konservatiivipuoluetta edustava pääministeri David Cameron lupasi vuonna 2013 kansanäänestyksen maan EU-jäsenyydestä, jos hän voittaisi vuoden 2015 parlamenttivaalit. Näin kävi, ja britit äänestivät EU-eron puolesta. Taustalla on pitkä EU-skeptisyyden perinne. Britannian konservatiivipuolue on ollut EU-vastainen jo 20 vuoden ajan. Labour-puolue taas on ollut EU-kysymyksistä melko hiljaa eikä ole erityisesti tuonut esiin EU-myönteisiä näkemyksiä, vaikka se onkin ollut vähemmän selvästi EU:ta vastaan kuin konservatiivit. Ukipin nousu perustui sen EU-kriittiseen linjaan. Myös brittilehdistö on ollut hyvin EU-skeptinen jo vuosikymmeniä, esittäen integraatiokehityksen uhkana kansalliselle kulttuurille ja identiteetille. Britannian nettomaksajan roolia unionissa on myös kritisoitu, eikä EU:n voimakkaita kannattajia ei ole julkisuudessa juuri nähty. (MacShane 2016, x–xvii.) Brexit-kampanjassa konservatiivit jakaantuivat, kun osa puolueesta kannatti unionista eroamista, mutta esimerkiksi pääministeri Cameron oli jäsenyyden säilyttämisen kannalla (Gumbrell-McCormick & Hyman 2017, 170).

Kansanäänestystä edeltäneessä poliittisessa keskustelussa tärkeiksi kysymyksiksi nousivat maa-hanmuutto muista EU-maista sekä mahdollisuus irrottautua unionin yhteisestä sosiaalipolitiikasta ja erityisesti sen työläinsäädännöstä, johon Britannia oli vuonna 1997 Labour-puolueen johdolla sitoutunut. Varsinkin konservatiivit vastustivat voimakkaasti EU:sta tulevaa työntekijöiden oikeuksia ja ammattiliittojen asemaa puolustavaa lainsäädäntöä. MacShanen mukaan konservatiivit ja yritysjohtajat, jotka kannattivat EU:sta lähtemistä, painottivat erityisesti EU-sääntelyn raskautta ja Euroopan sosiaalisen mallin ongelmallisuutta Britannialle. (MacShane 2016, xviii–xix.) Osa Leave-kampanjan johtohahmoista ilmaisi suoraan, että ero EU:sta mahdollistaisi työelämän sääntelyn keventämisen ja työntekijöiden oikeuksien heikentämisen. Esimerkiksi entinen valtiovarainministeri Nigel Lawson julisti brexitin mahdollistavan "thatcherilaisen vallankumouksen loppuunsaattamisen" työntekijöiden suojaa heikentämällä. Osa työnantajista toivoi EU:n työläinsäädännöstä luopumista unionista eroamisen myötä. Gumbrell-McCormickin ja Hymanin mukaan Leave-kampanja ei kertonut tarkalleen, mitä brexitin jälkeen tapahtuisi. Kampanjassa annettiin ymmärtää, että Britannia voisi sekä erota unionista että pysyä sen sisämarkkinoilla. Samoin pyrittiin luomaan mielikuvaa merkittävistä taloudellisista säästöistä, jotka EU-jäsenmaksuista saataisiin. (Gumbrell-McCormick & Hyman 2017, 170–75.)

Kansanäänestyksen tuloksen selvittyä ammattiliitot ovat olleet huolissaan ehdoista, joilla Britannia on jättämässä unionin. Labour-puolueen ollessa edelleen melko passiivinen neuvottelujen suhteen ovat liitot käyttäneet tilaisuutta hyväkseen ja vaatineet työntekijöiden kannalta hyviä ehtoja. Suurista liitoista esimerkiksi monialaiset Unite the Union ja GMB ovat vedonneet hallitukseen yhteis-

markkinoilla pysymisen puolesta ja siihen liittyvien oikeuksien ja velvollisuuksien säilyttämiseksi. Kattojärjestö TUC on toivonut pitkää siirtymäkautta, jonka aikana Britannia pysyisi yhteismarkkinoilla ja säilyttäisi niihin liittyvän työlaainsäädännön. Liiton edustajat näkevät sen parhaana takeena työntekijöiden oikeuksille. (MacShane 1.2.2018; O'Connor & Pickard 11.9.2017; FT 12.9.2017.) Ammattiliitot ovat TUC:in johdolla myös puolustaneet muista EU-maista tulleiden työntekijöiden oikeutta jäädä Britanniaan myös brexitin jälkeen (Gumbrell-McCormick & Hyman 2017, 173–74).

4. Britannian ammattiliitot ja niiden vaikea EU-suhde

4.1. Britannian ammattiliitot

Britannian ammattiliitoista 49 on yhdistänyt voimansa kattojärjestö TUC:issa eli Trades Union Congressissa. Yhteensä näillä liitoilla on 5,6 miljoonaa jäsentä. (TUC 2018.) TUC on ollut perinteisen EU-myönteinen, sillä vaikka se alunperin vastusti Britannian liittymistä unioniin, niin vuonna 1975 se jo kannatti jäsenyyttä, kun Britannia äänesti Euroopan yhteisössä pysymisestä (Macshane 2016, 2). Tosin TUC:issakaan kaikki toimijat eivät ole olleet EU-myönteisiä, vaan liiton sisällä on käyty kamppailua EU:ta kannattavien, sitä vastustavien ja niin sanottujen pragmatistien välillä. EU:n vastustajat ovat kuitenkin jääneet marginaaliin, kun liitto on eurooppalaistunut yhä enemmän. (Van der Maas 2004, 11.)

Yksittäisten liittojen rooli keskittyy enemmän ala- ja työpaikkakohtaiseen edunvalvontaan, kun taas kattojärjestö TUC vastaa poliittisesta kommentoinnista ja kansallisen tason poliittisesta toiminnasta (Van der Maas 2004, 2–3). TUC oli myös päätoimija Brexit-kampanjoissa, mikä vastaa hyvin tätä työnjakoa. Sen vuoksi myös tässä tutkimuksessa keskitytään TUC:in kampanjaan. Koska liitoilla ei ole EU:ssa ja EU-kysymyksissä suoranaista neuvotteluvaltaa kuten kansallisissa työmarkkinakysymyksissä, ne ovat keskittyneet EU-kysymyksissä poliittiseen päätöksentekoon ja siihen vaikuttamiseen. Tämä tapahtuu pääasiassa kattojärjestö TUC:in ja EU-tason EAY:n kautta. Lisäksi liitoilla on omia kahdenvälisiä kontakteja eurooppalaisiin sisarjärjestöihin. (Mt., 3–4.)

Ammattiliittojen asema Britanniassa on heikentynyt: huippuvuonna 1979 niillä oli yhteensä 13 miljoonaa jäsentä, mutta vuonna 2016 jäseniä oli enää kuusi miljoonaa. Työntekijöistä 23,5 prosenttia kuului tuolloin liittoon. Liittojen jäsenistä 3,6 miljoonaa työskentelee julkisella sektorilla ja 2,6 miljoonaa yksityisellä sektorilla. (Department for Business, Energy and Industrial Strategy 2017, 5.) Julkisen sektorin työntekijöistä liittoihin kuuluu 56 prosenttia työntekijöistä, mutta yksityisellä puolella vain 14 prosenttia. (Fulton 2013.) Erityisesti nuorten houkuttelemisen jäseneksi on ollut vaikeaa. Lisäksi teollisuuden ja liikenteen kaltaiset alat, joilla liitot ovat perinteisesti olleet vahvoja, ovat

heikentyneet globalisaation ja automaation myötä. Työntekijöiden määrän väheneminen näillä aloilla on heikentänyt myös liittojen neuvotteluvoimaa. (FT 11.9.2017.)

TUC on ainoa ammattiliittojen kattojärjestö, eikä sillä ole käskyvaltaa yksittäisiin liittoihin, vaan ne tekevät päätöksiä itsenäisesti. Poliittisista neuvotteluista hallituksen kanssa vastaa silti pitkälti TUC. TUC:in jäsenistä 60 prosenttia kuuluu kolmeen suurimpaan ammattiliittoon, Unite the Unioniin, Unisoniin ja GMB:hen. Osa ammattiliitoista on organisoitunut ala- tai työpaikkakohtaisesti, mutta suurimmat liitot ovat yleisliittoja, jotka edustavat lukuisia aloja ja jotka ovat syntyneet pienempien liittojen yhdistymisten kautta. Esimerkiksi Unite edustaa lukuisia aloja teollisuudesta terveydenhuoltoon, ja vaikka suurin osa sen jäsenistä työskentelee yksityisellä sektorilla, on mukana myös julkisen sektorin työntekijöitä. Unisonin työntekijät puolestaan edustavat suurimmaksi osaksi julkista sektoria, mutta palveluiden yksityistämisen myötä osa on siirtynyt yksityisiin yrityksiin. Kolmanneksi suurin liitto GMB edustaa niinkään monia eri aloja, mutta suuri osa sen jäsenistä työskentelee teollisuudessa. (Fulton 2013.)

4.2. Ammattiliittojen edunvalvonta EU:ssa

Huttunen ja Janérus (2002, 196) toteavat, että ammattiyhdistysliikkeen perustehtävä Euroopan unionissa on puolustaa palkansaajien etuja yli kansallisten rajojen ja pyrkiä estämään työehtojen, palkkojen ja sosiaalietuuksien heikentämistä jäsenmaissa. Liitot tekevät edunvalvonta EU:ssa sekä suoraan että yhteisten järjestöjensä kautta, joista tärkein on Euroopan Ammatillinen Yhteisjärjestö EAY. Virallisen, institutionaalisen edunvalvonnan lisäksi ne pyrkivät lobbaamaan EU-päätäjiä. EAY:llä ja monilla yksittäisillä liitoilla on omat toimistonsa Brysselissä. Sieltä ne saavat myös nopeasti tietoa jo lakihankkeiden valmisteluvaiheessa ja luovat kontakteja päätäjiin. Institutionaalisista kanavista Huttunen ja Janérus pitävät tärkeimpänä Talous- ja sosiaalikomiteaa, joka antaa lausuntoja unionin lainsäädännöstä ja jossa ovat edustettuina kansalliset työnantaja- ja palkansaajajärjestöt sekä muita järjestöjä. (Mt. 196–204.)

Ammattiliittojen vaikutusmahdollisuudet EU:ssa ovat kohentuneet erityisesti 1990-luvulta alkaen. Maastrichtin sopimus lisäsi liittojen mahdollisuutta saada ääntään kuuluviin EU-päätöksenteossa, ja samalla Euroopan ammatillinen yhteisjärjestö EAY muutti toimintatapojaan parantaakseen kansallisten liittojen osallistumismahdollisuuksia. Tästä huolimatta ammattiliittojen suhtautuminen syvenevään integraatioon on vaihdellut maittain ja sektoreittain. Myös liittojen sisäiset ideologiset ja organisaatiokohtaiset kiistat ovat vaikuttaneet niiden EU-linjoin. (Van der Maas 2004, 1.)

Yleisesti ottaen eurooppalaisista ammattiliitoista EU-myönteisimpiä ovat yleensä olleet ne, jotka edustavat kansainvälisillä markkinoilla toimivia aloja. Niiden näkökulmasta sisämarkkinat ja integ-

raatio ovat hyödyllisiä ja auttavat selviämään globaalissa kilpailussa. Ne kannattavat usein sekä negatiivista integraatiota eli sääntelyn purkamista että positiivista integraatiota, toisin sanoen poliittista yhdentymistä ja työmarkkinoiden sääntelyä. Niiden sopivan tasapainon nähdään takaavan toimivat markkinat ja toisaalta estävän esimerkiksi työehtojen polkumyyntiä. Sen sijaan liitot, jotka edustavat kotimaan markkinoilla toimivia aloja, vastustavat usein etenkin taloudellista integraatiota, koska se vähentää mahdollisuutta esimerkiksi kansallisiin tukiin. (Van der Maas 2004, 6–19.)

Liittojen EU-kantoihin vaikuttaa myös niiden luottamus kansalliseen hallitukseen. Van der Maas kutsuu tätä työntäväksi tekijäksi: epäluottamus oman maan politiikkoihin ja politiikkaan työntää niitä kohti EU:ta, jossa ne näkevät enemmän mahdollisuuksia toimia ja vaikuttaa. Tällöin myös integraatiota kannatetaan enemmän. Lisäksi vaikuttaa EU:n vetovoima: jos liitot katsovat, että se tarjoaa niille edullista politiikkaa ja mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksentekoon, integraatio tuntuu houkuttelevalta. Toisaalta ammattiliitot eivät organisaatioina toimi aina pelkästään loogisesti laskelmoiden, vaan niiden sisäiset voimasuhteet ja ideologiset painotukset vaikuttavat myös niiden toimintaan. (Van der Maas 2004, 6–19.)

Brittiläiset ammattiliitot olivat alunperin EU-kielteisiä. TUC vastusti alunperin Britannian jäsenyyttä Euroopan talousyhteisössä. Vasta Thatcherin politiikka ja toisaalta Euroopan sosiaalisen mallin vahvistuminen 1980-luvulla saivat TUC:in muuttamaan mieltänsä ja kääntymään EU:n kannattajaksi. Sen jälkeen TUC on pääasiassa kannattanut integraation syventämistä ja esimerkiksi Maastrichtin sopimuksen hyväksymistä. Sisäisistä kiistoista huolimatta se päätyi kannattamaan jopa talous- ja rahaliitto EMU:un liittymistä. (Hyman 2010, 19.) Van der Maas tulkitsee Hymanin tavoin, että Britannian tapauksessa kotimaan politiikan työntövoima kohti EU:ta on ollut suuri, koska liittojen asemaa on heikennetty 1980-luvulta alkaen voimakkaasti. Esimerkiksi TUC sekä Britannian kolmanneksi suurin ammattiliitto GMB kokivat 1980-luvulla toisaalta Thatcherin politiikan työntävän niitä kohti EU:ta ja toisaalta näkivät EU:n vetovoimaisena juuri Euroopan sosiaalisen mallin vuoksi. Molemmat ovatkin olleet viimeiset vuosikymmenet hyvin EU-myönteisiä. Ne ovat kannattaneet integraatiota ja painottaneet sen sosiaalista ulottuvuutta. Strategiana on ollut toimia suoraan EU:ssa ohi kansallisen hallituksen. GMB:llä on oma lobbaustoimisto Brysselissä. Toisaalta myös sellaiset brittiläiset ammattiliitot, jotka ovat olleet ideologisesti enemmän EU-vastaisia, ovat kokeneet vaikeaksi vastustaa EU:n lupauksia työläisten oikeuksista. (Van der Maas 2004, 6–19.)

Läntisissä EU-maissa on ollut tavallista, että ammattiliittojen johto suhtautuu EU-integraatioon positiivisemmin kuin rivijäsenet. Tämä on näkynyt eri maissa pidetyissä EU-sopimuksia koskevissa kansanäänestyksissä, joissa ammattiliittojen johto on kannattanut integraation syventämistä, mutta

enemmistö niiden jäsenistä on äänestänyt sopimuksia vastaan. (Hyman 2010, 3.) Myös Britanniassa ammattiliittojen johdon suhtautuminen integraatioon on poikennut rivijäsenten kannoista. Esimerkiksi kattojärjestö TUC päätyi sisäisen kiistelyn jälkeen kannattamaan liittymistä talous- ja rahaliitto EMU:un, mutta vuoden 1999 mielipidekyselyn mukaan sen jäsenistä 61 prosenttia vastusti ja vain 23 prosenttia kannatti liittymistä. Suurista liitoista Unite on ollut EU-kriittisempi. Hymanin mukaan läntisissä EU-maissa on ollut tyypillistä, että ammattiliitot ovat aluksi suhtautuneet EU:hun kriittisesti tai epäilevästi, mutta 1980-luvulta alkaen niiden asenteet ovat alkaneet muuttua positiivisemmiksi nimenomaan Euroopan sosiaalisen mallin myötä, sillä se on tehnyt integraatiokehityksestä inhimillisempää ja pehmeämpää. Ammattiliittojen eliitit ovat päässeet osaksi EU-päätöksentekoa, mutta säilyttäneet oman agendansa, jonka tavoitteena on ollut hillitä uusliberaalia talouspolitiikkaa unionissa. Toisaalta niiden uskottavuutta EU-päätöksenteossa heikentää se, ettei työehtoneuvotteluja käydä EU-tasolla eikä liitoilla siis ole samanlaista valtaa kuin monen jäsenmaan kansallisessa politiikassa. Ne voivat lähinnä kertoa mielipiteensä lainsäädäntöhankkeista ja lobata poliitikkoja, mutta rooli on väistämättä heikompi kuin kansallisella tasolla monissa maissa. (Mt., 19–21.)

5. Euroopan sosiaalinen malli

5.1. Ajatus sosiaalisesta Euroopasta

Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä on Euroopan sosiaalisesta mallista käyty teoreettinen keskustelu. Euroopan integraatiossa nähdään tieteellisessä keskustelussa usein kaksi toisilleen vastakkaista suuntausta: toisaalta uusliberalistinen, vapaita markkinoita ja sääntelyn purkamista painottava näkemys, ja toisaalta sosiaalista Eurooppaa rakentava sosiaalidemokraattinen malli, jossa vapaiden markkinoiden vastapainoksi halutaan työntekijöitä ja ympäristöä suojelevaa lainsäädäntöä. (Adnett & Hardy 2005, 67.) Ammattiliitot perustelivat EU-kannatustaan kampanjoissaan nimenomaan ajatuksella sosiaalisesta Euroopasta, johon viitattiin välillä implisiittisesti ja välillä eksplisiittisesti.

"Euroopan sosiaalinen malli" ei kuitenkaan ole mikään tietty, täsmällinen politiikkaohjelma eikä käsitteenäkään yksiselitteinen, vaan sen merkityksestä ja sisällöstä on kiistelty. Alunperin sen tarkoitus oli tuoda vastapainoa uusliberalismiin ja edustaa sosiaalidemokraattien EU-tavoitteita, mutta sittemmin käsite on otettu mukaan oikeuttamaan unionin uusliberalistista kehitystä. Kun malli alunperin tarkoitti korkeaa koulutusta ja inhimillistä työelämää, sen merkitys on myöhemmin muuttunut: oikeistopoliitikot ovat alkaneet käyttää sitä viitatessaan Euroopan kilpailukyvyn säilyttämiseen ja kehittämiseen. Samaan aikaan se on kuitenkin säilynyt osana vasemmistopuolueiden ja ammattiliittojen EU-diskurssia, jolla ne ovat kuvailleet omaa ideaaliunioniaan. (Hermann & Hofbauer 2007,

125.) Ajatus sosiaalisesta mallista on siis auttanut tekemään ammattiliitoista EU-myönteisempiä (Hermann 2013, 2). Brexit-kampanjoissa tämä Euroopan sosiaalisesta mallista käyty kamppailu näkyi hyvin, sillä se juuri oli ammattiliittojen keskeinen keino perustella unionin hyödyllisyyttä myös työntekijöille. Ne käyttivät käsitettä kuvaamaan EU:n hyviä pulia ja omia toiveitaan siitä, mihin suuntaan EU voisi kehittyä.

Euroopan unionin kehityksessä näkyvät siis rinnakkain uusliberalistinen vapaakauppaa edistävä kehitys ja pehmeämpää, sosiaalisempaa linjaa ajava sosiaalidemokratia. Uusliberalismi viittaa poliittiseen ideologiaan, joka kannattaa vapaata markkinataloutta ja vastustaa valtion puuttumista talouteen ja ihmisten elämään. (Räsänen 2015.) Sosiaalidemokraattinen ajattelu, johon sosiaalinen malli nojaa, korostaa valtion roolia hyvinvoinnin tuottajana niin työmarkkinoiden sääntelyn kuin julkisten palveluiden ja tulonjaon välityksellä, ja se onkin hyvinvointivaltioajattelun ideologinen lähtökohta (Jäger 2012, 49).

Euroopan unioni on alusta saakka tavoitellut jäsenmailleen sekä taloudellista että sosiaalista kehitystä ja hyvinvointia. Tämä on myös ollut edellytys unionin uskottavuudelle ja kannatettavuudelle kansalaisten silmissä. Jo Rooman sopimuksessa vuonna 1957 mainittiin unionin tavoitteeksi parantaa työläisten työskentely- ja elinoloja. Ohjelmatasolla tämä alkoi näkyä, kun ensimmäinen sosiaalinen toimintaohjelma laadittiin vuonna 1974. Tavoitteeksi asetettiin "Sosiaalinen Eurooppa". Käytännössä sosiaalisten ohjelmien toteuttaminen on ollut EU:ssa hankalaa, koska jäsenmaiden tavoitteet ja käsitykset sosiaalipolitiikasta eroavat niin reaalipolitiikassa kuin ideologisissakin kysymyksissä. Taloudelliset ja sosiaaliset olosuhteet vaihtelevat paljon jäsenmaasta toiseen, ja lisäksi valtiot ajavat EU:ssa omia intressejään. (Adnett & Hardy 2005, 1–4; Saari & Kvist 2007, 5; Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto 2002, 5; Välimäki 2002, 110; Hermann 2013, 2.) Saari ja Kvist (mt., 1) ovatkin sitä mieltä, että unionin toimivalta sosiaalipolitiikassa oli pitkään hyvin rajallista, koska sen sääntelyvalta on ollut asiassa rajoitettua ja resursseja on ohjattu sosiaalipolitiikkaan suhteellisen vähän. Unioni ei voi pakottaa jäsenmaita harmonisoimaan sosiaalipolitiikkojaan, eikä sillä ole resursseja luoda omaa, Euroopan laajuista sosiaaliturvajärjestelmää. Tästä huolimatta EU:lla on ollut vaikutusta jäsenmaiden politiikkojen kehitykseen, kun integraatio on ulottunut myös sosiaalipolitiikan alalle. Tätä Saari ja Kvist kutsuvat sosiaaliturvan eurooppalaistumiseksi, joka on vahvistunut etenkin vuoden 1997 Amsterdamin sopimuksen myötä (mt., 4). Euroopan sosiaalinen malli onkin ollut käsite, jossa yhdistyvät sekä jäsenmaiden tavoitteet että eurooppalaisiksi mielletyt arvot, sillä sen voi nähdä kuvaavan erilaisia eurooppalaisia tapoja toteuttaa hyvinvointipolitiikkaa (Saari & Välimäki 2007, 250).

Jäsenmailla on hyvin erilaisia käsityksiä siitä, millaista sosiaalipolitiikan pitäisi olla ja millainen rooli valtioilla pitäisi olla ihmisten elämässä. Esimerkiksi Pohjoismaissa on ollut vahva, universaali hyvinvointivaltio, kun taas mm. Britanniassa on ollut liberaali, yksilön vastuuta korostava malli, jossa useimmat etuudet ovat tarveharkintaisia, eivät automaattisesti kaikille kuuluvia. Etelä-Euroopassa, kuten Espanjassa, valtion rooli on ollut pieni ja vaikeuksissa on turvattu sukulaisiin ja muihin läheisiin. Keski-Euroopan maissa taas on ollut konservatiivinen hyvinvointivaltiomalli, jossa valtio tarjoaa viimekätisen turvaverkon, mutta tuloeroja ei erityisesti pyritä tasaamaan, kuten pohjoismaisessa mallissa. Lisäksi unionin laajentuminen 2000-luvulla on tuonut mukaan maita, jotka ovat vasta melko hiljattain siirtyneet sosialistisen hallinnon alta liberaalidemokratiaan ja kapitalismiin, ja joissa esimerkiksi työttömyysturvaa ja muita valtion turvaverkkoja on kehitetty vasta siirtymän jälkeen. Maiden taloustilanne ja sosiaalisten oikeuksien taso oli liittymishetkellä pääsääntöisesti paljon huonompi kuin useimpien vanhojen jäsenmaiden taso. Adnettin ja Hardyn mukaan useimmat uusista maista ovat omaksuneet liberaalin mallin, jossa valtio ei ota kovin suurta roolia hyvinvoinnin tuottamisessa, ja keskittyneet talousuudistuksiin enemmän kuin sosiaalipoliittisiin reformeihin. (Adnett & Hardy 2005, 22–27.)

Saaren (2002, 24) mukaan Euroopan sosiaalisella mallilla voidaan viitata hallintarakenteeseen, toisin sanoen jäsenmaille yhteiseen ja koordinoituun hallintatapaan. Käsite on Saaren mukaan yleinen EU-tutkimuksessa, ja soveltuu myös sosiaalipolitiikkaan. Hallintajärjestelmä viittaa sekä jäsenmaiden sosiaalipolitiikkojen yhteisiin piirteisiin että unionin monitasoiseen päätöksentekorakenteeseen, jonka lopputuloksena politiikkaratkaisut syntyvät. Kyse on siis sekä käytännön politiikasta että instituutioista, jotka ovat ominaisia juuri Euroopalle ja joita jäsenmaiden kansalaiset arvostavat. (Mt., 24–25.) Vaughan-Whitehead (2003, 4) antaa samansuuntaisen määritelmän kuvatessaan Euroopan sosiaalisen mallin koostuvan toisaalta unionin yhteisestä ja jäsenmaiden omasta lainsäädännöstä, mutta hän lisää sosiaalisen mallin viittaavaan myös pyrkimykseen kohti kokonaisvaltaisempaa mutta vapaaehtoisuuteen perustuvaa yhteistä sosiaalipolitiikkaa. Kolmanneksi merkitykseksi hän nostaa monien eurooppalaisten toimijoiden ja ryhmien käymän dialogin ja näkemysten vaihdon sosiaalipolitiikan kysymyksistä. (Mt.)

5.2. Sosiaalipolitiikan eurooppalaistuminen

Vaikka sosiaalipolitiikkaa toteutetaan jäsenmaissa eri tavoin, voidaan Euroopan sosiaalisesta mallista kuitenkin puhua abstraktimmalla tasolla. Sen tärkeä osa ovat yhteiset eurooppalaiset arvot, joita ovat esimerkiksi demokratia, inhimillinen markkinatalous, yksilön oikeudet, solidaarisuus, sosiaalinen koheesio, yhtäläiset mahdollisuudet, universaalit koulutus- ja terveystaloudet sekä sosiaalinen vuoropuhelu esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan ja ammattijärjestöjen kanssa. Taloudellisen ja sosi-

aalisen kehityksen nähdään vahvistavan toisiaan ja lisäävän poliittista vakautta. Nämä arvot käyvät ilmi myös Euroopan unionin perusoikeuskirjasta. (Saari & Välimäki 2007, 253–55; Saari 2002, 25; Vaughan-Whitehead 2003, 4.) Tasa-arvon suhteen tosin korostuu mahdollisuuksien tasa-arvo, ei niinkään lopputuloksen tasaaminen esimerkiksi tulonsiirroilla (Adnett & Hardy 2005, 122–23). Lisäksi on mahdollista puhua eurooppalaisesta identiteetistä, joka jäsenmailla jossain määrin on – vaikka kansallinen identiteetti onkin tärkeämpi, ne mieltävät itsensä kuitenkin myös eurooppalaisiksi erotuksena esimerkiksi Aasiasta tai Amerikasta. Osana sosiaalista mallia voidaan pitää myös sukupuolisyrynnän kieltoa, joka koskee kaikkia elämän osa-alueita. (Saari & Välimäki 2007, 253–55.) Myös kaikenlainen muu syrjintä ja eriarvoinen kohtelu on sosiaalisessa mallissa ehdottomasti kielletty (Adnett & Hardy 2005, 121).

Vaikka EU:lla ei ole suoraa toimivaltaa sosiaalipolitiikkaan, ovat monet tutkijat sitä mieltä, että EU-jäsenyys on kuitenkin vaikuttanut jäsenvaltioiden sosiaalipolitiikkoihin ja yhtenäistänyt niitä. Välimäki (2002, 104) perustelee tätä kolmella seikalla: ensinnäkin unionilla on paljon toimivaltaa talous- ja rahapolitiikassa, jotka vaikuttavat myös sosiaalipolitiikkaan kansallisella tasolla. Toiseksi syvenevät sisämarkkinat vaikuttavat sosiaalipolitiikan toimintaympäristöön. Kun työvoima, pääomat, palvelut ja tavarat liikkuvat vapaasti, tarvitaan aiempaa enemmän koordinaatiota jäsenmaiden kesken. (Mt.)

Kolmanneksi sosiaalipolitiikkojen samankaltaistumista on vahvistanut se, että jäsenmaat kohtaavat samankaltaisia haasteita: väestön ikääntyminen, työn muutos ja työttömyyden kasvu, globalisaatio, sosiaalisen koheesion heikentyminen sekä julkistalouden kestävyysvaje ovat yhteisiä ongelmia ja siksi niihin on etsitty yhteisiä ratkaisuja. Ratkaisuisissa ovat korostuneet aktivoiva työvoimapolitiikka, köyhyyden vähentäminen, perhe- ja työelämän yhteensovittaminen, työurien pidentäminen sekä terveydenhuollon kehittäminen. Kaikissa jäsenmaissa valtion rooli on lopulta varsin keskeinen kansalaisten hyvinvoinnin takaamisessa vähintään sen kautta, että se osoittaa resursseja ja päättää lainsäädännöstä, jonka pohjalta hyvinvointia tuotetaan ja jaetaan. EU-jäsenyys on myös yhtenäistänyt jäsenmaiden institutionaalista rakennetta, kun ne kuuluvat moniin unionin yhteisiin toimielimiin. Samoin jäsenyys on tuonut yhteisiä politiikkaprosesseja, joilla EU:n asettamia päämääriä tavoitellaan. (Välimäki 2002, 104; Saari & Välimäki 2007, 253–55; EU 2000.)

Kvistin ja Saaren (2007, 234–37) mukaan monet integraatiotutkijat ovat esittäneet, että jäsenmaan politiikan eurooppalaistumisen aste riippuisi siitä, kuinka suuri ero vallitsevan tilan ja EU:n vaatimustason välillä on – mitä huonommin jäsenmaa täyttää EU:n kriteerit, sen suurempaa painetta se kokee politiikkansa muuttamiseksi. Kvist ja Saari (mt.) pitävät asiaa kuitenkin monimutkaisempana

ja näkevät useita selittäviä tekijöitä sille, missä määrin kunkin jäsenmaan sosiaalipolitiikka on eurooppalaistunut. Esimerkiksi vahvat parlamentarismien perinteet saattavat selittää vastahakoisuutta siirtää päätösvaltaa pois kansalliselta tasolta, kun taas lähihistoriassa koettu autoritaarinen hallinto saattaa lisätä EU-sääntelyn kannatusta. Myös jäsenmaan hyvinvointivaltioregiimi saattaa vaikuttaa: laajojen sosiaalisten oikeuksien ja hyvinvointipalveluiden maat saattavat kokea EU-sääntelyn jopa uhaksi, koska se ei ehkä takaa yhtä laajoja oikeuksia kuin niillä jo on käytössä. Selittävä tekijä on myös kilpailukyky: globaalisti kilpailukykyiset jäsenmaat eivät ehkä tunne yhtä suurta painetta politiikkojensa eurooppalaistamiseen kuin sellaiset jäsenet, joiden kilpailukyky on heikko – onhan eurooppalaisella sosiaalipolitiikalla 1990-luvulta alkaen tavoiteltu nimenomaan kilpailukykyä. Toisin sanoen ne maat, joiden kilpailukyky on jo hyvä, voivat ohittaa EU-kriteerit, koska ne täyttävät ne jo.

Euroopan sosiaalinen malli sisältää ajatuksen siitä, että se on erilainen muiden alueiden malleihin verrattuna (Vaughan-Whitehead 2003, 6, 23), ja erityisen usein sitä verrataan Yhdysvaltoihin (Alber 2006, 393; Hermann 2013, 2–3). Siellä työmarkkinat ovat joustavammat ja työllisyysaste korkeampi kuin EU:ssa. Euroopan sosiaalinen malli puolestaan takaa työntekijöille enemmän luovuttamattomia oikeuksia kuin Yhdysvaltain malli. Myös tuloerot ovat EU:ssa säilyneet Yhdysvaltoja pienempinä mm. monissa maissa käytössä olevan minimipalkan sekä kollektiivisten työehtosopimusten vuoksi. Euroopassa tehdään myös lyhyempiä työpäiviä ja pidetään enemmän palkallisia lomia (Adnett & Hardy 2005, 92–93), ja työnantajien autonomiaa rajoitetaan turvaamalla työntekijöiden oikeuksia. Työntekijöitä ja heidän edustajiaan pidetään tärkeinä yhteiskunnallisina toimijoina, jotka osallistuvat yhteiskunnan kehittämiseen tasavertaisina neuvottelukumppaneina. Euroopan sosiaalisen mallin kehittyminen pelkästä visiosta todelliseksi, joskin hajanaiseksi politiikaksi onkin osittain vahvojen eurooppalaisten ammattiliittojen ansiota, sillä ne ovat järjestelmällisesti ajaneet inhimillisempää markkinataloutta niin omissa kotimaissaan kuin EU:ssakin. Hermannin mukaan sosiaalipolitiikan kehitys EU:ssa onkin yleensä hidastunut silloin, kun ammattiliitot ovat olleet heikoilla. (Hermann 2013, 3–4.) Kaikki tutkijat eivät kuitenkaan kannata ajatusta yhtenäisestä Euroopan sosiaalisesta mallista: esimerkiksi Alberin (2006, 393) mukaan sosiaalipolitiikkojen eroavaisuuksia EU-maiden välillä voi pitää merkittävämpinä kuin eroa Euroopan ja Yhdysvaltojen välillä. Alber puoltaakin näkemystä, jonka mukaan Euroopan sosiaalisia malleja on enemmän kuin yksi.

5.2. Sosiaalisen mallin historiallinen kehitys

Ajatus sosiaalisesta kehityksestä on ollut aina olemassa EU:ssa, mutta se nousi politiikan valtavirtaan vasta 1980-luvun lopulta alkaen. Aluksi käytettiin sekaisin käsitteitä "sosiaalinen Eurooppa", "Euroopan sosiaalinen ulottuvuus" ja "Euroopan sosiaalinen malli", kunnes viimeksi mainittu va-

kiintui. (Saari & Välimäki 2007, 250–51; Saari 2002, 25.) Esimerkiksi ammattiliittojen kampanjoissa näkyi silti yhä kaikkia kolmea muotoa.

Euroopan sosiaalisen mallin tärkeä visioija oli Jacques Delors, joka toimi Euroopan komission puheenjohtajana 1985–1995. Hän kannatti sosiaalidemokraattista ja yhtenäistä Eurooppaa, josta oli tarkoitus muodostaa vaihtoehto britti- ja amerikkalaistyylliselle uusliberalismille. Euroopan integraatiolta haluttiin muutakin kuin taloudellista yhteistyötä. (Hermann & Hofbauer 2007, 126–30; Saari & Kvist 2007, 12; Saari & Välimäki 2007, 249; Saari 2002, 25.) Delorsin sosiaalisessa mallissa tärkeimmät arvot olivat taloudellinen kilpailu, sosiaalinen koheesio ja solidaarisuus sekä vastuullisuus. Delors kannatti siis markkinakilpailua, mutta sitä pehmentämään tarvittiin tulonjakoa ja sosiaaliturvaa sekä Euroopan tasolla aluekehitysrahastoja auttamaan kilpailussa heikoilla olevia alueita. Myös työntekijöiden oikeuksien turvaaminen ja sosiaalinen vuoropuhelu eri ryhmien välillä olivat tärkeitä Delorsin mallissa. Uusia sosiaalipolitiikan institutionaalisia järjestelyjä tosin oli vaikea vakiinnuttaa, koska Iso-Britannia vastusti niitä voimakkaasti. Se jättäytyikin pois Maastrichtissa sovitusta sosiaalipolitiikan sitoumusista. (Vaughan-Whitehead 2003, 4–5, 12.)

Ajatusta sosiaalisesta Euroopasta yritettiin edistää etenkin vuoden 1992 Maastrichtin sopimuksessa, jolla laajennettiin unionin toimivaltaa sosiaalipolitiikassa. Ajatuksena oli, että Euroopan taloudellinen menestys johtaisi myös sosiaaliseen kehitykseen ja vähitellen kannustaisi jäsenmaita parantamaan sosiaaliturvan tasoa. Esimerkiksi Euroopan sosiaalirahaston toimintaa laajennettiin kattamaan myös koulutusta, ja unionin tavoitteisiin kirjattiin sosiaalinen ja ympäristönsuojelu. Iso-Britannia jättäytyi sosiaalipolitiikkaa koskevan pöytäkirjan ulkopuolelle. Siinä taattiin mm. vanhempainvapaa ja edistettiin sukupuolten välistä tasa-arvoa työelämässä. (Adnett & Hardy 2005, 4, 28; EU 2010.) Euroopan sosiaalinen malli, tai sosiaalinen ulottuvuus, kuten sitä myös kutsuttiin, oli erityisesti suunnattu Britanniaa vastaan, sillä siellä oli vallassa Margaret Thatcherin konservatiivihallitus, jonka politiikka suuntasi maata kohti Yhdysvaltain kaltaista mallia. (Hermann & Hofbauer 2007, 126–30.) Britannia olikin mallin aktiivisin vastustaja (Pakaslahti 2002, 50), ja se jättäytyi pois vuoden 1989 Työntekijöiden sosiaalisia perusoikeuksia koskevasta yhteisön peruskirjasta, jonka kaikki muut jäsenmaat olivat hyväksyneet. Maa liittyi Maastrichtin sosiaalipolitiikkaa koskevaan pöytäkirjaan vasta vuonna 1997 Labour-puolueen voitettua vaalit. (Adnett & Hardy 2005, 5–6.)

Thatcherin Britannialla oli Adnettin ja Hardyn (2005, 24–26) mukaan suuri vaikutus EU:n kehitykseen, sillä monet maat ottivat mallia konservatiivien tekemistä uudistuksista, kuten laajoista yksityistämistä, julkisen sektorin roolin vähentämisestä sekä työmarkkinoiden joustojen lisäämisestä. 1990-luvulta alkaen olennainen vaikutus on ollut myös "kolmannen tien" politiikalla, jolla sosiaali-

demokraatit ovat pyrkineet ottamaan huomioon globalisaation vaikutukset ja korostamaan kilpailukyvyyn ja talouskasvun merkitystä. Sen tärkeimpiä edistäjiä on ollut Britannian pääministerinä vuosina 1997–2007 toiminut Tony Blair. Kolmannen tien politiikan myötä Euroopan sosiaalisen mallin painopiste vaihtui oikeuksien tavoittelusta kilpailukyvyyn ylläpitoon. Myös Saari ja Kvist (2007, 1) yhtyvät ajatukseen siitä, että sosiaalisella mallilla alettiin 1990-luvulla tavoitella kilpailukykyä – tämä ajattelutapa yleistyi silloin niin komissiossa kuin jäsenmaidenkin keskuudessa. Esimerkiksi Wienin huippukokouksessa 1998 Euroopan sosiaalisen mallin perustaksi määriteltiin työllisyyden kasvattaminen ja talouden modernisointi, jotka nähtiin avaimina myös köyhyyden voittamiseen (Saari & Välimäki 2007, 251).

Delorsin ajatus oli, että EU:sta tulisi vahva suunnannäyttävä niin taloudellisissa kuin sosiaalisissakin kysymyksissä. Suunnitelma kuitenkin epäonnistui, sillä integraation syventyessä talouden vapaus ja sääntelyn purkaminen korostuivat sosiaalisten kysymysten kustannuksella. Integraatio on edennyt talouskysymyksissä paljon nopeammin kuin sosiaalipolitiikassa. (Hermann & Hofbauer 2007, 126–30.) 1990-luvulla jäsenmaat korostivat voimakkaasti subsidiariteettiperiaatetta eli sitä, että asiat pitäisi ratkaista aina mahdollisimman "alhaalla" eli lähellä niitä ihmisiä, joita päätös koskee. Siksi monet jäsenmaat olivat haluttomia tekemään EU-tason yhteistyötä esimerkiksi sosiaalipolitiikassa, eivätkä Delorsin suunnitelmat sosiaalipolitiikan integraation syventämisestä toteutuneet vielä tässä vaiheessa. (Saari & Kvist 2007, 12.) Sosiaalimenot nähtiin 1990-luvun unionissa lähinnä rasitteena, eikä sosiaalipolitiikka saanut suurta roolia päätöksenteossa. Kasvua ja kilpailukykyä tavoiteltiin ennen kaikkea sisämarkkinoiden kehittämällä ja investoinneille, ei niinkään esimerkiksi koulutuksella. Delorsin johdolla onnistuttiin kehittämään työllisyyspolitiikkaa, mutta muu sosiaalipolitiikka jäi vielä vähäiseen rooliin. (Saari 2002, 15–16.) Lisäksi 1990-luvulta alkaen globalisaatiolla ja työn muutoksella on perusteltu tarvetta aiempaa joustavammille työehdoille, ja huoli reiluista työehdoista ja sosiaalisesta edistyksistä vaihtui huoleen kilpailukyvyistä globaaleilla markkinoilla (Adnett & Hardy 2005, 68). Taloudellisen sääntelyn purkamista ajaneet poliitikot kuitenkin jatkoivat viittauksista Euroopan sosiaaliseen malliin oikeuttaakseen talousuudistuksiaan (Hermann & Hofbauer 2007, 126–30).

Amsterdamin sopimus vuodelta 1997 ja Nizzan sopimus vuodelta 2001 vahvistivat entisestään syrjinnän kieltoa sekä sosiaalisen ja taloudellisen koheesion tavoitetta (Adnett & Hardy 2005, 6–7). Amsterdamin sopimus laajensi unionin toimivaltaa työllisyyspolitiikassa, syrjintäkysymyksissä, sukupuolten tasa-arvoon liittyvissä kysymyksissä ja terveyspalveluita koskevassa politiikassa. Lisäksi vuoden 2000 Lissabonin strategiassa EU-maiden johtajat nostivat sosiaaliset tavoitteet yhtä tärkeiksi kuin taloudellisen edistyksen ja työllisyyden. Strategia nostikin sosiaalisen integraation

profiilia unionissa huomattavasti. Vuoden 2000 Lissabonin Eurooppa-neuvosto asetti tavoitteeksi "nykyaikaistaa Euroopan sosiaalista mallia, investoida ihmisiin ja torjua sosiaalista syrjäytymistä". Hyvinvointivaltion kehittäminen nähtiin tärkeänä unionin taloudellisen menestymisen kannalta, ja työllisyys nähtiin ensisijaisena sosiaalisen koheesion lisääjänä unionissa. Ihmisiin investoimalla haluttiin ehkäistä työttömyyttä, syrjäytymistä ja köyhyyttä. Talous, työllisyys ja sosiaalipolitiikka nähtiin EU:n globaalia kilpailukykyä vahvistavan kolmion kulmina, ja unioni alkoi ensi kertaa virallisesti puhua Euroopan sosiaalisesta mallista. Seurantareportissa suositeltiin esimerkiksi koulupudokkaiden tukemista ja naisten työelämään osallistumisen helpottamista, mutta toimivalta säilyi näissä kysymyksissä jäsenmailla. Amsterdamin sopimuksessa korostuivat unionin työllisyystavoitteet, joita yritettiin vauhdittaa avoimen koordinaatiomenetelmän (Open method of coordination, OMC) avulla. Se on vapaaehtoisuuteen perustuva hallitustenvälinen menettely, jossa jäsenmaat muotoilevat yhteisiä sosiaali-, koulutus- ja työllisyyspoliittisia tavoitteita ja arvioivat toistensa edistystä näissä kysymyksissä. Komission rooli on jätetty tarkoituksellisen vähäiseksi, koska nämä politiikanalat kuuluvat ensisijaisesti jäsenmaiden toimivallan piiriin. (Saari & Kvist 2007, 1–6; EU 2017a; Saari 2002, 9–25; Pakaslahti 2002, 49; Adnett & Hardy 2005, xviii.) Avoimen koordinaation menetelmän puitteissa on käsitelty monia tyypillisiä sosiaalipolitiikan kysymyksiä, kuten köyhyyttä ja syrjäytymistä, eläkejärjestelmiä ja terveydenhuoltoa (Välimäki 2002, 111).

Nizzan huippukokouksessa vuonna 2000 puheenjohtajavaltion päätelmien liitteessä Euroopan sosiaalinen malli määriteltiin korkean tason sosiaaliturvaksi, sosiaalisesti vuoropuheluksi, yleishyödylliseksi palveluiksi ja sosiaalisen koheesion edistämiseksi sekä yhteisiksi arvoiksi. Erilaisista malleista huolimatta eurooppalaisen sosiaalipolitiikan nähtiin rakentuvan yhteiselle arvopohjalle. (Saari & Kvist 2007, 5–6; Saari & Välimäki 2007, 262; Saari 2002, 27.) Tämän Sosiaalipoliittisen agendan mukaan hyvinvointia syntyy talouden, työllisyyden ja sosiaalipolitiikan vuorovaikutuksessa. Barcelonan huippukokouksessa sosiaalinen malli määriteltiin toimivaksi taloudeksi, vahvaksi sosiaaliturvaksi ja koulutukseksi sekä sosiaalisesti vuoropuheluksi. Sen mukaan "aktiivisen hyvinvointivaltion olisi rohkaistava ihmisiä työntekoon, sillä työ on paras sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisemisen tae". (Saari & Välimäki 2007, 251; EU 2002, 8.) EU:ssa toimivan sosiaalipolitiikan on perinteisesti nähty paitsi lisäävän sosiaalista koheesiota, myös vahvistavan taloudellisen integraation hyväksyttävyyttä ja edistävän talouskasvua. Taloudelliset edut tulevat esimerkiksi naisten osallistumisesta työelämään, koulutustason noususta ja rikollisuuden vähenemisestä. (Adnett & Hardy 2005, 3.) Kuitenkin Lissabonin strategian vuoden 2005 päivityksessä talouskasvu ja työllistäminen nostettiin päätavoitteiksi ja sosiaaliturvan korostaminen jätettiin pois (Kvist & Saari 2007, 243).

Lissabonin strategiaa ja avoimen koordinaatiomenetelmän laajentamista sosiaalipolitiikkaan voidaan pitää erityisen keskeisinä tekijöinä eurooppalaisen sosiaalipolitiikan vahvistumisessa osana integraatioprosessia. Ne ovat mahdollistaneet yhteisten tavoitteiden ja poliittisten prosessien kehittämistä ja ennen kaikkea luoneet EU-maille yhteisen käsityksen siitä, millaisia arvoja eurooppalaisessa sosiaalipolitiikassa pitäisi vaalia. Tämä on näkynyt lukuisina korkean tason poliittisina tapauksina, joissa "sosiaalisen Euroopan" sisältöä on pohdittu, "Euroopan sosiaalisen mallin" käsitteen vakiintumisena sekä Sosiaalisen suojelun komitean perustamisena osana Nizzan sopimusta vuonna 2003. Komitean tehtävänä on välittää tietoa jäsenmaiden välillä ja muotoilla yhteisiä sosiaalisia tavoitteita. Lisäksi Euroopan parlamentin rooli sosiaalisissa kysymyksissä on kasvanut. (Saari & Välimäki 2007, 249.) Lissabonin strategian ja avoimen koordinaatiomenetelmän roolia on korostanut se, että kaikki jäsenmaat ovat erilaisista tavoitteistaan huolimatta hyväksyneet ne ja tukeneet niiden kehitystä (mt., 259).

EU on myös vuodesta 1985 käynyt "sosiaalista vuoropuhelua" ammattiliittojen ja työnantajajärjestöjen Euroopan-tason keskusjärjestöjen kanssa, ja vuodesta 1992 komissiolle on ollut pakollista kuulla näiden järjestöjen muodostamaa Sosiaalisen vuoropuhelun komiteaa valmistellessaan työvoima- ja sosiaalipoliittisia päätöksiä. Vuoropuhelulla on ollut todellista merkitystä, sillä sen avulla on muotoiltu ja myöhemmin myös päivitetty esimerkiksi vanhempainvapaadirektiivi. Ammattiliitto- ja sosiaalisessa vuoropuhelussa edustaa Euroopan ammatillinen yhteisjärjestö EAY (European Trade Union Confederation ETUC). (Adnett & Hardy 2005, 11–14; EU 2015.)

Työntekijöiden vapaa liikkuvuus on ollut keskeinen periaate niin sosiaalisen kuin taloudellisenkin integraation kannalta. EU on taannut oikeuden muuttaa töihin toiseen jäsenmaahan samoilla ehdoilla ja oikeuksilla kuin paikallisetkin työskentelevät. (Adnett & Hardy 2005, 18–19.) Samalla EU-lainsäädännössä ja Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä on vahvasti puututtu kaikkien syrjintään paitsi alkuperän, myös esimerkiksi iän tai sukupuolen perusteella. (Saari & Kvist 2007, 2). Kiistaa ovat aiheuttaneet lähetetyt työntekijät: yhdessä EU-maassa toimiva yritys voi lähettää työntekijöitään töihin toiseen EU-maahan lähtömaan työehdoilla. Tämä on herättänyt pelkoja työehtojen "polkumyynnistä". (Adnett & Hardy 2005, 18–19.) Sosiaalisella polkumyynnillä viitataan toisaalta tilanteisiin, joissa matalien palkkojen ja heikon sosiaaliturvan maat voisivat houkutella yrityksiä muista EU-maista edullisella työvoimalla, ja toisaalta juuri lähetettyihin työntekijöihin, jotka esimerkiksi palveludirektiivin nojalla voisivat tulla töihin toiseen maahan lähtömaan matalammalla palkalla. Pelko tällaisesta työehtojen ja palkkojen polkemisesta on ollut yhtenä vaikuttimena sille, että EU on pyrkinyt takaamaan ainakin sosiaaliturvan ja työehtojen minimitasoa kaikissa jäsenmaissa. Jäsenmaat kuitenkin jakautuvat sen suhteen, missä määrin EU saisi niiden mielestä

puuttua esimerkiksi työehtoihin; osa kannattaa subsidiariteettiperiaatetta, osa toivoo unionin puutumista työehtoja polkevaan politiikkaan. Yhteisten työmarkkinoita koskevien pelisääntöjen voi nähdä helpottavan myös monessa jäsenmaassa toimivien yritysten arkea ja edistävän siten taloudellistakin integraatiota. (Mt., 39–42.) Erityisesti Iso-Britannia on kannattanut yksityistämistä, sääntelyn purkamista ja markkinalogiikkaa (mt., 60).

Nykyisin suurin osa EU:n sosiaalipoliittisista tavoitteista toteutetaan direktiivien avulla erillisten suurten ohjelmien sijaan. Direktiivit täytyy implementoida osaksi kansallista lainsäädäntöä, ja ne tuovat kansalaisille oikeuksia, joihin voi vedota tuomioistuimessa. Toisaalta jäsenmailla on vapaus implementoida direktiivit parhaaksi katsomallaan tavalla, jolloin lopputulokset voivat poiketa toisistaan melko paljonkin. Sosiaalisen mallin tavoite onkin erityisesti 2000-luvun laajentumisen myötä muuttunut identtisten sosiaalipoliittisten ratkaisujen luomisesta minimitason sosiaaliturvan varmistamiseen. (Adnett & Hardy 2005, 11-14, 29.) Lisäksi EU tekee sosiaalipoliittikkaa informaatio-ohjauksen avulla. Tällä tarkoitetaan unionin piirissä toimivia verkostoja ja niiden tietojen vaihtoa, suosituksia, tiedonantoja ja kokouksia. (Pakaslahti 2002, 52.) Sen sijaan EU ei ole saanut toimivaltaa resurssiohjaukseen sosiaalipoliitikassa – jäsenmaat eivät halua ottaa käyttöön esimerkiksi maiden välisiä tulonsiirtoja, joilla yhtenäistä sosiaaliturvaa voisi rahoittaa (Välimäki 2002, 112).

Kvistin ja Saaren (2007, 229–33) mukaan EU:n vaikutusta jäsenmaidensa sosiaalipoliittikkoihin voi arvioida toisaalta puhtaasti toimivallan siirron perusteella, mutta toisaalta myös sen kautta, kuinka paljon EU:n talouspolitiikka ja sisämarkkinat ovat käytännössä johtaneet kansallisten politiikkojen sopeuttamiseen ja jäsenvaltioiden käytännön sosiaalipoliittisen päätösvallan vähittäiseen hapertumiseen. Osana EU:ta ja sen sisämarkkinoita ne eivät voi päättää sosiaalipoliitikastaan täysin itsenäisesti, sillä niiden on huomioitava markkinoiden vaatimukset ja työvoiman ja pääomien vapaa liikkuminen. Esimerkiksi palveluiden vapaata kauppaa koskevalla palveludirektiivillä on ollut myös sosiaalipoliittisia vaikutuksia. Vaikka EU:n varsinainen sosiaalipoliittinen toimivalta on siis vähäistä, unionijäsenyys on kuitenkin muokannut jäsenmaiden politiikkoja ja käytännössä vähentänyt niiden tosiasiallista toimivaltaa. Lisäksi EU-jäsenyys on lisännyt sosiaalipoliittikkaan liittyvää koordinaatiota ja vapaaehtoista yhteistyötä jäsenmaiden kesken, mikä on johtanut merkittäviin edistysaskeliin sosiaalipoliitiikan eurooppalaistumisessa.

Alber (2006, 393) sekä Kvist ja Saari (2007, 238–39) esittävät, että Euroopan sosiaalisia malleja on toisaalta monia, koska jäsenmaiden hyvinvointivaltioregiimit ovat niin erilaisia. Toisaalta Kvist ja Saari kuitenkin ymmärtävät ajatuksen yhdestä mallista, joka abstraktimmalla tasolla kuvaa eurooppalaisia arvoja ja sosiaalisia tavoitteita ja erottaa Euroopan muista maanosista. Saaren ja Välimäen

(2007, 250) mukaan arvoilla ja ideoilla onkin ollut EU:n kehityksessä ja integraatiossa keskeinen rooli. Myös Vaughan-Whitehead (2003, 6) pitää Euroopan sosiaalista mallia todellisena ja olemassa olevana ja luettelee myös sen konkreettisia elementtejä, esimerkiksi työntekijöiden oikeudet ja osallistumismahdollisuudet, työllisyyden keskeisen merkityksen, syrjinnän kiellon, sosiaalisen vuoropuhelun, ammattiliittojen tunnustamisen neuvottelukumppaneiksi, julkiset palvelut ja sosiaaliturvan sekä lisäksi alueiden kehityksen edistämisen niin kansallisella kuin eurooppalaisellakin tasolla. Ammattiliittojen kannalta erityisen merkityksellistä on sosiaalisen vuoropuhelun ja kollektiivisten neuvottelujen painottaminen, joiden ne näkevät pehmentävän kapitalismia ja tekevän siitä inhimillisemmän. Myös työpaikkojen demokraattisten osallistumiskäytäntöjen ja työntekijöiden tiedonsaantioikeuden korostaminen on ollut niille tärkeää. Alber (2006, 394–96) kuvaakin Euroopan sosiaalista mallia "USA plus" -malliksi, jossa yhdistyvät toimiva ja kilpailukykyinen markkinatalous ja sosiaalinen vuoropuhelu. Ideaalina on siis yhdysvaltalaisytyyppinen dynaaminen talous, jota täydennetään eurooppalaisella hyvinvointivaltiolla, jolla kavennetaan hyvinvointieroja ja lisätään sosiaalista koheesiota. Toisaalta Vaughan-Whitehead huomauttaa, että malli ja sen sisältö ovat muuttuneet jatkuvasti, (Mt., 6–10), ja kuten Alber (2006, 402) toteaa, ideaali ei ole kaikissa maissa toteutunut käytännössä. Erityisesti monissa uusissa jäsenmaissa julkiset palvelut ovat edelleen niukkoja ja tulonsiirrot vähäisiä (mt., 402–03). Alber (mt., 411) pitääkin Euroopan sosiaalista mallia hyvin epätarkkana käsitteenä, sillä sen erot Yhdysvaltoihin eivät ole niin suuria kuin usein annetaan ymmärtää eikä malli myöskään ole kovin yhtenäinen. Käsitteellinen epätarkkuus ja kiistanalaisuus antavat tietysti mahdollisuuden käsitteen soveltamiseen eri tavoin eri diskursseissa ja sen hyödyntämiseen itselle sopivalla tavalla.

5.3. Sosiaalisen mallin sisältö 2000-luvulla

Vaughan-Whitehead (2003, 14) nimeää sosiaalisesta mallista viisi keskeistä elementtiä: työntekijöiden oikeudet, Euroopan tason solidaarisuuden ja siihen liittyvän rahanjaon EU-rahastojen kautta, avoimen koordinaation metodin, sosiaalisen vuoropuhelun Euroopan tasolla sekä sosiaalisten oikeuksien takaaminen Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa. Työlainsäädäntö takaa työntekijöiden vapaan liikkuvuuden, työntekijöiden oikeudet, sukupuolten välisen tasa-arvon työelämässä sekä terveyden ja turvallisuuden työpaikoilla. Tavoitteena on taata oikeuksien vähimmäistaso ja harmonisoida jäsenmaiden lainsäädäntöä sekä helpottaa vapaata liikkuvuutta sääntelyä yhtenäistämällä. Rakenne- ja investointirahastoista tärkein on Euroopan sosiaalirahasto, jonka avulla tasataan alueiden välisiä hyvinvointieroja erityisesti tukemalla työllistymistä ja työpaikkojen syntymistä. Avoimen koordinaation metodin avulla jäsenvaltiot voivat kehittää sosiaalipolitiikkojaan hallitustenvälisessä menettelyssä, ilman komission puuttumista tai pakkoa. Sosiaalinen vuoropuhelu takaa sosiaa-

lipolitiikan kumppaneille eli työntekijöiden ja työnantajien järjestöille oikeuden tulla kuulluiksi kaikissa sosiaalipolitiikan kysymyksissä. (Mt., 14–18.)

Vuonna 2008 alkanut finanssikriisi on horjuttanut sosiaalista mallia. EU:ssa ja etenkin euroalueella on vaadittu tiukkaa talouskuripolitiikkaa ja julkisten menojen karsimista rakenteellisten uudistusten avulla. Osa jäsenmaista otti tiukkoja talouspolitiikan toimia käyttöön itse, osa EU-komission painostuksesta. Leikkauksia tehtiin julkisiin palveluihin, eläkkeisiin ja esimerkiksi Britanniassa työntekijöiden turvaan. Erityisesti kollektiivista sopimista työehdoista rajoitettiin monissa maissa. EU-tasolla avoimen koordinaation metodi on jäänyt enemmän taustalle komission suuremman ohjauksen roolin kasvaessa. Samalla ammattiliittojen asema on heikentynyt, kun niiden rooli päätöksenteon osapuolena ei toteudu unionissa harjoitetussa talouskuripolitiikassa ja rakenteellisten uudistusten valmistelussa. (Hermann 2013, 1–15.)

5.4. Ison-Britannian suhde Euroopan sosiaaliseen malliin

Isossa-Britanniassa on perinteisesti pidetty arvossa yksilönvapautta, heikoimpien auttamista ja vahvaa taloutta, joka luo mahdollisuuksia kaikille. Nämä ovat myös määritelleet valtion roolia ihmisten arjessa pitäen sen melko vähäisenä ja rajoitettuna. (Le Grand ym. 2007, 41.) Margaret Thatcher rajoitti 1980-luvulla voimakkaasti ammattiliittojen valtaa Britanniassa ja heikensi työmarkkinoiden sääntelyä. Samaan aikaan maa vastusti lähes kaikkea uutta sosiaalipoliittista ja työmarkkinoita koskevaa sääntelyä EU-tasolla. (Vaughan-Whitehead 2003, 26.) EU-suhteessaan Britannia on korostanut taloutta ja globalisaatiota. Se kannatti unionin itälaajentumista ja toivotti itäeurooppalaiset työntekijät tervetulleiksi. Sosiaalipolitiikan merkitystä on arvioitu kilpailukyvyn kannalta; esimerkiksi koulutuksen ja vapaan liikkuvuuden on nähty parantavan EU:n kilpailukykyä globaaleilla markkinoilla. Vahvan talouden on tässä ajattelussa nähty hyödyttävän kaikkia. Sosiaalipolitiikalla on tavoiteltu taloudellista menestystä pikemminkin kuin ihmisten hyvinvointia sinänsä. Hyvinvoinnin on ajateltu seuraavan kasvavasta taloudesta itsestään, ilman valtion erillistä puuttumista. Britannia onkin unionissa ajanut voimakkaasti talouden esteiden poistamista, koska sen mukaan sääntelyn purkaminen edistää sosiaalista hyvinvointia paremmin kuin sääntelyn lisääminen. Päätösvaltaa sosiaalipolitiikassa ei ole haluttu antaa unionille, vaan Britannia on korostanut subsidiariteettiperiaatetta, jonka mukaan päätökset pitäisi tehdä mahdollisimman lähellä niitä ihmisiä, joita ne koskevat. Iso-Britannia onkin kannattanut hallitusten välisen avoimen koordinaatiomenetelmän käyttöä uuden EU-sääntelyn sijaan, koska sen puitteissa jäsenmailla on enemmän vapauksia toteuttaa uudistuksia haluamallaan tavalla, eivätkä komission antamat suositukset sido niitä. Uutta EU-lainsäädäntöä on pidetty viimeisenä vaihtoehtona. (Mt., 49–57.) Britannian mukaan avoimen koordinaation menetelmä takaa subsidiariteettiperiaatteen toteutumisen, lisää päätöksenteon joustavuutta ja takaa kan-

sallisen autonomian (Kvist & Saari 2007, 243). Britannia kannatti Tony Blairin hallituksen johdolla myös vuoden 2000 Lissabonin agendan periaatteita, joissa korostettiin talouskasvua ja kilpailukykyä (Le Grand ym. 2007, 57), ja oli tyytyväinen strategian vuoden 2005 uudistukseen, jossa unionin taloudellinen menestys nostettiin selkeäksi ykköstavoitteeksi ohi sosiaaliturvan kehittämisen (Kvist & Saari 2007, 243). Britannia ei siis edes Blairin hallituksen aikana kannattanut sosiaalipolitiikan yhtenäistämistä ja kehittämistä, vaan piti talouskasvua ja markkinoiden vapautta paljon tärkeämpänä (Vaughan-Whitehead 2003, 27–28).

Le Grand ym. (2007, 41) toteavat, että on olemassa todellinen Euroopan sosiaalinen malli (tai pikemminkin malleja), ja siitä erillään on olemassa Britannian käsitys tästä mallista. Vastaavasti on myös todellinen brittiläinen hyvinvointimalli, ja siitä erillään muun Euroopan käsitys tästä mallista. Nämä käsitykset eivät ole aina vastanneet todellisuutta. Hyvinvointivaltioita on luokiteltu myös muilla tavoin kuin Esping-Andersenin kuuluisalla jaolla konservatiiviseen, liberaaliin ja sosiaalidemokraattiseen malliin. EU-maiden malleja voidaan arvioida esimerkiksi sen perusteella, miten vastuu hyvinvoinnista jakautuu yksilön ja valtion välillä, miten paljon sääntelyä etenkin työmarkkinoilla on ja miten paljon valtio harjoittaa tuloeroja tasaavaa politiikkaa. Le Grandin ym. mukaan Britanniassa monet poliitikot eivät ymmärrä tai tuo esiin, että Manner-Euroopassa sosiaalisia malleja on useita erilaisia yhden virallisen Euroopan sosiaalisen mallin sijaan. Sen sijaan he antavat usein ymmärtää, että "eurooppalainen malli" muistuttaisi lähinnä konservatiivista mallia, jossa valtion rooli on melko suuri, työmarkkinoiden sääntely on tiukkaa ja jossa työttömyysturva saattaa passiivoida työttömiä. Eurooppalaiset poliitikot puolestaan kuvaavat brittiläistä hyvinvointivaltiomallia usein liiankin kärjistetyksi järjestelmäksi, jossa yksilö on pääasiassa täysin omillaan valtion tarjoaman turvan ollessa hyvin vähäistä. Myös työmarkkinat nähdään usein oikeana sorron areenana, jossa sääntelyn puuttuminen mahdollistaa surkeat työehdot. Kolmanneksi tuloerot oletetaan usein valtaviksi, kun valtio ei puutu niihin tulonjakopolitiikan kautta. Vaikka yksilön rooli oman hyvinvointinsa tuottamisessa onkin Isossa-Britanniassa suurempi kuin monissa muissa vanhoissa EU-maissa, on siellä kuitenkin esimerkiksi toimiva julkinen terveydenhuoltojärjestelmä NHS sekä universaaleja perhe-etuuksia, jotka myönnetään kaikille tuloista riippumatta. Työntekijöidenkään oikeudet eivät ole niin huonot kuin usein annetaan ymmärtää: käytössä on esimerkiksi minimipalkka, ja työntekijöiden irtisanomista säännellään. Toisaalta ammattiliittojen asemaa on heikennetty huomattavasti, vaikka työntekijöillä yksilöinä onkin oikeuksia. Työpäivät ovat osin pidempiä ja tuloerot suurempia kuin monissa muissa EU-maissa, mutta toisaalta keskipalkka on korkeampi ja työttömyys vähäisempää. (Mt., 41–43.)

Valtion rooli rajoittuu Britanniassa pitkälti hädänalaisten auttamiseen, ja suuri osa avustuksista ja palveluista on suunnattu vain niitä eniten tarvitseville. Nämä palvelut toimivatkin melko hyvin. Britannian mallin luonne eroaa monista Manner-Euroopan maista etenkin siinä, että yksilöiden uskotaan pystyvän vastaamaan omasta hyvinvoinnistaan. Työ nähdään parhaana sosiaaliturvana. Kaikki nämä erot niin todellisissa malleissa kuin poliitikkojen niistä luomissa mielikuvissakin selittävät hyvin sitä, ettei Britannia ole ollut kiinnostunut Euroopan sosiaalisen mallin laajentamisesta integraation kautta, vaan on vahvasti ajanut subsidiariteettiperiaatteen säilyttämistä sosiaalipolitiikassa. (Le Grand ym. 2007, 43–44.) Britannian politiikassa onkin korostettu oman mallin toimivuutta, eikä EU:n sosiaalipolitiikkaa ole koettu tarpeellisenä eikä maalle sopivana (Saari & Välimäki 2007, 260–61).

Britannia ei kuitenkaan ole täysin välinpitämätön EU:n suhteen, sillä esimerkiksi terveydenhuoltojärjestelmä NHS:n toimivuutta vertaillaan usein muihin EU-maihin. Muiden maiden malleja ja niiden kehitystä seurataan. Järjestelmä on myös rekrytoinut merkittävän määrän lääkäreitä ja hoitajia muualta unionista. (Le Grand ym. 2007, 45–46.)

Työttömyysetuuksia muutettiin Britanniassa aktivoivaan suuntaan konservatiivihallitusten pitkällä kaudella 1979–1997. Myös työmarkkinoiden joustavuus lisääntyi. Esimerkiksi alle 25-vuotiaille voitiin maksaa matalampaa palkkaa. Labourin hallituskaudella taas on lisätty työllistymisen tukitoimia. Puolue otti käyttöön myös minimipalkan vuonna 1999 parantaakseen työssäkäyvien toimeentuloa. Lisäksi maassa on ollut käytössä eräänlainen käänteinen tulovero, jossa valtio maksaa pienituloisille työntekijöille tukea, joka vähenee palkan noustessa siten, että palkankorotuksesta jää kuitenkin rahaa käteen. Tämä helpottaa pienipalkkaistenkin töiden vastaanottamista ja kannustaa tekemään enemmän töitä. Tällaisen työttömyysturvan ja työhön kannustamisen malli tulee pikemminkin Yhdysvalloista kuin Manner-Euroopasta. (Le Grand ym. 2007, 47–48.)

5.5. Diskursiivinen kamppailu sosiaalisen mallin käsitteestä

Euroopan unioni on monien diskursiivisten kamppailujen kenttä. Niitä käydään niin jäsenmaiden sisällä, hallitusten välillä kuin EU-eliitinkin keskuudessa. Usein nämä eri tasoilla ilmenevät diskurssit eivät ole kosketuksissa toisiinsa: "kadunmies" ei saa käsitystä EU-eliitin diskurssista, eikä eliitti tiedä, mitä EU-kansalaiset ajattelevat unionista. (Wilson & Millar 2007, 3.) Kun eurooppalaiset muodostavat käsitystä Euroopan unionista ja sen harjoittamasta politiikasta, varsinainen politiikka ei ole aina arvostelun ainoa peruste, vaan tärkeää on myös, miten siitä puhutaan (Diez 2001, 6). Erilaisten poliittisten diskurssien analysoiminen onkin tärkeää poliittisten päätösten ymmärtämiseksi. Diskursseja rakennetaan usein hyvin taktisesti, tietylle yleisölle ja tiettyä tarkoitusta varten. (Hay

& Smith 2005, 124–25.) Brexitin tapauksessa tärkeänä voi pitää Britannian sisäistä diskurssia, sillä kyse oli maan omasta pohdinnasta sen EU-suhteesta. Kansalaiset yrittivät muodostaa EU-kantaansa kansanäänestystä varten, ja heihin pyrittiin vaikuttamaan rakentamalla Euroopan unionista tietynlaisia kuvia kampanjoissa ja mediassa. Yksittäisen maan sisällä voi olla samaan aikaan monia eri EU-diskursseja, jotka kilpailevat keskenään. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa, jota usein pidetään yksiselitteisen EU-skeptisenä ja vastahakoisena jäsenenä, on ollut useita EU-diskursseja, jotka ovat taistelleet keskenään poliittisesta elintilasta ja omien ajatusrakennelmiensa vakiinnuttamisesta osaksi yleistä ajattelutapaa. Aiemmassa tutkimuksessa maan sisäiseksi päädiskursseiksi on usein nimetty euroskeptinen markkinadiskurssi sekä vapaita markkinoita vastustava, eurooppalaista yhteistyötä kannattava diskurssi. Diez pitääkin tärkeänä, että yksittäisen jäsenvaltion EU-kantoja tarkasteltaessa otetaan huomioon maan sisäisen poliittisen keskustelun erilaiset diskurssit, joiden lopputulosta EU-kanta on. (Mt., 5–14.)

Britanniassa konservatiivien diskurssi on esittänyt eurooppalaisen integraation muiden ajamana asiana, johon Britannia ei voi lainkaan vaikuttaa, ja esittänyt sen siksi rajoittavan kansallista autonomiaa. Labour puolestaan on Tony Blairin aikana puhunut integraatiosta positiiviseen sävyyn, eikä sen ole esitetty rajoittavan Britannian suvereniteettia vaan päinvastoin tarjoavan uusia mahdollisuuksia. Labour on kuitenkin ylistänyt ennen kaikkea taloudellista integraatiota, mutta Euroopan sosiaalisen mallin toimivuudesta se on esittänyt epäilyksiä syyttäen sen olevan liiankin laaja ja haittaavan talouskasvua. Sosiaalisia oikeuksia pitäisi sen mukaan edistää talouskasvun ehdoilla. (Hay & Smith 2005, 141–46.) Kuten myöhemmin analyysissä käy ilmi, ammattiliitot ovat siis Labouriinkin verrattuina hyvin innokkaita Euroopan integraation puolustajia ja antavat erityisen suuren painoarvon sosiaaliselle mallille, jolle kumpikaan Ison-Britannian pääpuolueista ei ole täysin lämmennyt. Tämä selittää myös ammattiliittojen epäluuloja kumpaakin puoluetta kohtaan sen suhteen, millaista sosiaalipolitiikkaa ne tekisivät mahdollisen EU-eron jälkeen.

Vaikka valtion sisäisen diskursiivisen kamppailun lopputulos olisi esimerkiksi voimakas euroskeptisyys tai ero unionista, diskurssin hegemonista asemaa ei voi ymmärtää analysoimatta myös vastakkaisia kantoja ja tapoja, joilla ne marginalisoidaan. Tyypillistä on esimerkiksi se, että käsitteiden merkityksistä käydään kiistaa. Diezin mukaan Isossa-Britanniassa kannatetaan laajasti parlamentin suvereeniutta, mutta EU:n kannattajat ja vastustajat ymmärtävät suvereeniuden merkityksen eri tavalla. Esimerkiksi brexit-äänestystä analysoitaessa on siis otettava huomioon poliittisten toimijoiden erilaiset EU-diskurssit ja niiden käsitteille antamat merkitykset, joilla äänestäjiä yritettiin vaikuttaa. Lisäksi Diez korostaa, että vaikka toimijat usein ajavatkin omaa etuaan, on sen lisäksi huomioitava identiteetit, jotka myös vaikuttavat toimintaan. (Diez, 7–14.)

"Euroopan ideasta" ja eurooppalaisesta identiteetistä käydään jatkuvaa diskursiivista kamppailua. EU ei ole mikään ennalta määrätty tai valmiiksi rakennettu kokonaisuus, vaan sen suunnasta kiistellään nimenomaan poliittisen puheen keinoin. Kiistaa käydään esimerkiksi siitä, millä politiikan aloilla unionin tulee toimia, samoin kuin siitä, ketkä ovat riittävän eurooppalaisia päästäkseen unionin jäseniksi. Kyse on siis rajojen vetämisestä sekä mukaan ottamisesta ja ulos sulkemisesta. Unioni on siis tässä mielessä sosiaalinen ja diskursiivinen konstruktio. Lisäksi unioni saattaa olla osalle sen kansalaisista sangen yhdentekevä, jolloin koko EU-keskustelua ei edes pidetä mielenkiintoisena, vaan huomio kiinnittyy vain kansallisen tason politiikkaan. (Wilson & Millari 2007, 7; Paasi 2001, 7.) EU:n diskursiivisuus tulee esiin myös legitimititeettikysymyksessä eli ihmisten kokemassa hyväksyttävyydessä: EU:n hyväksyttävyyden kansalaisten silmissä ei ole kiinni puhtaasti siitä, kuinka unioni toimii, vaan ennemminkin siitä, miten sen toiminta koetaan. Tässäkin kokemuksessa poliittinen puhe on keskeinen välittäjä, koska EU:n toiminta sinänsä on monille etäistä. Legitimitettiin vaikuttavat erityisesti osallistumismahdollisuuksia, toiminnan tuloksia ja identiteettiä koskeva puhe, ja erityisen tärkeää on näistä asioista kansallisella tasolla käytävä keskustelu, jossa EU:ta arvioidaan. Diezin mukaan Isossa-Britanniassa eliitit ovat hyväksyneet eurooppalaisen integraation nopeammin kuin tavalliset äänestäjät, mikä vaikuttaa legitimitetin kokemukseen. Niinpä EU:ta koskevissa metanarratiiveissa täytyy usein vastata kysymyksiin, miten politiikka, talous ja yhteiskunta ymmärretään. Poliittikan kautta järjestetään panokset, joita EU-jäsenyyteen käytetään, taloudessa heijastuvat näiden panostusten tulokset ja yhteiskunta vaikuttaa siihen, millaiset yksilön osallistumismahdollisuudet ovat. (Diez 2001, 7–11, 21–22.) EU:n legitimitetin kannalta sen toiminta ihmisten konkreettista hyvinvointia lisäävissä kysymyksissä on erityisen tärkeää. Hyvinvoinnin on oltava poliittisella agendalla ja siinä on myös saavutettava edistystä, joka vaikuttaa ihmisten arkeen, jotta unioni olisi kansalaisten silmissä uskottava – siitä huolimatta, että sosiaalipolitiikka on ensisijaisesti jäsenvaltioiden päätösvallassa. (Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto 2002, 5.) Esimerkiksi Britannian ammattiliitot nostivat brexit-kampanjassaan voimakkaasti esiin EU:n merkityksen nimenomaan sosiaalisena toimijana, vaikka sillä on valtaa lähinnä työllisyyspolitiikkaan, ei niinkään muuhun sosiaalipolitiikkaan. Kyse oli mielikuvista.

Tärkeää legitimitetin luomisessa on myös se, miten kansallisen tason diskursseissa määritellään unionin suhde valtioon ja kansakuntaan. Kansalliset diskursiiviset kamppailut ovat EU:ssakin tärkeitä, koska niissä hallitukset legitimoivat omaa toimintaansa äänestäjilleen ja muut voivat haastaa niiden diskurssia. Kansallisissa diskursseissa määritellään valtio ja kansa, toisaalta EU ja lisäksi vielä niiden välinen suhde. Poliitikkojen tapa määritellä nämä käsitteet rajoittaa sitä, millaista EU-politiikkaa he voivat ajaa. Esimerkiksi Britanniassa valtion rooli on perinteisesti ymmärretty vähäi-

senä, ihmisten elämään vain tarpeen vaatiessa puuttuvana toimijana. Lisäksi parlamentaarisuutta on korostettu voimakkaasti. Tämä vaikuttaa siihen, millaista toimivaltaa EU:lle ollaan valmiita antamaan ja miten syvenevään integraatioon voidaan suhtautua. Britannia onkin tukenut EU:n toimivaltaa lähinnä vapaiden markkinoiden edistämiseksi. Diez vertaa maan diskurssia Tanskaan, jossa ollaan totuttu valtion puuttumiseen ihmisten elämään vahvan hyvinvointivaltion vuoksi. Kun ymmärrys valtion roolista on erilainen, myös käsitys EU:sta muodostuu usein erilaiseksi, ja samalla valtion ja EU:n välinen suhdekin ymmärretään eri tavalla. Britannialle tyypillinen voimakas markkinadiskurssi on hyvin erilainen lähtökohta ymmärtää eurooppalaista sosiaalipolitiikkaa kuin pohjoismaiden hyvinvointivaltiodiskurssi. (Diez 2001, 9–11.)

Elina Palola (2004, 570–71) on todennut, että käsite "Euroopan sosiaalinen malli" koostuu kolmesta sanasta, joista yksikään ei ole yksiselitteinen. Malli voi olla poliittinen ideaali tai tekninen toimintakuvaus, sosiaalisella on monia eri ulottuvuuksia eikä Euroopankaan määrittely ole yksiselitteistä. Huttunen ja Janéruskin (2002, 198) toteavat, että sosiaalinen ymmärretään monissa Euroopan maissa Suomea laajemmin, sillä sen nähdään kattavan niin työllisyyden, liikkuvuuden, tasa-arvon kuin koulutuksenkin, ja usein sillä viitataan lisäksi yritysten sosiaaliseen vastuuseen. Käsitteen monitulkintaisuuden vuoksi sen rooli diskursiivisten kamppailujen kohteena on ymmärrettävä. Palolan (2005, 570–571) mukaan mallin nimeäminen eurooppalaiseksi tulkitaan usein nimenomaan erontekoksi amerikkalaiseen malliin. Britannian työelämän ja -kulttuurin voinee sijoittaa jonnekin Euroopan ja Amerikan välimaastoon, joten brexitin tapauksessa on kiinnostavaa, että ammattiliitot haluavat säilyttää nimenomaan eurooppalaisen mallin. Uhkakuvaksi kampanjassa nostetaan poliitikot, jotka toivovat sääntelyn vähentämistä ja yhdysvaltalaistyylistä työelämää. Palolan mukaan eurooppalaisessa sosiaalipolitiikassa onkin kyse diskursiivisesta kamppailusta, jossa politiikan suuntaa kehitetään nimenomaan puheiden ja tekstien kautta. (Mt.) Myös Alber (2006, 414) pitää sosiaalista mallia diskursiivisena käsitteenä, sillä sitä voidaan sen sisällöllisen monitulkintaisuuden vuoksi käyttää luomaan yhteistä käsitystä eurooppalaisesta yhteisöstä ja sen ongelmista. Sitä voidaan käyttää hyödyksi, kun poliittisia päättäjiä taivutellaan oman todellisuuskäsityksen taakse, ja sitä voidaan hyödyntää eurooppalaisen identiteetin rakennusprojekteissa. Alber kuvaa sosiaalista mallia tässä mielessä enemmän projektiksi tai prosessiksi kuin pysyväksi kokonaisuudeksi, ja se on näin ollen uusinnettavissa tai muokattavissa poliittisen puheen kautta. Mallin avulla siis rakennetaan diskursiivista käsitystä eurooppalaisesta yhteisöstä, sen ensisijaisista ongelmista ja niiden ratkaisutavoista. Alberin mukaan vastakkaisia diskursseja ovat perinteisesti olleet brittiläinen globaalien Euroopan diskurssi, joka painottaa taloutta ja kilpailukykyä, ja mannermainen idea sosiaalisesta Euroopasta, joka korostaa suojautumista globalisaation tuomilta paineilta.

Hermann ja Hofbauer toteavat Euroopan integraation olevan hegemoninen prosessi, joka tarvitsee taakseen riittävästi tukea pysyäkseen käynnissä. Ammattiliittoja on houkuteltu integraation tukijoiksi Euroopan sosiaalisen mallin diskurssilla, jossa niille luvataan kehitystä kohti sosiaalisesti kestävä Eurooppaa. Liittojen EU-mieliset ovat voineet vedota tähän diskurssiin myös sisäisissä kiistoissa, kun yhteisen EU-kannan muodostaminen on ollut vaikeaa. Sosiaalisen mallin käsitteellinen ja sisällöllinen epämääräisyys on edesauttanut tätä. Puhujat käyttävät samaa käsitettä, mutta tarkoittavat sillä eri asioita. 2000-luvulla EU on ohjelmissaan alkanut viitata sosiaaliseen malliin kilpailukyvyn edistäjänä, ja samalla mallin merkitys on muuttunut: jos se ennen viittasi työlainsäädännön tiukennuksiin ja sosiaaliseen hyvinvointiin, sillä alettiinkin tarkoittaa sopeutumista globaaliin kilpailuun ja väestön ikääntymiseen. Sosiaalisesta mallista tulikin tuottavuustekijä. (Hermann & Hofbauer 2007, 126–30.) Toisaalta vasemmistopuolueet ja ammattiliitot ovat jatkaneet puhumista Euroopan sosiaalisesta mallista tarkoittaen sillä vaihtoehtoista, ideaalista kehityskulkua Euroopan integraatiolle. Tässä yhteydessä ammattiliitot ovat myös perustelleet mallilla omaa osallistumistaan Euroopan unionin toimintaan esittäen, että vaihtoehtoinen Eurooppa on mahdollinen, kunhan ne ovat mukana sitä luomassa. Mallin avulla ne ovat siis perustelleet omaa poliittista agendaansa, tulkiten mallia itselleen sopivasta näkökulmasta. (Mt., 134.)

6. Aineisto

Tutkielman aineisto muodostuu ammattiliittojen kattojärjestön TUC:in Brexit-kampanjan materiaaleista, jotka se julkaisi verkkosivuillaan. Aineistoon kuuluu uutisia, blogitekstejä, lentolehtisiä, raportteja ja muita kampanjasivujen kirjoituksia. TUC:in materiaali koostuu viidestä järjestön tekemästä tai tilaamasta selvityksestä, jotka koskevat brexitin vaikutusta työntekijöiden oikeuksiin ja sosiaaliturvaan (yhteensä 115 sivua), kymmenestä lentolehtisestä sekä uutisista ja puheenvuoroista, joita järjestö julkaisi kampanjasivuillaan (yhteensä 97 sivua). Suurimmat ammattiliitot, kuten Unite the Union, Unison ja GMB, kävivät myös omia kampanjoitaan osin yhteistyössä kattojärjestö TUC:in kanssa, ja niiden kampanjat olivat siksi sisällöltään hyvin samankaltaisia. Ylipäätään TUC:in rooli on ollut vastata poliittisesta kampanjoinnista jäsenliittojen keskittyessä enemmän alakohtaiseen edunvalvontaan (Van der Maas 2004, 2–3). Seuraavassa analyysissä keskitytään siis pelkästään TUC:in kampanjaan, koska se antaa hyvän käsityksen liittojen brexit-näkemyksistä ja koska se kattojärjestönä myös edusti jäsenliittojaan.

Kaikessa tässä mukaan valitussa materiaalissa puhutaan nimenomaan EU-jäsenyyden ja -eron vaikutuksista työntekijöiden oikeuksiin ja sosiaaliturvaan Britanniassa. Esimerkiksi lehtiset käsittelivät mahdollisen brexitin vaikutusta seuraavaan kymmeneen teemaan: vammaisten oikeudet, vapaa liik-

kuvuus, seksuaalivähemmistöjen oikeudet, työssäkäyvien vanhempien oikeudet, naisten oikeudet, terveys ja turvallisuus, ulkoistettujen työntekijöiden oikeudet, terveydenhuoltojärjestelmä NHS, etninen syrjintä sekä osa- ja määräaikaisten työntekijöiden oikeudet. Kaikissa oli alaotsikkona "Brexitin riskit". EU:sta lähdön nähdään siis vaarantavan kaikkien mainittujen ryhmien oikeudet. Viidestä selvitystä kolme käsitteli työntekijöiden oikeuksia yleisellä tasolla, yksi terveyttä ja turvallisuutta ja yksi naisten oikeuksia. Selvityksistä neljä oli TUC:in omia raportteja siitä, mitä vaikutuksia EU-erolla olisi eri ryhmien oikeuksiin, ja viides oli työlainsäädännön professori Michael Fordilta tilattu selvitys EU-jäsenyyden vaikutuksesta työntekijöiden oikeuksiin. Kampanjasivujen osio, jossa julkaistiin uutisia, puheita, avoimia kirjeitä ja muita vastaavia lyhyitä tekstejä sisälsi yhteensä 65 julkaisua, joissa käsiteltiin EU-äänestystä työntekijöihin kohdistuvien riskien kautta.

7. Laclau diskurssianalyysi

7.1. Diskurssianalyysi menetelmänä

Diskurssitutkimus ei näe diskurssia "vain puheena", vaan sosiaalisen todellisuuden rakentamisen keinona. Diskurssit vaikuttavat tapaamme hahmottaa todellisuutta ja tapaamme määritellä identiteettejä. Kieli on osa toimintaa, sillä se vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen ja sen avulla voidaan ohjalla ihmisiä haluttuun suuntaan. Kieli on siis myös poliittista. (Cortini & Manuti 2007, 49–50.) Laclau mukaan artikulaatiolla eli merkityksiä tuottavalla puheella tuotetaan esimerkiksi poliittisia identiteettejä ja ryhmittymiä (Laclau 2005, ix). Poliittiset tai luokkaidentiteetit eivät synny automaattisesti, "luonnollisesti", vaan vasta artikulaation kautta. Mitkään ideologiat tai niiden elementit eivät automaattisesti kytkeydy tiettyyn luokkaidentiteettiin. (Laclau 1977, 97–98.) Laclau teorian taustalla on poststrukturalistinen ajatus, jonka mukaan merkitykset eivät ole täysin vakiintuneita vaan perustuvat jatkuvaan artikulaatioon. Merkitykset rakentuvat suhteessa toisiin merkityksiin ja muuttuvat ympäristön ja viittaussuhteiden muuttuessa. (Palonen 2008, 219–220; Palonen 2017.) Diskurssin elementit ovat yksinään merkityksettömiä – ne saavat merkityksensä vasta suhteessa muihin diskurssin elementteihin (Laclau 1977, 101–02).

Diskurssiteorian taustalla on sosiaalinen konstruktionismi, joka viittaa ajatukseen todellisuuden rakentumisesta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja puheessa. Sitä voidaan pitää laajana viitekehystenä kulttuureita ja diskursseja tutkiville teorioille. Näkökulma on usein erilaisissa selitystavoissa ja kertomuksissa objektiivisten totuuksien sijaan. Sosiaalinen konstruktionismi painottaakin tutkimuksen ja tapahtumien historiallis-kulttuurista viitekehystä, joka vaikuttaa siihen, miten maailman koemme. Kieli ymmärretään kontekstisidonnaiseksi ja käyttäjästä riippuvaiseksi – sama käsite ei aina

tarkoita samaa asiaa eri puhujien käyttämänä tai eri aikoina. Näin ollen kieli tuottaa sosiaalisia merkityksiä ja seurauksia, joilla on todellista merkitystä maailmassa. Se siis rakentaa todellisuutta, ei vain kuvaa sitä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Diskurssianalyysissa ei sinänsä kysytä, miksi jokin asia tapahtui, vaan miten toimijat kykenivät rakentamaan sellaisia merkityksiä ja sellaista ymmärrystä asioista, että tapahtumasta tuli mahdollinen. Diskurssitutkimus on kiinnostunut siitä, miten diskurssin tapa ymmärtää yhteiskuntaa onnistutaan esittämään ainakin joidenkin näkökulmasta järkevänä ja miten ihmiset saadaan identifioitumaan diskurssiin. Usein olennaisia ovat asioiden välille luodut yhteydet, toisten asioiden liittäminen osaksi omaa diskurssia ja toisten sulkeminen sen ulkopuolelle sekä metanarratiivien rakentaminen. Näin käsitteiden saamia merkityksiä voidaan pyrkiä muuttamaan. (Diez 2001, 24.) Diskurssiteoria sopii siis hyvin poliittisen puheen, kuten brexit-kampanjoiden, tutkimiseen, koska niissä ei ollut kyse faktoista vaan asioille tarkoituksellisesti annetuista merkityksistä. Kiinnostavaa ei ole, mitä EU todella tekee, vaan mitä sen tekemisistä kerrottiin äänestäjille ja miten ne suhteutettiin muuhun politiikkaan ja yhteiskuntaan. Siksi diskurssianalyysi toimii paremmin kuin esimerkiksi sisällönanalyysi, jonka avulla voisi kyllä tyypitellä kampanjoiden sisältöjä, mutta ei yhtä hyvin kuvata niiden suhteellisia merkityksiä. Kampanjoissa kiinnostavaa onkin, miten ammattiliitot rakensivat omaa EU-diskurssiaan ja loivat käsitystä siitä, miten niiden jäsenkunnan asema Britanniassa ja Euroopan unionissa on rakentunut ja millainen tulevaisuus voisi olla EU:ssa tai sen ulkopuolella. Diskurssianalyysi on hyvä menetelmä myös siksi, että sen avulla voidaan tutkia diskursseja ja vastadiskursseja. TUC asemoi itsensä nimenomaan hegemonisen, byrokratiaa korostavan EU-diskurssin vastadiskurssiksi ja kommentoi moneen otteeseen vastustajien näkemyksiä EU:sta ja Britannian tulevaisuudesta. Diskurssianalyysi tuo tämänkaltaiset diskurssien väliset suhteet paremmin esiin kuin muut tutkimusmenetelmät, kuten sisällönanalyysi tai kvantitatiivinen tekstianalyysi. Samaten diskurssianalyysin, erityisesti Laclaun diskurssiteorian, vahvuus on sen kyky analysoida yhteiskunnallisten muutosten hetkiä, jolloin asioille annettuja vakiintuneita merkityksiä pyritään haastamaan ja jolloin toimijoiden identiteetit saattavat muuttua. Brexitiä voi pitää tällaisena hetkenä.

Diskurssianalyysin heikkoutena voi pitää sitä, että se nojaa niin vahvasti tutkijan tulkintaan aineistoista (Pynnönen 2013, 35). TUC:in kampanjan yhteydessä tämä ei kuitenkaan ole suuri ongelma, koska Euroopan sosiaalisen mallin käsitteeseen liittyvät teemat olivat sekä sisällöllisesti että määrällisesti niin suuressa roolissa. Diskurssiteoria ei myöskään yksinään riittäisi kertomaan paljonkaan TUC:in kampanjan historiallisista ja poliittisista yhteyksistä ja merkityksistä, vaan se vaatii tässä tutkimuksessa tuekseen Euroopan sosiaalisen mallin viitekehyksen, joka auttaa ymmärtämään, millaisessa poliittisessa ympäristössä kampanjaa käytiin ja millaisia tavoitteita sillä oli. Laclaun teoria

kuitenkin tarjoaa erinomaisen käsitteellisen työkalupakin, jolla kampanjan diskurssin ja Euroopan sosiaalisen mallin historian suhdetta voidaan analysoida ja ymmärtää. Pynnönen (mt., 34–35) pitääkin diskurssianalyysin mahdollisena heikkoutena sitä, että se määrittää koko todellisuuden diskurssin kautta ja jättää esimerkiksi kulttuurin huomiotta. Euroopan sosiaalisen mallin viitekehys auttaa ylittämään tämän haasteen, koska se tuo poliittisen historian ja kulttuurin mukaan tutkimukseen. Ammattiliittojen diskursseja ei tarkastella tyhjiössä vaan nimenomaan suhteessa niiden poliittiseen toimintaympäristöön.

Laclau'n teoria sijoittuu universalismin ja partikularismin väliin: diskurssit ovat olemassa omina kokonaisuuksinaan, mutta ne ovat suhteessa suurempaan diskursiiviseen kokonaisuuteen. Lisäksi kaikkia elementtejä ei voi sisällyttää samaan diskurssiin, vaan jotakin jää väkisinkin aina ulkopuolelle. (Palonen 2008, 219–220.) Diskurssit ovat siis samaan aikaan sekä rajattuja että avoimia – tietyt asiat sisältyvät diskurssiin ja tietyt jäävät sen ulkopuolelle tietyllä hetkellä, mutta poliittisen artikulaation seurauksena nämä suhteet voivat muuttua ja diskurssiin voidaan sisällyttää uusia asioita tai sulkea sen ulkopuolelle jotain, joka aiemmin oli osa diskurssia. Diskurssiteoria on myös konstruktivistista: todellisuutta rakennetaan puheen ja ymmärtämisen kautta, ja sitä ymmärtääkseen on tutkittava puhetta. Esimerkiksi poliittiset identiteetit ja diskurssit rakentuvat täysin artikulaation käytännöissä. (Smith 1998, 87–91.) Laclau'n ja Mouffin (1985, 105) mukaan artikulaatiota ovat kaikki sellaiset käytännöt, jotka antavat asioille sellaisia merkityksiä, että niiden identiteetti muuttuu. Tämä merkitysten kokonaisuus muodostaa diskurssin. Laclau ja Mouffe eivät tee eroa diskursiivisiin ja ei-diskursiivisiin käytäntöihin, vaan esittävät, että kaikki on diskursiivista, sillä ymmärrämme maailman diskursiivisten merkitysten kautta. Esimerkiksi maanjäristys voidaan ymmärtää luonnonilmiönä tai Jumalan rangaistuksena. Diskursseilla on myös materiaalisia ulottuvuuksia, sillä ne kytkeytyvät erilaisiin yhteiskunnallisiin käytäntöihin ja instituutioihin. (Mt., 105–09.)

Laclau'n ja Mouffin diskurssianalyysi oli uusi avaus poliittiselle vasemmistolle, sillä se irrottautui Marxin luokka-ajattelusta ja totesi, että yhteiskunnalliset liikkeet voivat nostaa poliittisen kamppailun keskiöön muitakin käsitteitä kuin luokan ja silti säilyä osana vasemmistoa. Liikkeen yhteistä nimittäjää ei ole määritelty ennalta, vaan se on poliittisen artikulaation ja toiminnan tulos. Laclau'n teoria onkin anti-essentialistinen, sillä se ei oleta luokan korvautuvan suoraan jollakin toisella käsitteellä, vaan kamppailun kohteeksi nouseva kysymys riippuu kontekstista ja toimijoista. (Palonen 2008, 209–15; Smith 1998, 42; Laclau 1977, 106–08.) Ammattiliittojen kamppailu Euroopan unionin diskursiivisesta ymmärryksestä sopii tähän teoriaan. Brexitissä keskeistä ei ollut luokkajako vaan ymmärrys Euroopan unionin merkityksestä. Silti myös vasemmisto–oikeisto-jaolla oli merkitystä, sillä ammattiliitot osana poliittista vasemmistoa kamppailivat myös sosiaalipolitiikasta, vaik-

kakin osana eurooppalaista kontekstia. Lisäksi liittojen kanta EU-jäsenyyteen ei ollut itsestäänselvyys, vaan yhteistä kantaa haettiin artikulaation eli merkityksiä luovan puheen kautta. Artikulaatio on kontingenttia: aluksi on useita erilaisia näkemyksiä, jotka käyvät kamppailua, ja lopulta jokin näkemys vakiintuu hegemoniseksi ja muut suljetaan ulos. Lopputulos olisi voinut toisissa olosuhteissa olla myös toisenlainen. (Mt.)

7.2. Laclaun käsitteet

Laclaun teoriassa diskurssi koostuu yhteen liittyneistä elementeistä ja sillä on raja, joka erottaa sen muista diskursseista. Diskurssia siis tuotetaan sekä sen sisällön että sen rajojen kautta. Diskurssit ovat kontingenteja niin sisältönsä kuin rajojensakin suhteen, eli ne voisivat koostua myös erilaisista osista ja rajautua eri tavalla. Kunkin hetkinen kokoonpano on artikulaation tulosta: tiettyjä asioita on sisällytetty diskurssiin ja tiettyjä suljettu ulos. Ulossulkeminen on yleensä tietoista ja sillä tehdään eroa muihin diskursseihin – esimerkiksi politiikassa se voi olla poliittisen vastustajan tietoista demonisointia. Sulkemalla jotakin tällä tavalla ulos rakennetaan samalla myös käsitystä itsestä. Sisältö ja rajat voivat muuttua, kun ajattelu- ja puhetapa muuttuu esimerkiksi poliittisen ympäristön muuttumisen tai diskurssin haastamisen vuoksi. Diskurssin elementit ovat suhteessa toisiinsa, sillä ne artikuloidaan toistensa kautta. Elementit voivat olla esimerkiksi käsitteitä, joiden merkitykset voi ymmärtää toisten käsitteiden kautta. Kun yksi käsite muuttuu, se vaikuttaa koko käsitejärjestelmään. Suhteilla on diskurssissa keskeinen merkitys, sillä elementit rakentuvat aina suhteessa toisiinsa. (Laclau 2005, 68–70; Palonen 2008, 215.) Esimerkiksi ymmärrys Euroopan sosiaalisesta mallista vaikuttaa ymmärrykseen koko Euroopan unionista, ja lisäksi nämä käsitykset rakentuvat suhteessa ymmärrykseen kotimaan politiikasta. Vaikka diskurssien sisällöt ja rajat ovat kontingenteja, se ei tarkoita, että diskurssit muodostuisivat satunnaisesti ja voisivat sisältää mitä tahansa. Sen sijaan niiden muodostumiseen vaikuttavat ympäristö ja toimijoiden suhteet. Sekä rakenteilla että toimijuu-
della on siis merkitystä. (Smith 1998, 56.)

Laclaun diskurssiteorian avainkäsitteitä on *hegemonia*, joka viittaa yhteiskunnan hallitsevaan ajattelutapaan. Se korvaa Laclaun teoriassa historiallisen determinismin ja auttaa tunnistamaan erilaisia liittoumia ja kokonaisuuksia, jotka käyttävät valtaa. Nämä liittoumat eivät ole pysyviä tai välttämättömiä, vaan niitä pyritään jatkuvasti vahvistamaan tai vastustamaan erilaisissa yhteiskunnallisissa prosesseissa, kuten politiikassa. Diskurssit pyrkivät hegemoniseen asemaan yhteiskunnassa vakiinnuttamalla omat merkityksensä yleisiksi merkityksiksi. Hegemonioiden ylläpitäminen perustuu artikulaatioon eli puheeseen. Hegemonia viittaa toisaalta jatkuvasti käynnissä olevaan prosessiin ja toisaalta merkityksiä luovaan artikuloituun käsite- ja rakennelmaan. Yhteiskunnalliset liikkeet tavoittelevat yleensä hegemoniaa eli oman poliittisen ymmärryksensä ja käsitejärjestelmänsä vakiinnutta-

mista vallitsevaksi järjestelmäksi. (Palonen 2008, 210–13; Laclau & Mouffe 1985, 7–8, 112.) Hegemoninen valta synnyttää aina vastareaktioita, ja poliittista vastarintaa rakennetaan diskurssin avulla. Mikään hegemonia ei koskaan ole niin vahva, ettei vastadiskursseja olisi. Poliitikko on siis alituisesti meneillään olevien diskursiivisten kamppailujen kenttä. (Smith 1998, 6–7, 71.) Esimerkiksi brexit-kampanjoissa ammattiliitot pyrkivät vastustamaan vallitsevaa poliittista EU-diskurssia (ks. esim. TUC 2016b, 1).

Diskurssissa havaittavat muutokset ovat diskurssitutkimuksen kannalta kiinnostavia. Hegemoniat murtuvat usein *dislokaatioissa* eli suurissa yhteiskunnan muutoksissa. Suuren muutoksen tai kriisin hetkellä hegemoninen diskurssi voi menettää asemansa ja luottamuksensa, kun se ei enää kykene sisällyttämään muutoksia itseensä. Ideologiat pyrkivät aina määrittelemään yksilöiden paikkaa osana yhteiskuntaa, ja ideologian kriisi tarkoittaa siksi usein myös yksilöiden identiteettikriisiä. Kriisissä hegemonista asemaa tavoittelevat ideologiat ja niiden diskurssit yrittävät rakentaa yksilöiden paikkaa uudelleen osana uutta diskurssiaan. Tätä varten ne rakentavat narratiiveja eli kertomuksia, joiden avulla ne yrittävät kumota vastapuolen artikulaatiota. (Laclau 1977, 103.) Esimerkiksi brexit-äänestys oli niin suuri dislokaatio, että se hajaannutti monet poliittiset ryhmittymät ja horjutti siten myös monien poliittista identiteettiä. Brexit- ja Remain-kampanjat yrittivät rakentaa omia narratiivejaan ja luoda niiden avulla uusia subjektiaseamia, joihin kannattajat voisivat asettua.

Yksi mahdollisuus on tutkia muutosta osana jatkuvuutta, jolloin esimerkiksi käytännön politiikka saattaa muuttua, mutta diskurssissa vahvemmin *sedimentoidut* eli merkityksensä vakiinnuttaneet käsitteet, kuten valtio ja kansa, pysyvät ennallaan. Tällaiset pysyvämmät käsitykset vaikuttavat myös siihen, millaisia ongelmia ja ratkaisuja voidaan nostaa esiin. Niitä voidaan pitää diskurssin *kiinnekohtina* eli avainkäsitteinä, jotka pitävät koko diskursiivista rakennelmaa koossa. Osa diskurssin elementeistä on siis kiinnekohtia, joiden varaan muut elementit kiinnittyvät osaksi kokonaisuutta. Diez kuitenkin korostaa, että myös sedimentoidut käsitteet ovat jossain määrin alttiita muutokselle, koska niitäkin tuotetaan jatkuvasti uudelleen diskursiivisissa käytännöissä. Esimerkiksi kansasta puhuttaessa ylläpidetään tai muutetaan kansalle annettua merkitystä. (Laclau & Mouffe 1985, 112; Diez 2001, 14–15; Palonen 2008, 216.) Myös Palosen mukaan yhteiskunta ja yhteisöllisyys ovat Laclauin teoriassa alati muuttuvan artikulaation tuotteita. Oleellista on merkityksellisiä kiinnekohtia rakentava puhe. Toisaalta avoimessa yhteiskunnassa kiinnekohtia ei voi koskaan juurruttaa täydellisesti, koska ne ovat aina alttiita haastamiselle ja siten muutoksen mahdollisuudelle. (Palonen 2008, 213.) Poliittisessa diskurssissa alunperin kapean merkityksen omaavasta käsitteestä voidaan rakentaa kiinnekohta, joka edustaa paljon alkuperäistä laajempaa merkitystä. Laclau (2005, 95) käyttää esimerkkinä markkinoiden käsitettä, joka Itä-Euroopassa edusti jonkin aikaa kylmän sodan

päättymisen jälkeen kaikkea länsimaista, ei vain taloutta. Samalla tavalla brexit-kampanjoissa EU saattoi edustaa myös inhimillistä sosiaalipolitiikkaa kotimaassa (ks. esim. TUC 2016e). Kiinnekoh-
tia siis merkityksellistetään halutulla tavalla, jotta ne saavat alkuperäistä laajemman ja yleisemmän
merkityksen ja pystyvät sitomaan yhteen diskurssin eri elementtejä mahdollisimman hyvin.

Diskurssien kiinnekohdat ovat usein käsitteitä, jotka ovat perusluonteeltaan monimerkityksisiä ja
kiistanalaisia. Esimerkiksi käsitteille Eurooppa ja Euroopan unioni voidaan antaa monia merkityk-
siä ja ne voidaan ymmärtää monin eri tavoin. Näitä merkityksiä ja ymmärryksiä tuotetaan diskurs-
sien avulla. Tässä mielessä kiinnekohdat ovat usein myös *kelluvia merkitsijöitä*, eli käsitteitä, joiden
merkityksestä käydään kamppailua. Diskursiivisen puheen eli *artikulaation* kautta vakiinnutetaan
kelluvalle merkitsijälle annettua tiettyä merkitystä ja luodaan siitä näin diskurssin keskeinen koko-
naisuutta koossa pitävä elementti, kiinnekohta. Artikulaation kautta pyritään myös vakiinnuttamaan
käsitteen "omistamista" antamalla sille juuri haluttu merkitys ja tuomalla se näin oman diskurssin
piiriin. Omistajuudesta voidaan käydä kamppailua, kun useat ryhmät haluavat antaa käsitteelle
oman merkityksensä ja vakiinnuttaa sen käsitteen yleiseksi merkitykseksi. Käsitteiden merkitys ja
omistajuus eivät koskaan vakiinnu täysin, vaan niiden hegemonista käyttöä on aina mahdollista
haastaa. (Diez 2001, 16; Palonen 2008, 216–17; Smith 1998, 78.) Tällainen kelluva merkitsijä voisi
olla esimerkiksi "sosiaalisen Euroopan" käsite ammattiliittojen brexit-kampanjoissa. Niiden ym-
märryksessä Euroopan unionista keskeistä oli siihen liitetty sosiaalipolitiikka (ks. esim. TUC
2016a). Sosiaalista Eurooppaa tai Euroopan sosiaalista mallia voi siis pitää kelluvana merkitsijänä,
koska käsitteet eivät ole yksiselitteisiä ja niiden merkityksestä ja omistamisesta käydään kamppai-
lua. Sosiaalisen mallin käsitettä on yritetty käyttää ainakin kolmella eri tavalla: alunperin tasapai-
nottavana tekijänä liberaalille talouspolitiikalle, sittemmin liberaalin talouspolitiikan ja kilpailuky-
kytavoitteiden välineenä ja lisäksi vielä vasemmiston ideaalikuvaunionin tulevaisuudesta (Her-
mann & Hofbauer 2007, 125). Tähän voi vielä lisätä EU-kriittisten toimijoiden näkemyksen siitä,
että unionin yhteinen sosiaalipolitiikka on vallan siirtoa jäsenmaista Brysseliin. Puhujien tavoitteena
on vakiinnuttaa itselleen sopiva merkitys osaksi yleistä ymmärrystä ja omia siten käsite osaksi omaa
diskurssiaan.

Merkitsijät voivat olla myös *tyhjiä*. Silloin jokin käsite on saanut niin paljon erilaisia merkityksiä,
ettei se oikeastaan tarkoita enää mitään. Tämä tilanne voi syntyä, jos sama käsite sisällytetään eri-
lasiin diskursseihin ja se saa niissä erilaisia, jopa vastakkaisia merkityksiä. Silloin käsitteen selitys-
voima katoaa. (Laclau 2005, 96–98; Palonen 2008, 213.) Näin on voinut käydä Euroopan unionille,
josta lähes jokaisella toimijalla on oma ymmärryksensä. Merkitsijä voi myös olla samaan aikaan
sekä kelluva että tyhjä, koska sillä voi olla useita merkityksiä ja sen omistajuudesta voidaan kamp-

pailla. Yhtä merkitystä yritetään tällöin nostaa muiden yläpuolelle. Esimerkiksi brexitissä yritettiin vakiinnuttaa Euroopan unionille tiettyä merkitystä ihmisten mielissä. Tyhjätkään merkitysijät eivät koskaan ole täysin tyhjiä, vaan ne säilyttävät jäänteitä alkuperäisestä merkityksestään (Smith 1998, 78).

Diskurssit myös viittaavat toisiin diskursseihin ja luovat näin *rajanvetoa* itsensä ja niiden välille. Oma diskurssia tuotetaan paitsi sisällyttämällä siihen asioita, myös rajaamalla toisia asioita pois. Rajojen paikoista voidaan myös kiistellä. Laclau teoriassa rajanveto on keskeinen osa politiikkaa. (Palonen 2008, 217.) Tämä vaikuttaa siihen, mitä politiikan teon tapoja, kohteita ja rajoituksia pidetään mahdollisina tai sopivina. Esimerkiksi Britanniassa hallitsevassa EU-diskurssissa unioni on yhdistetty nimenomaan markkinoihin, ja muut diskurssit voivat käyttää tätä käsitystä vertailukohtana omalle EU-käsitykselleen. Ne voivat esimerkiksi sisällyttää EU-diskurssiinsa sosiaalisia ja ympäristökysymyksiä ja rajata pois vaikkapa uudet vapaakauppasopimukset. Diskurssien taustalla ovat eräänlaiset *metanarratiivit* eli suuret kertomukset, joiden avulla kertomusta esimerkiksi Euroopan unionista luodaan. (Diez 2001, 16–17.) Esimerkiksi euroskeptikkojen narratiivissa EU voi merkitä byrokratian ja sääntelyn lisääntymistä sekä päätösvallan luisumista Brysseliin, kun taas ammattiliittojen narratiivi esittää unionin sosiaalisen edistyksen takaajana. Toisaalta diskurssit tavoittelevat valtakurssin asemaa, ja sen saavuttamisessa niille on hyödyksi, jos niiden argumentit ja metanarratiivi ovat helposti tunnistettavissa ja ymmärrettävissä myös diskurssin ulkopuolisille. Silloin diskurssin perusajatukset, kuten tietyt käsitteet ja niille annetut merkitykset, saattavat siirtyä osaksi muita diskursseja ja vähitellen osaksi yleistä ymmärrystä. Näin diskurssi voi saavuttaa jopa hegemonisen aseman, jossa sen käsityksiä ja niiden oikeellisuutta pidetään itsestään selvinä. Diskurssit pyrkivät näin syrjäyttämään kilpailevat diskurssit, mutta eivät koskaan täysin pysty siihen. Muut diskurssit saattavat joutua marginaaliin, mutta jatkavat kuitenkin olemassaoloaan. Hallitsevan diskurssin vaihtuminen on todennäköisintä silloin, kun vanhaan valtakurssiin kohdistuu erityisen suuria paineita ja kyseenalaistamista. (Mt., 27.)

Myytit ylläpitävät asioille annettuja merkityksiä. Niiden avulla ylläpidetään ja vahvistetaan yhteisöllisyyttä ja yhteistä ymmärrystä asioista. Myytti voi myös muuttua *imaginaariksi*, jolloin se sedimentoituu osaksi diskurssin määräävää horisonttia, siis keskeiseksi osaksi koko diskursiivista rakennelmaa, jonka avulla merkityksiä luodaan. (Palonen 2008, 217.) Pyrkiessään hegemoniseen asemaan poliittiset diskurssit yleensä esittävät itsensä myyteinä esittämällä itsensä ainoana vaihtoehtona vallitsevan kriisin ratkaisemiseksi. Diskurssi on esitettävä laajana ja määräävänä ajattelutapana, jonka kautta voi ilmaista paljon erilaisia asioita. (Smith 1998, 167.) Esimerkiksi brexit-kampanjoissa ei ollut kyse pelkästään EU:ssa pysymisestä tai sieltä lähtemisestä, vaan monista kan-

sallisen politiikan kysymyksistä. EU:sta tehtiin myytti, jota puolustamalla tai vastustamalla saatettiin ilmaista monia asioita, kuten turhan byrokratian vastustamista tai työntekijöiden oikeuksien puolustamista. Myytit voivat siis olla oleellisia dislokaatioiden eli suurten muutosten tapahtuessa, kun hegemonisen diskurssin haastamiseen on hyvä mahdollisuus. Kun diskurssin hegemonia vahvistuu, se muuttuu imaginaariksi, jonka kautta voidaan ilmaista yhä enemmän asioita. Se esittää itsensä ainoana mahdollisuutena ja saa riittävän monet uskomaan tähän, vaikka vastadiskursseja olisikin. Mitä paremmin imaginaari onnistutaan institutionalisoimaan, sitä vaikeampi sitä on vastustaa. (Mt., 167–72.) Esimerkiksi brexitissä EU-eron kannattajat onnistuivat kansanäänestyksen tuloksen perusteella vakiinnuttamaan oman diskurssinsa imaginaariksi, jonka puitteissa eroa on sittemmin valmisteltu, kun taas Remain-kampanja epäonnistui luomaan omasta diskurssistaan imaginaaria. Kun kansanäänestyksen tulos hyväksyttiin politiikan toimintaohjeksi niin Britanniassa kuin EU:ssakin, se myös institutionalisoi brexit-diskurssin, ja sen vastustaminen on ollut poliittisesti vaikeaa (Sipilä 29.3.2018).

Laclaun ja Mouffin teoriassa kiinnostavat ovat harkittujen diskursiivisten käytäntöjen tulosta. Puhujat eivät kuitenkaan heidän mukaansa puhu täysin vapaasti, vaan omasta *subjektiasemastaan* käsin, joka sekin tuotetaan diskursiivisesti. Subjektiasema viittaa yksilön kokemukseen omasta paikastaan yhteiskunnan rakenteissa. Esimerkiksi luokka-asema on osa yhteiskunnan rakenteita, mutta se kuitenkin koetaan aina yksilöllisesti – kaikki työväenluokkaan kuuluvat eivät koe työväenluokkaan kuulumista samalla tavalla. Siksi esimerkiksi ammattiliitot eivät Laclaun ja Mouffin (1985, 11, 82–83) mukaan voi luottaa työväen automaattiseen yhteisyyden kokemukseen pelkkään tiettyyn luokkaan kuulumisen perusteella, sillä kyse on aina yksilön kokemuksesta. Toimijoiden vapautta rajoittavat perinteiset käsitykset ja yleisesti hyväksytyt toiminnan säännöt, mutta myös yhteisesti jaettu käsitys omasta sijoittumisesta diskurssien kentällä sekä olemassa olevat instituutiot ja muutuvat kontekstit. Subjektiasemat muodostavat kokonaisuuden – järjestelmän – johon jokainen yksittäinen subjektiasema suhteutuu. Diskurssit jäsentävät yksilöiden kokemuksia yhteiskunnan toiminnasta ja heidän omasta asemastaan osana tätä toimintaa, jolloin syntyy identiteettejä. *Identiteetit* rakentuvat kokonaan diskursseissa – diskurssit siis edeltävät identiteettien muodostumista. Esimerkiksi työväenluokkaista identiteettiä voidaan rakentaa diskurssissa, jossa porvaristo esitetään työntekijöitä riistävänä luokkana. Laclaun teoria ei siis hyväksy identiteetteihin liittyvää essentialismia, vaan se on hyvin konstruktivistinen – identiteetit eivät synny automaattisesti yhteiskunnan rakenteiden perusteella, vaan ne luodaan tarkoituksellisesti poliittisella puheella. Identiteetit ovat myös poliittisen solidaarisuuden edellytys. Kuuluminen työväenluokkaan ei vielä saa ihmistä äänestämään vasemmistoa, vaan tarvitaan identiteettiä ja subjektiasemaan liittyvä kokemus siitä, millaisessa

asemassa työväenluokka on muihin yhteiskunnallisiin ryhmiin nähden. Identiteetit ja subjektiasemat ovat myös muutokselle alttiita, sillä niihin voidaan vaikuttaa poliittisella puheella. Etenkin hegemonisella diskurssilla tai vahvalla vastadiskurssilla voi olla mahdollisuuksia muokata subjektiasemia ja identiteettejä haluamaansa suuntaan. Jokin identiteetti voi vaikuttaa luonnolliselta – esimerkiksi työntekijän samastuminen ammattiyhdistysliikkeeseen tai työväenpuolueeseen – mutta kyse ei silti ole automaattisesta kuulumisesta, vaan hegemonisen ajattelutavan luomasta normalisaatiosta. Poliitikassa ei siis ole kyse vain identiteettien ja subjektien vastakkainasettelusta, vaan niiden luomisesta ja muokkaamisesta. Subjektiasemat ovat siinä mielessä samanlaisia kuin kelluvat merkitsijät, että ne eivät ole koskaan täysin vakiintuneita, vaan niihin sisältyy aina muutoksen mahdollisuus. Identiteettejä luodaan ja vahvistetaan identifioinnin avulla eli sisällyttämällä diskurssiin kohtia, joihin ihmiset voivat samastua. Nämä kohdat eivät ole ennalta määrättyjä, vaan muotoutuvat identifikaatioissa. Esimerkiksi työläistä voidaan yrittää saada kokemaan olonsa joko porvariston sortamaksi tai isänmaalliseksi työn sankariksi. Yhteiskunnassa ja diskursseissa tapahtuvat *dislokaatiot* eli merkittävät muutokset voivat aiheuttaa muutoksia yksilöiden subjektiasemissa ja niihin perustuvissa liittoumissa ja identiteeteissä. (Laclau & Mouffe 1985, 11, 82–83, 111; Diez 2001, 17; Smith 1998, 56–69, 87–93; Palonen 2008, 210.) Esimerkiksi brexitin mahdollisuus oli niin suuri yhteiskunnallinen muutos, että se pakotti monet miettimään subjektiasemaansa ja identiteettiään uudelta kantilta.

Brexit-kampanjoissa identiteettejä luotiin uudelleen, sillä määrittävä tekijä oli suhtautuminen EU-jäsenyyteen, ei esimerkiksi luokka-asema. Myös poliittiset liittoumat menivät osin uusiksi, kun puolueet eivät kyenneet muodostamaan yhteisiä näkemyksiä. Lisäksi Labourin ja ammattiliittojen ohella unioniin jäämistä kannatti moni talouselämän edustaja (ks. esim. TUC 2016j), joten ryhmittymät olivat varsin epätavallisia. Yksilöllä voi olla monia identiteettejä samaan aikaan, ja ne voivat tukea toisiaan tai olla keskenään ristiriidassa. Lisäksi identiteettien keskinäinen tärkeysjärjestys voi muuttua. Identiteettiä voidaan tuottaa paitsi rajanvedon, myös sisällön kautta. Rajavetoon perustuva diskurssi voi olla vajaata, kun pelkkä eronteko toisiin määrittää identiteettiä, mutta toisaalta sisällön kautta määriteltyjen diskurssien rajat voivat olla epäselviä, sillä osa niiden käsitteistä voi olla yhteisiä muiden diskurssien kanssa. (Palonen 2008, 218.) Ammattiliittojen brexit-kampanjoissa korostui sisältö, kun ne määrittivät EU:ta sosiaalisen ulottuvuuden kautta. Toisaalta kampanjat saattoivat juuri tämän takia epäonnistua, sillä sosiaalisella ulottuvuudella on monia eri merkityksiä.

Erilaiset subjektiasemat voidaan artikuloinnin avulla liittää *samanlaisuuden ketjuksi*. Jokainen subjektiasema saa tällöin arvonsa osana ketjua ja suhteessa sen muihin osiin. Niistä ei kuitenkaan tule yhtenäistä massaa, vaan ne säilyttävät jossain määrin myös eroavaisuutensa. *Samanlaisuuden logiikka* ilmenee erityisesti silloin, kun kaksi samanlaisuuden ketjua asetetaan toistensa vastakohtiksi.

Erilaisuuden logiikka puolestaan ilmenee silloin, kun kilpailevia ryhmiä ja mahdollisia subjekti-
asemia on paljon. Silloin diskurssi ei muodostu kahden kilpailevan leirin antagonistiseksi vastak-
kainasetteluksi, vaan monitahoisemmaksi järjestelmäksi. Joskus kahden kilpailijan tilanne muuttuu
monitahoiseksi systeemiksi, ja silloin antagonistiset subjekti-asetemat saattavat muuntua osaksi uutta
järjestelmää. (Laclau 2005, 70; Smith 1998, 89–90.) Esimerkiksi brexit-kampanjoissa perinteinen
kaksipuoluejärjestelmä sai uusia ulottuvuuksia, kun puolueet hajosivat EU-kannan suhteen, ja sub-
jekti-asetema vanhassa kaksipuoluejärjestelmässä ei tarjonnut äänestäjille suoraa vastausta siihen, mitä
mieltä olla brexitistä. Jos hegemoninen projekti yrittää sisällyttää itseensä mahdollisimman paljon
asioita ja muodostaa näin suuren samanlaisuuden ketjun, voi käydä niin, että ketjun elementit ovat-
kin keskenään ristiriidassa. Silloin ne täytyy saada näyttämään erilaisilta kuin poliittinen vastustaja,
jolloin samanlaisuus löytyy suhteessa tähän vastustajaan. Tyhjät merkitsijät sekä rakentavat että
ilmaisevat samanlaisuuden ketjuja, eli ne auttavat pitämään ketjua koossa, vaikka ristiriitoja ele-
menttien välillä olisikin. Samanlaisuuden ja erilaisuuden logiikat kuitenkin rajoittavat toisiaan: eri-
laisuuden logiikalla on aina mahdollisuus haastaa hegemoniaa. Ajatus diskurssin samanaikaisesta
rajautuvuudesta ja avoimuudesta näkyy tässäkin: vaikka osa asioista kuuluu diskurssiin samanlai-
suuden logiikan perusteella, ei tilanne ole pysyvä, vaan erilaisuuden logiikka voi pyrkiä haastamaan
vallitsevaa diskurssia. (Laclau 2005, 129; Smith 1998, 174.)

Mitä institutionalisoituneempi jokin yhteiskunnallinen käytäntö on, sitä vahvemmin se on sedimen-
toitunut ja sitä vaikeampi sitä on haastaa. Institutionalisoituneet käytännöt vahvistavat myös poliit-
tisia identiteettejä. Jos voimakas vastadiskurssi kuitenkin nousee kyseenalaistamaan käytännön ja
sitä ylläpitävän instituution, tulee käytännön ylläpitäminen yhä vaikeammaksi. Silloin syntyy myös
kysyntää uusille poliittisille interventioille ja identifikaatioille. Identifikaatiot tarjoavat kiinne-
kohtia uusille identiteeteille. Tällöin identiteetit politisoituvat ja saattavat muuttua. (Laclau 1994, 4.) Tämä
näkyy esimerkiksi brexitissä: EU-jäsenyys oli pitkään sedimentoitunut ja institutionalisoitunut käy-
täntö, jota ei kyseenalaistettu, mutta kun kansanäänestyksen järjestäminen varmistui, syntyi uusia
identifikaation mahdollisuuksia ja samalla kysymys politisoitui. Laclaun mukaan (mt.) näissä tilan-
teissa vanhat poliittiset toimijat ja vanhat politiikan areenat heikentyvät ja samaan aikaan yhteiskun-
taan syntyy aiempaa laajempia poliittisuuden alueita ja partikularististen eli aiempaa eriytyneem-
pien poliittisten identiteettien määrä kasvaa. Brexitissä vaikuttaa käyneen juuri näin: vanhat puolue-
et ovat jakaantuneet ja EU-jäsenyydestä on syntynyt uusi poliittinen jakolinja. Samoin päätöksen-
tekovalta siirrettiin puolueilta kansalle, kun suorasta kansanäänestyksestä päätettiin.

Laclaun diskurssianalyysin tavoite ei ole välttämättä niinkään selittää kausaalisesti eri toimijoiden
politiikkaa, vaan pikemminkin pyrkiä ymmärtämään miten eri toimijat merkityksellistävät asioita,

millaisia vaihtoehtoja nämä merkityksenannot politiikkaan tuovat ja miksi poliittiset toimijat nostavat esiin juuri tiettyjä kysymyksiä eivätkä joitakin toisia. (Diez 2001, 30.) Diskurssi voi ilmetä puhutussa puheessa, teksteissä, ideoissa, käytännöissä, instituutioissa ja jopa materiaalisissa objekteissa sikäli kuin ne saavat merkityksensä diskurssin kontekstissa (Smith 1998, 85–86).

8. Analyysi

8.1. Euroopan unionin konstruoiminen sosiaalisesti Euroopaksi

TUC:in kampanjamateriaalissa korostuu kautta linjan EU:n rooli sosiaalisten oikeuksien takaajana, ja erityisesti työntekijöiden oikeuksien turvaajana. Kampanjan slogan oli "Don't risk it" eli "Älä ota riskiä" viitaten siihen, mikä kaikki olisi vaarassa, jos Britannia eroaisi EU:sta. TUC:in EU-diskurssin keskeisiä elementtejä olivat siis työntekijöiden oikeudet talouden ja työpaikkojen säilymisen ohella. Esimerkiksi TUC:in mahdollisen EU-eron seurauksia analysoivassa raportissa (TUC 2016b, 1–2) keskeisiksi EU-jäsenyyttä puoltaviksi syiksi nostetaan EU-jäsenyyden takaamat korkeammat palkat, hyvien työpaikkojen säilyminen ja työntekijöiden oikeudet. Raportin (mt., 3) mukaan EU-jäsenyys tuo merkittäviä etuja Ison-Britannian työntekijöille kasvaneen kaupankäynnin, suurempien investointien ja työntekijöiden oikeuksien ja suojan muodossa, ja nämä kaikki ovat tärkeitä markkinoiden menestykselle. Oikeuksien todetaan olevan aivan yhtä tärkeitä kuin työpaikkojen (O'Grady 2016). Raportissa (TUC 2016b, 1–2.) todetaan, että "TUC:in pitkäaikaisen näkemyksen mukaan Euroopan yhteismarkkinat, joita tukevat työntekijöiden vahvat oikeudet, sosiaaliturva ja työntekijöiden äänen kuuleminen, ovat keskeisessä asemassa kunnollisten töiden ja elämänlaadun säilyttämisessä Isossa-Britanniassa."¹ Euroopan sosiaalisen malliin viitataan jatkuvasti sekä implisiittisesti että eksplisiittisesti, ja monesti mainitaan mallin luoja Delors, jonka ajatuksia yhtenäismarkkinoiden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden yhdistämisestä kannatetaan lämpimästi (ks. esim. O'Grady 2016). Kampanjamateriaalissa todetaan esimerkiksi seuraavasti:

"Siitä asti, kun Jacques Delors tuli Kongressiimme vuonna 1988 ja ärsytti Margaret Thatcheria niin kovin, TUC on omistautunut Euroopan sosiaaliselle mallille, jonka Delors linjasi. Sopimus, jonka hän määritteli, on yhä ainoa sopimus, joka tulee

¹ "The TUC's long held view is that a single European market supported by strong rights, social protection and a voice for workers is critical to delivering decent UK jobs and living standards." (TUC 2016b, oma käännös.)

kyseeseen: vapaakauppa-alue, varmasti, mutta ei rajoittamattoman vapaa." (TUC 2015a.)²

"TUC kampanjoi EU-eroa vastaan painottamalla monia työntekijöiden kannalta myönteisiä muutoksia, jotka ovat koskeneet Isoa-Britanniaa ja jotka ovat suoraa seurausta jäsenyydestä Euroopan unionissa. TUC tukee vahvasti sosiaalista Eurooppaa." (TUC 2016c, 6.)³

Työntekijöiden oikeuksia koskevaa kampanja-materiaalia oli yhteensä 243 tekstisivua. Teemaa voisi pitää kampanjan keskeisimpänä elementtinä ja siten kampanjassa ilmenneen diskurssin kiinnekohtana. Työntekijöiden oikeudet ovat ammattiliitolle luonnollinen teema, ja sen kytkeminen Euroopan unioniin muodostui brexit-kampanjoissa vastadiskurssiksi Leave-kampanjaa vastaan. EU:n hyvät puolet tiivistettiin sosiaalisen mallin käsitteen alle, ja niinpä sen voi nostaa ammattiliittojen diskurssin keskeisimmäksi kiinnekohdaksi, johon välillä viitattiin nimeltä mainiten, välillä epäsuoremmin.

Koska eri kampanjat ja eri tahot puolueista ammattiliittoihin ja yrityselämään pyrkivät kansanäänestyksen alla vaikuttamaan ihmisten ymmärrykseen Euroopan unionista, voidaan Euroopan unionia pitää sekä kelluvana että tyhjänä merkitsijänä. Kelluva merkitsijä se on siksi, että eri tahot pyrkivät antamaan sille haluamiaan merkityksiä ja kävivät aktiivista kamppailua siitä, kenen diskurssiin käsite kuuluu ja mikä sen merkitys siten on. Ammattiliittojen antamia merkityksiä tarkastellaan tarkemmin hieman myöhemmin. Ajatus kelluvasta merkitsijästä tarkoittaa, että käsite ei ole vakiintunut, vaan sillä on useita kilpailevia merkityksiä, joita pyritään vakiinnuttamaan. Merkitys sisältää diskurssiteoriassa paitsi ilmeisen merkityksen eli denotaation, myös miellemerkitykset eli konnotaatiot, joita ihmiset käsitteeseen yhdistävät. Ammattiliitot pyrkivät luomaan EU:sta mielikuvaa, johon kytkeytyvät myönteiset asiat kuten työntekijöiden oikeusturva. Samalla pyrittiin syrjäyttämään kilpailevia tulkintoja, kuten tulkinta EU:sta turhan byrokratian ylläpitäjänä. Kelluvan merkitsijän tulkinnasta käydään siis kamppailua, kun kukin taho pyrkii vakiinnuttamaan oman tulkintansa yleiseksi merkitykseksi. EU:ta voi pitää myös tyhjänä merkitsijänä, sillä siihen on mahdollista liittää niin paljon erilaisia merkityksiä, että se tyhjenee merkityksestä – kun käsite tarkoittaa kaikkea, se ei tarkoita enää oikeastaan mitään. Tätä kuvaa hyvin se, että EU voi samaan aikaan edustaa toisille hai-

² "Ever since Jacques Delors came to our congress in 1988 and annoyed Margaret Thatcher so much, the TUC has been committed to the model of a Social Europe that Delors outlined. The deal he set out is still the only deal in town: a free trade area, for sure, but not unfettered free trade." (TUC 2015a, oma käännös.)

³ "The TUC is campaigning against withdrawal from the European Union, by emphasising the many positive changes for workers in the UK have happened directly as a result of EU membership and making a strong case for a social Europe." (TUC 2016c, 6, oma käännös.)

tallista byrokratiaa ja toisille sosiaalisia oikeuksia. Täysin vastakkaiset mielikuvat on mahdollista liittää samaan käsitteeseen eri diskursseissa. Sama käsite voi siis olla eri diskurssien keskeisenä kiinnekohtana, mutta täysin eri merkityksissä.

EU:ta voi pitää ammattiliittojen kampanjoissa tyhjänä merkitsijänä, koska siihen voidaan kohdistaa hyvin monenlaisia merkityksiä ja toiveita. TUC:in kampanjassa EU esitettiin monien eri ryhmien oikeuksien puolustajana: työntekijöiden, naisten, vammaisten, ulkomaalaisten, seksuaalivähemmistöjen, perheiden ja etnisten vähemmistöjen. Lisäksi sen kerrottiin tuottavan paljon lainsäädäntöä, joka turvaa esimerkiksi terveydenhuoltojärjestelmä NHS:ää ja yleisesti julkisia terveystalvuita sekä liikkuvien työntekijöiden oikeutta kohtuuhintaiseen terveydenhuoltoon. (TUC 2016a.) EU:n todettiin myös olevan "arvoyhteisö", jonka yksi keskeisistä tavoitteista on edistää työntekijöiden hyvinvointia (TUC 2016e, 3). Arvot ja hyvinvointi ovat kuitenkin ilman tarkempia määrittelyjä myös ymmärrettävissä melko tyhjiksi käsitteiksi, sillä nekin voivat tarkoittaa melkein mitä tahansa kuulijasta riippuen. Jokainen kampanjaa seurannut saattoi antaa EU:n arvoille ja sen tuomalle hyvinvoinnille omia merkityksiään. EU oli siis tyhjä merkitsijä TUC:in kampanjassa, koska sen esitettiin turvaavan kaikki mahdolliset työntekijöiden oikeudet ja monet muutkin sosiaaliturvaa ja sosiaalisia oikeuksia koskevat lait, vaikka osa niistä oli säädetty EU:sta riippumatta. EU oli tyhjä merkitsijä, koska se saattoi liittojen kampanjoissa edustaa lähes mitä tahansa kotimaan politiikan kysymystä, jossa ammattiliitot olivat erimielisiä hallituksen kanssa, työaikalainsäädännöstä korkeakoulujen lukukausimaksuihin.

TUC:in materiaaleissa on voimakkaasti läsnä ajatus dislokaatiosta eli paikaltaan siirtymisestä. Käsite viittaa Laclau'n teoriassa suuriin yhteiskunnallisiin muutoksiin, jotka vaikuttavat myös diskursseihin ja koettuihin identiteetteihin ja subjektiasemiin. Kaikissa kampanjamateriaaleissa toistuu sama kaava: ensin kerrotaan, miten EU-jäsenyys on työntekijöitä hyödyttänyt, sitten kuvataan, miten hallitus haluaisi purkaa EU-säädäntöä mutta ei ole toistaiseksi onnistunut, ja lopuksi kuvataan, kuinka suuret riskit EU-eroon tämän vuoksi liittyvät. EU-ero esitetään siis koko yhteiskunnan mahdollisena mullistajana, joka muuttaisi paitsi poliittisia valtasuhteita, myös työntekijöiden ja työnantajien sekä heitä edustavien järjestöjen suhteita nykyistä huonompaan suuntaan. TUC:in (2016c, 6) mukaan "hallituksen tähänastiset sääntelyn purkamista koskevat ehdotukset on laadittu tilanteessa, jossa Britannia on EU:n jäsen. Jos Britannia eroaa, --, uudet leikkaukset työntekijöiden suojaan ovat todennäköisiä."⁴

⁴ "The Governments current deregulatory proposals were written in the context of remaining within the EU. If Britain were to leave, -- further reductions in protection are certainly likely." (TUC 2016c, 6, oma käänös.)

Käsitystä sosiaalisesta Euroopasta rakennetaan vahvalla artikulaatiolla, jossa Euroopan unioniin liitetään monien eri sosiaalisten oikeuksien toteutuminen ja laajentuminen. Esimerkiksi vähemmistöjen oikeudet, kuten syrjinnän kieltä työpaikoilla, ja naisten oikeudet, kuten palkallinen äitiysloma, luetaan EU:n ansioksi. Samoin unionin kerrotaan taanneen esimerkiksi osa-aikaisten työntekijöiden palkalliset lomat. TUC:in (2016c, 2) mukaan "Euroopan unioni on 1970-luvun puolivälistä asti esittänyt merkittävää osaa työtä tekevien ihmisten suojaamisessa hyväksikäytöltä ja taistelussa syrjintää vastaan, mutta vasta vuoden 1986 Euroopan yhtenäisasiakirja kasvatti merkittävästi terveyteen ja turvallisuuteen liittyvien direktiivien määrää."⁵ Sisämarkkinoille liittymisen kerrotaan täyttäneen annetut lupaukset: "roppakaupalla terveys- ja turvallisuusmenettelyjä, jotka ovat luoneet turvallisimmat työpaikat tällä planeetalla"⁶ (TUC 2015a). TUC:in mukaan työntekijöillä ei ennen EU-jäsenyyttä ollut juuri mitään oikeuksia tilanteissa, joissa yritys vaihtoi omistajaa tai palvelu ulkoistettiin – näitä tilanteita koskeva lainsäädäntö tulee siis lähes täysin EU:sta. TUC:in mukaan hallitus on kertonut haluavansa mahdollistaa palkkojen ja ehtojen uudelleen neuvottelun yrityksen omistuksen vaihtuessa ja palveluiden ulkoistuksissa ja siten käytännössä antaa yritysten hankkia kilpailuetua alentamalla palkkoja. Myös ulkoistuksista tulisi nopeampia ja halvempia. TUC:in mukaan EU-lainsäädäntö on kuitenkin toistaiseksi estänyt tällaisten hankkeiden läpimenon. (TUC 2016a.) Fordin (2016, 1) selvitys toteaa, että "-- tulevalla hallituksella olisi melko rajoittamaton vapaus toimia niissä työelämän kysymyksissä, jotka tällä hetkellä kuuluvat EU:n sosiaalilainsäädännön piiriin".⁷

TUC (2016e, 2) vertaa eurooppalaista mallia erityisesti yhdysvaltalaiseen työelämään, jossa työntekijöillä ei ole juuri turvaa, kun potkut voi saada koska tahansa ilman perusteita. EU:n tuoman lainsäädännön nähdään toimineen olennaisena vastuksena paineille, joita Isossa-Britanniassa on ollut siirtyä kohti amerikkalaisempaa työelämää ja sosiaaliturvaa. (Mt.) Sekä konservatiivien että Labourin muodostamien aiempien hallitusten kerrotaan ylpeilleen sillä, että Ison-Britannian työmarkkinat ovat kevyimmin säänneltyjen joukossa kehittyneissä maissa ja haaveilleen siirtymisestä kohti yhä amerikkalaisempaa eli aina vain kevyemmin säänneltyä työelämää, joka niiden logiikan mukaan tukisi talouskasvua ja kilpailukykyä (Ford 2016, 3). TUC:in diskurssissa Euroopan sosiaalinen malli asemoituu siis amerikkalaisen mallin vastakohtaksi ja Britannia sijoittuu näiden mallien välimaastoon, kuten myös tutkimuskirjallisuudessa yleisesti todetaan. Diskurssiin sisältyvä ajatus mahdollisen brexitin aiheuttamasta dislokaatiosta eli paikaltaan siirtymisestä liittyy olennaisesti

⁵ "Since the mid-1970s, the European Union has played an important role in protecting working people from exploitation and combating discrimination, but it was not until the 1986 Single European Act that there was a significant increase in the volume of health and safety Directives." (TUC 2016c, 2, oma käännös.)

⁶ "A raft of health and safety measures that has created the safest workplaces on the planet." (TUC 2015a, oma käännös.)

⁷ "-- a future Government would have a pretty much unconstrained freedom of action in relation to those areas currently governed by EU social law relevant to employment." (Ford 2016, 1, oma käännös.)

ajatukseen siirtymisestä Euroopasta kohti Amerikkaa, jossa työmarkkinoita leimaisi täysi paikallisen sopimisen vapaus (mt.).

Euroopan sosiaalinen malli voisi siis olla ammattiliittojen EU-diskurssin keskeinen kiinnekohta, jolla vakiinnutetaan haluttuja merkityksiä tietylle käsitteelle, tässä tapauksessa Euroopan unionille. Palosen (2008, 217) mukaan myytit ylläpitävät asioille annettuja merkityksiä ja vahvistavat yhteisöllisyyttä ja yhteistä ymmärrystä asioista. Euroopan unionin ymmärtäminen nimenomaan sen sosiaalisen ulottuvuuden kautta on ammattiliitoille ja niiden EU-diskurssille niin keskeistä, että sen voi sanoa muuttuneen myytiksi eli koko diskurssin koossa pitämisen kannalta keskeiseksi kysymykseksi. Brittiläisen ammattiliitot olivat aiemmin EU-kriittisempiä, mutta sosiaalisen ulottuvuuden tuominen mukaan unioniin on pehmentänyt niiden asenteita ja tehnyt joistakin liitoista hyvinkin vahvoja EU:n kannattajia. Kampanjoissa koko EU-diskurssi rakentuu nimenomaan sosiaalisen mallin ympärille, ja EU-eron kerrotaan vaarantavan tämän mallin mukaisen politiikan kotimaassa. Jos ammattiliitoilla on muuten ollut vaikeuksia luoda yhtenäistä EU-kantaa, sosiaalisen mallin hyvydestä niiden ainakin on helppo olla yhtä mieltä. Tässä mielessä malli siis toimii hyvin myyttinä, joka luo yhteistä puhetilaa ja yhteisesti hyväksytyjä merkityksiä.

Työntekijöiden oikeuksien lisäksi ammattiliitot puhuivat kampanjoissa paljon Ison-Britannian terveydenhuoltojärjestelmästä NHS:stä. TUC:in (2016a) mukaan se on "yksi keskeisistä taistelukentistä, kun keskustellaan Ison-Britannian jäsenyydestä Euroopan unionissa".⁸ Leave-kampanjan keskeisiä teemoja oli, että brexitin toteutuessa EU-jäsenmaksuihin meneviä varoja voitaisiin käyttää terveydenhuollon parantamiseen. TUC kuitenkin huomauttaa, että EU:ssa yhteisesti hyväksytyt standardit terveydenhuollon työntekijöiden koulutuksesta ja pätevyysvaatimuksista helpottavat työntekijöiden liikkumista rajojen yli ja takaavat, että Britannian tarvitsema ulkomainen terveydenhuoltohenkilöstö on pätevää. TUC puolustaa kampanjassaan maassa olevia ulkomaalaisia työntekijöitä esimerkiksi juuri terveydenhuollossa ja pitää tärkeänä, että heitä ei lähetetä pois maasta. Myös eurooppalaista sairausvakuutusta pidetään tärkeänä, sillä ilman sitä brittimatkailijat ja ulkomailla asuvat eläkeläiset eivät saisi edullista terveydenhuoltoa. Tässäkin mielessä ajatus sosiaalisesta Euroopasta on läsnä: EU on taannut jäsenmaiden asukkaille monia terveyteen liittyviä etuja ja palveluita unionin alueella. Monet niistä liittyvät vapaaseen liikkuvuuteen, joten tässä yhdistyvät "markkinamalli" ja "sosiaalinen malli" tavalla, joka ammattiliittojen on helppo hyväksyä. Työntekijöiden liikkuvuutta helpotetaan, mutta samalla vaaditaan tiettyä osaamistasoa, mikä ehkäisee työehtojen ja palkkojen polkemista. Terveydenhuollon kysymyksissäkin EU-sääntely esitetään yksinomaan hy-

⁸ "-- the NHS has emerged as a key battleground in arguments over the UK's membership of the European Union." (TUC 2016a, oma käännös.)

vänä asiana, joka takaa esimerkiksi lääkäreiden kohtuulliset työajat ja sääntelee muiden muassa ruokien tuotemerkintöjä, mikä helpottaa terveellisten ruokavalintojen tekemistä. Tässä mielessä EU-sääntelyn näkeminen yksinomaan positiivisena asiana voisi olla yksi kampanjan myyteistä, joilla ylläpidetään asioille annettuja merkityksiä. EU-lainsäädännön esittäminen jokaista kansalaista turvaavana ja työnantajien ja suuryritysten riistoa vastustavana tekijänä on oleellista koko kampanjan sisällön rakentumiselle. Tämän sääntelyn hyödyllisyyden myytin avulla luodaan vastadiskurssia hegemoniselle näkemykselle, jonka mukaan EU-sääntely on vain turhaa ja haitallista byrokratiaa. Myytti luo yhteisiä merkityksiä ja yhteistä puhetilaa, ja sääntelyn puolustaminen laajalti kampanjoissa oli ammattiliitoille juuri tällainen merkityksiä ja yhteistä tilaa luova asia.

Materiaaleissa rakennetaan metanarratiivia eli suurta kertomusta siitä, miten EU on luonut ja vaikiinnuttanut työntekijöiden oikeuksia koskevan lainsäädännön. Olennainen osa tarinaa on se, että kehitys olisi ollut huonompaa ilman EU-jäsenyyttä, kun työntekijät olisivat olleet kotimaan konservatiivihallitusten armoilla. EU:n kuvataan sitkeästi puolustaneen työntekijöitä ja estäneen brittihallitusten yrityksen heikentää työntekijöiden oikeuksia sekä pakottaneen Ison-Britannian ottamaan työntekijöitä turvanneet EU-direktiivit käyttöön. Kehitys alkaa jäsenyyden alkuajoilta, vuodesta 1975, jolloin EU:n komissio haastoi Ison-Britannian EU-tuomioistuimeen, koska se ei ollut muuttanut lainsäädäntöään vastaamaan EU:n direktiiviä saman palkan maksamisesta sukupuolesta riippumatta, ja jatkuu 2010-luvulle, jolloin EU on estänyt Britanniaa karsimasta työntekijöiden oikeuksia turvaavaa lainsäädäntöä. Erityisesti EU-tuomioistuimen ratkaisujen nähdään edistäneen työntekijöiden oikeuksia Isossa-Britanniassa, mistä TUC esittää lukuisia esimerkkejä. Niistä muodostuu yhtenäinen kertomus, jossa ammattiliitot ovat EU:n avulla kerta toisensa jälkeen voittaneet työnantajat ja konservatiivipuolueen lainsäätäjät ja onnistuneet saamaan uusia työntekijöitä hyödyttäviä lakeja tai estämään vanhojen lakien kumoamisen. "Nämä oikeudet ovat suojaamisen arvoisia, eikä niitä voida ottaa pois niin kauan kuin olemme EU:n jäseniä"⁹, TUC:in raportissa todetaan. (TUC 2016d, 3–10.) EU-jäsenyyden myös oletetaan tarkoittavan oikeuksien vahvistumista entisestään tulevaisuudessa. TUC:in selvityksen mukaan:

"On vaikeaa liioitella EU-lainsäädännön merkitystä sukupuolisen syrjinnän torjumisessa. Euroopan unionin tuomioistuin on toistuvasti korjannut kotimaisten tuomioistuinten päätöksiä, jotka ovat olleet naistyöntekijöiden oikeuksien vastaisia: voitaisiin kirjoittaa historiikki, jonka teemana olisivat Euroopan unionin

⁹ "These are rights worth protecting, and so long as we remain in the EU they are rights that cannot be taken away." (TUC 2016d, 6, oma käännös.)

tuomioistuimen edistykselliset päätökset, joilla on korjattu kotimaisten tuomioistuinten taantumuksellisia käytäntöjä. (Ford 2016, 16.)¹⁰

Narratiiviin kuuluu myös ajatus kertomuksen avoimesta lopusta eli siitä, mikä epävarmuus EU-erosta seuraisi. TUC:in (2016d, 16) mukaan "ero EU:sta voisi tarkoittaa kellojen kääntämistä vuosikymmeniä taaksepäin ja monien saavutettujen voittojen menettämistä."¹¹ "Työnantajat voisivat sanelle mitkä tahansa työehdot"¹² vaatien ylityötä, päivystämistä ympäri vuorokauden tai kieltäytyen myöntämästä palkallista lomaa (Ford 2016, 32). TUC:in mukaan brexitin kannattajat ovat ajaneet työaikadirektiivin kumoamista. Jos se onnistuisi, "48 tunnin viikkotyötunnin raja olisi mennyt ja pomosi voisi pakottaa sinut työskentelemään 60 tai 70 tuntia viikossa"¹³, kampanjassa todetaan. (TUC 2016i.) Työnantajat voisivat sivuuttaa kaikki sosiaaliset oikeudet ja kieltäytyä takaamasta työntekijälle edes tiettyjä työtunteja tai palkkaa, ja lisäksi he voisivat muuttaa työehtoja varsin mielivaltaisesti, sillä työntekijän olisi pahimmillaan potkujen uhalla vastaanotettava mitä työtä tahansa. Työntekijöiden oikeudet olisivat "hiekkään kirjoitettuja" ja riippuisivat työnantajien hyvästä tahdosta. (Mt., 56–60.) EU:ssa pysymisen nähdään todennäköisesti edelleen lisäävän työntekijöiden oikeuksia, kun taas EU-ero esitetään hyppynä tuntemattomaan, joka on hyvin todennäköisesti tämänhetkistä tilannetta huonompi. TUC:in (2016b) mukaan "työntekijöillä menisi nykyistä huonommin, jos Leave-kampanja voittaa".¹⁴ Kampanjat eivät suoraan väitä, että brexististä seuraisi kaikkien sosiaalisten oikeuksien suora alasajo, mutta antavat ymmärtää, että EU:n tuoma varmuus oikeuksien säilymisestä katoaisi ja hallitus voisi jatkossa toimia täysin oman mielensä mukaan, minkä vihjataan tarkoittavan bisneselämän toiveiden aiempaa tarkempaa kuuntelemista (TUC 2016c, 5–6). Kampanjasivun uutisessa kysytäänkin suoraan: "Kysymys jokaisella elantonsa eteen työskentelevälle on tämä: voitko riskeerata työpaikkojen oikeudet ja loikata tuntemattomaan?" (TUC 2016g).¹⁵

EU:n merkitystä korostetaan toteamalla, että muut kansainväliset sopimukset, jotka Iso-Britannia on allekirjoittanut, eivät anna vastaavaa suojaa sääntelyn purkamista ajavalta hallitukselta kuin EU (Ford 2016, 1). EU:sta tehdään siis kertomuksen keskeisin "sankari", jonka paikkaa muut eivät voi

¹⁰ "It is difficult to overstate the significance of EU law in protecting against sex discrimination. The ECJ has repeatedly acted to correct decision of the domestic courts which were antithetical to female workers' rights: a history could be written based on the theme of progressive decisions of the ECJ correcting unprogressive tendencies of the domestic courts." (Ford 2016, 16, oma käännös.)

¹¹ "-- a vote to leave the EU risks turning the clock back decades and losing many of the gains that have been made." (TUC 2016d, 16, oma käännös.)

¹² "-- an employer could dictate whatever contractual terms it wanted -- " (Ford 2016, 32, oma käännös.)

¹³ "-- the 48 hour limit would be gone and your boss will be able to force you to work 60 or 70 hour weeks." (TUC 2016i, oma käännös.)

¹⁴ "-- working people will be worse off if we vote Leave." (TUC 2016b, oma käännös.)

¹⁵ "The question for everyone who works for a living is this: can you risk leap into the unknown on workplace rights?" (TUC 2016g, oma käännös.)

ottaa. Hallitus esitetään sen pahana vastapuolena. Kampanjassa todetaan, että vaikka nykyiset oikeudet saataisiin pelastetuiksi, uusia oikeuksia olisi turha odottaa (Tudor 2016a). TUC toteaa naisten oikeuksia ja EU-jäsenyyttä koskevassa raportissaan, että "Jos Iso-Britannia äänestää EU-eron puolesta, jotkut jo saavutetuista naisten oikeuksista voitaisiin kumota ja mahdollisuudet saavuttaa lisämenestystä olisi menetetty."¹⁶ (TUC 2016d, 12.) TUC myös (2016a) esittää, että jos EU ei määräisi etnisestä syrjinnästä kunnollisia rangaistuksia, työnantajat voisivat jatkossa joutua maksamaan vain pieniä korvaussummia syrjivistä teoista, jotka pahimmillaan "päättävät työuria ja tuhoavat elämiä".¹⁷ TUC myös toteaa kampanjassaan, että monet EU:n takaamat työntekijöiden oikeudet tuntuvat nykyisin niin itsestään selviltä, että ihmiset eivät enää yhdistä niitä EU:hun eivätkä osaa pelätä niiden menettämistä. Toisaalta tämän arvellaan johtuvan siitä, että ihmiset eivät liitä näitä oikeuksia EU:hun ja toisaalta siitä, että puolueiden kampanjat eivät ole keskittyneet niihin. (TUC 2016d, 7, Tudor 2016c; O'Grady 2016.) Näin ihmisten yleisesti arvostamia oikeuksia pyritään liittämään juuri omaan EU-diskurssiin ja tarjoamaan samalla identifikaation kohteita, joihin ihmisillä olisi helppo samaistua.

EU:n roolia pidetään erityisenä muihin kansainvälisiin organisaatioihin verrattuna, koska se keskittyy myös sosio-ekonomisiin kysymyksiin kansalais- ja poliittisten oikeuksien lisäksi. Siksi sen nähdään olevan erityisen tärkeä työntekijöille, joita muut kansainväliset sopimukset eivät suojaa yhtä tehokkaasti. (Ford 2016, 1.) Näin kampanjan EU-diskurssiin sisällytetään ajatus, että sosiaalipoliittikka ei koske pelkästään työelämän ulkopuolella olevia ryhmiä, kuten usein ajatellaan, vaan olenaisesti myös työelämän pelisääntöjä ja työntekijöiden turvaa sekä työuran aikana että sen päättyessä. Sosiaaliset oikeudet nousevat näin diskurssin kiinnekohdaksi, joka auttaa liittämään EU-kysymykset yhteen ammattiliittojen perinteisen, työelämää koskevan diskurssin kanssa.

Liitot siis esittävät EU-jäsenyyden jatkumisen takaavan laajojen sosiaalisten oikeuksien säilymisen. Integraatio ja sen jatkuminen on siten yksi diskurssin kiinnekohdista, jolle pyritään vakiinnuttamaan vastakkaista merkitystä kuin vastustajan diskurssissa, joka esittää integraation merkitsevän kansallisen päätösvallan vähenemistä. TUC:in (2016c, 6) mukaan "on selvää, että EU-jäsenyys tuo jatkosakin laajaa suojaa brittiläisille työntekijöille."¹⁸ Sen sijaan kampanjat ohittavat sen vaihtoehdon, että EU voisi kehittyä enemmän talouseliitin toivomaan suuntaan eikä sosiaalisen Euroopan kehitys vahvistuisikaan, kuten liitot ennustavat. Esimerkiksi TUC esittää työskentelevien vanhempien oi-

¹⁶ "If the UK votes to leave the EU, some of the gains that have been made on women's rights could be reversed and the opportunities to make further advances will be lost." (TUC 2016d, 12, oma käännös.)

¹⁷ "the kind that has brought careers to an end and ruined lives" (TUC 2016a, oma käännös.)

¹⁸ "It is clear that EU membership continues to deliver wide-ranging protections to UK workers." (TUC 2016c, 6, oma käännös.)

keuksia koskevassa kampanjalehtisessään, että "EU-lainsäädäntö paransi raskaana olevien työntekijöiden ja tuoreiden äitien oikeuksia työpaikoilla. -- Uusia voittoja voi olla tulossa uusista EU-aloitteista, jotka auttaisivat työntekijöitä tasapainottamaan työ- ja perhe-elämää."¹⁹ (TUC 2016a.) Samoin esitetään, että EU-jäsenyyden jatkuessa ammattiliitoilla on mahdollisuus jatkaa kampanjointia vuokratyöntekijöiden oikeuksien parantamiseksi EU-tasolla (mt.), ja EU:n kerrotaan päättäneen tutkia mahdollisuutta parantaa nollatuntisopimuksella työskentelevien oikeuksia uusilla säädöksillä (TUC 2016e, 5).

Kritiikkiäkin esitetään, sillä komission nähdään vähentäneen työturvallisuutta edistävien säädösten antamista (TUC 2016c, 6). TUC vaikuttaa silti luottavan vahvasti siihen, että Euroopan sosiaalinen malli säilyy ja kehittyy ja pehmentää edelleen Euroopan unionin kovaa markkinakeskeistä politiikkaa. Kaupan ja markkinoiden keskeisyyttä EU:ssa ei huomioida kampanjoissa juuri lainkaan, vaan niissä keskitytään EU:n pehmeään, sosiaaliseen puoleen. Siinä missä ammattiliitot syyttävät kotimaan poliitikkoja bisneselämän liian herkstä kuuntelemisesta, voisi samaa kritiikkiä esittää EU:takin kohtaan. Liitot itsekin myöntävät, että kotimaisessa lainsäädännössä on osin ylitetty EU:n asettamat minimi (ks. esim. TUC 2016a), mutta silti ne olettavat, että juuri EU takaa oikeuksien toteutumisen. Toisaalta esimerkiksi TUC:in (mt.; 2016b) esittämä huoli siitä, että brexitin jälkeen hallitus kävisi kaiken lainsäädännön läpi ja arvioisi uudelleen kaikki työntekijöiden oikeudet on oikeutettu, sillä kaikki EU-lainsäädäntö tullaan käymään läpi Britannian lähtiessä unionista (Sipilä 30.3.2017). EU:n sisällä tällaista kattavaa uudelleenarviointia on tuskin tulossa. Liitot esittävät kritiikkiä EU:ta kohtaan lähinnä tuodessaan esiin huolensa siitä, että sosiaalinen ulottuvuus on unionissa jäänyt vuonna 2008 alkaneen finanssikriisin jalkoihin (TUC 2016b; O'Grady 2016; Crasta 2016), ja että EU-komissio on sen seurauksena rajoittanut joidenkin euroalueen maiden sektorikohtaisia kollektiivisia palkkasopimuksia (TUC 2016e, 2–3). Silti kollektiivisia työehtoneuvotteluja pidetään edelleen eurooppalaisen mallin olennaisena piirteenä (mt., 12). Unionin toivotaan ja uskotaan tulevaisuudessa kohdentavansa huomionsa taas takaisin sosiaalipolitiikkaan (TUC 2016b, 15; Crasta 2016). "Voitot tulevat todennäköisemmin EU:sta kuin kotimaasta tulevaisuudessa", summaa TUC:in raportti (TUC 2016b, 15).²⁰

Erityisesti työhön liittyviä oikeuksia voi pitää ammattiliittojen kannalta erityisen tärkeänä osana Euroopan sosiaalista mallia, sillä ne ovat eniten ristiriidassa vapaiden markkinoiden ideologian kanssa, joka taas mielletään tyypilliseksi brittihallitusten harjoittamaksi politiikaksi ja jonka ajatel-

¹⁹ "EU law improved the rights of pregnant workers and new mothers in the workplace. -- Further gains may come from new EU initiatives to help workers balance work and family life." (TUC 2016a, oma käännös.)

²⁰ "Gains are more likely to come from EU than UK in future." (TUC 2016b, oma käännös.)

laan eroavan muun Euroopan inhimillisemmästä talouspolitiikasta. TUC:in (2016b, 13–14) mukaan erityisesti vuokratyöntekijöiden oikeudet, työajan rajoitukset ja työntekijöiden oikeus saada tietoa ja tulla kuulluksi työpaikoillaan olisi ollut "vaikea lanseerata ja vaikea säilyttää" Britanniassa ilman EU-lainsäädäntöä. (TUC 2016b, 13.) Ammattiliitot myös pitävät Euroopan sosiaalista mallia ja sen työntekijöille tuomia oikeuksia keskeisenä tekijänä, joka "on auttanut rakentamaan tukea unionille työväestön keskuudessa" (mt.).²¹ TUC:in mukaan "ihmiset haluavat EU:lta kunnollisia töitä ja hyviä palkkoja, reiluutta töissä ja kestävää kasvua" (TUC 2016f)²². Sosiaalinen malli on siis auttanut ammattiliittoja saamaan jäsenistöään EU-myönteisemmäksi. Ajatus vaikuttaa olevan yhtenevä teoreettisen keskustelun kanssa, jossa sosiaalisen mallin on arvioitu muuttaneen ammattiliittojen eliittejä EU-myönteisimmiksi ja sitten välittämään positiivista kuvaa unionista myös jäsenilleen (ks. Hermann & Hofbauer 2007, 126–30).

Osa ammattiliitoista onkin aiemmin ollut hyvin EU-kriittisiä, mutta tuo kritiikki on kampanjoissa pääasiassa sysätty syrjään ja keskitytty unionin myönteisiin puoliin. Toisaalta tutkimuskirjallisuudessa esitetty ajatus siitä, että sosiaalipolitiikan mukaan tuominen EU:hun on käännänyt joitakin EU-kriitikoita integraation kannattajiksi, näyttää pitävän paikkansa. Talousintegraation negatiiviset puolet eivät näytä yhtä pahoilta, kun niitä pehmennetään sosiaalipolitiikalla. Ammattiliitot on "lahjottu" EU:n kannattajiksi huomioimalla niille tärkeitä teemoja, jolloin ne eivät voi yhtä kärkkäästi kuin aiemmin syyttää unionia pelkästään talouselämän eliittien hankkeeksi. (Ks. Hermann & Hofbauer 2007, 126–30; Alber 2006, 414.) TUC (2015b) toteaaakin, että Euroopan unionin menestys sekä poliittisena että taloudellisena projektina riippuu taloudellisten ja sosiaalisten kysymysten tasapainosta. TUC:in pääsihteerin Frances O'Gradyin (2016) mukaan TUC kääntyi EU:n kannattajaksi nimenomaan Delorsin esittelemän sosiaalisen mallin vuoksi.

Diskursseja tutkittaessa on tärkeää huomioida myös se, mistä ei puhuta. Esimerkiksi ammattiliittojen yhteinen EU-diskurssi on ollut mahdollista rakentaa Euroopan sosiaalisen mallin myytin varaan ja tekemällä selvä raja konservatiivipoliitikkojen diskurssiin. Sen sijaan vaikeammista asioista, kuten vapaakaupasta, ei ole haluttu kampanjoiden yhteydessä puhua yhtä paljoa. TUC (2016b, 1–2) huomioi EU-jäsenyyden etuja koskevassa raportissaan, että unionilla on myös huonoja puolia, mutta toteaa, että jäsenenä ammattiliitoilla on kuitenkin mahdollisuus vaikuttaa unionin tulevaan kehitykseen, jolloin ongelmiin voidaan vaikuttaa. "EU:n täytyy löytää uudelleen sosiaalinen tehtävänsä

²¹ "-- the social dimension that helped build support for the EU amongst working people." (TUC 2016b, 13, oma käännös.)

²² "What people in Britain want from the EU is decent jobs and good wages, fairness at work and sustainable growth." (TUC 2016f, oma käännös.)

hyödyttääkseen enemmän työntekijöitä"²³ TUC:in raportissa todetaan (mt., 15), mutta ongelmia ei analysoida sen syvällisemmin, vaan huomio käännetään takaisin EU:n myönteisiin puoliin. Tämä on tietysti tyypillistä poliittiselle kampanjoinnille, jossa ei pyritä rakentamaan erityisen analyttista keskustelua, vaan tuomaan vain omaa näkemystä uskottavasti esiin. Sosiaalisessa mallissa oleellista onkin, että se antaa sosiaali- ja työmarkkinapolitiikan osapuolille mahdollisuuden vaikuttaa ainakin joihinkin unionissa tehtäviin päätöksiin, vaikka tämä päätöksenteon alue onkin kapea. Se antaa toimijoille kuitenkin kokemuksen siitä, että heitä on kuultu ja he ovat saaneet osallistua. Silloin EU alkaa heti tuntua houkuttelevammalta ja läheisemmältä instituutiolta, eikä sitä voida enää yhtä helposti syyttää politiikan sanelemisesta Brysselistä käsin.

Mielenkiintoista on myös, että ammattiliitot ovat omaksuneet osan uusliberalistisen politiikan sanastosta. Esimerkiksi TUC (2016b, 14) puolustaa työntekijöiden oikeuksia toteamalla, että "työpaikkojen hyvät käytännöt edistävät työntekijöiden moraalialia ja motivaatiota, millä on suora vaikutus tuottavuuteen ja voitollisuuteen."²⁴ Tuottavuus ja voitto ovat uusliberalistisen diskurssin keskeisiä kiinnekohtia, joiden varaan argumentaatiota rakennetaan. Liittämällä ne yhteen työntekijöiden oikeuksien kanssa TUC yrittää hivuttaa niille annettua merkitystä lähemmäs kohti ammattiliittojen diskurssia. Samalla tavalla EU:n toivotaan edistävän talouskasvua koko Euroopassa, vaikka rajoittamattomasta vapaakaupasta varoitellaankin (2015c). Myös talouskasvu on ennen kaikkea uusliberalistisen diskurssin kiinnekohta. Vaikuttaa siltä, että TUC taipuu käyttämään näitä hegemonisen diskurssin käsitteitä, koska ne ovat niin voimakkaita, ettei niitä voi ohittaa. Niistä on tullut hegemonisen uusliberalistisen diskurssin imaginaareja eli koko diskurssille keskeisiä ajattelutapoja: talouskasvu, voitto ja tuottavuus ovat kaiken ytimessä, ja koska uusliberalismin voi ainakin Britanniassa katsoa saavuttaneen hegemonisen aseman, ei näitä käsitteitä voi ohittaa vastadiskursseissakaan. TUC ei kuitenkaan yritä haastaa niitä, vaan hyväksyy ne sellaisinaan ja tyytyy hakemaan ratkaisua, jolla ne voitaisiin yhdistää työntekijöiden oikeuksiin. Tässä mielessä liitot käyttävät sosiaalista mallia samaan tapaan kuin tuottavuutta korostava uusliberalistinen diskurssi (vrt. Hermann & Hofbauer 2007, 126–30). Kuten Diez (2001, 26–27) toteaa, hegemonisen diskurssin käsitteet ovat usein siirrettävissä muihin diskursseihin, mikä taas vahvistaa niiden hegemoniaa, kun tietystä teemasta on vaikea edes puhua käyttämättä hegemonisen diskurssin käsitteitä. Esimerkiksi TUC ei siis onnistu puhumaan EU:sta viittaamatta poliittisten vastustajien käsitteisiin, ja se jopa tyytyy käyttämään niitä niiden perinteisessä merkityksessä sen sijaan, että haastaisi niiden sisällön. Vaikka niitä sovitellaan osaksi omaa diskurssia, niiden käsitteellistä ja ideologista sisältöä ei kuitenkaan haasteta. Samoin

²³ "-- the EU must rediscover its social mission if it is to deliver more for working people." (TUC 2016b, oma käännös.)

²⁴ "Good employment practices boost workforce morale and motivation, which has a direct impact on productivity and profitability." (TUC 2016b, oma käännös.)

TUC:in raportissa mainitaan, että olonsa turvalliseksi tuntevat työntekijät ovat valmiimpia omaksumaan työssä ja työpaikoilla tapahtuvia muutoksia. Erityisesti työntekijät, jotka ovat saaneet osallistua muutosten valmisteluun ja saaneet äänensä kuuluviin ovat todennäköisesti halukkaampia toteuttamaan muutoksia ja sopeutumaan uuteen. (Mt., 14–15.) Tässäkin yritetään sovittaa ammattiliittojen vaatimuksia yhteen uusliberalismin työelämän muutosta vaativan diskurssin kanssa. EU on selvästi tyhjä merkittäjä, johon voidaan samaan aikaan sovittaa uusliberalistisen ja ammattiyhdistysliikkeen diskursiivisia merkityksiä.

8.2. Liittojen omakuva

Kampanjamateriaaleista on mahdollista analysoida myös ammattiliittojen omakuvaa ja siihen mahdollisesti liittyvää kriisiä brexitin yhteydessä. Dislokaation käsite kuvaa Laclau'n teoriassa suurta yhteiskunnallista muutosta, joka aiheuttaa muutoksia myös diskursseissa ja toimijoiden identiteeteissä ja subjekti-asemissa. Dislokaatiot voivat tarjota uusia identifikaation mahdollisuuksia eli uusia kohteita, joiden varaan ihmiset ja organisaatiot voivat identiteettinsä rakentaa. Ammattiliittojen oman brexit-kannan muodostaminen oli vaikeaa, mikä kuvaa hyvin dislokaation vaikutusta identiteetteihin. Kampanjassa äänestäjille pyrittiin tarjoamaan Euroopan unioniin liittyviä identifikaation kohteita, sillä ammattiliittojen jäsenten tiedettiin olevan EU-kriittisiä. Koska sekä osa liitoista että etenkin osa niiden jäsenistä on ollut perinteisesti EU-kriittisiä, oli kampanjoissa tärkeää tarjota sellaisia identifikaation kohteita, joihin mahdollisimman monen olisi helppo samastua. Tyhjä merkittäjä olivat hyödyllisiä kiinnekohtia, sillä eri toimijoiden kampanjoita seuraavat äänestäjät saattoivat liittää niihin itselleen tärkeitä merkityksiä varsin vapaasti. TUC esimerkiksi liitti EU:hun monet ihmisoikeudet, kuten syrjimättömyyden sukupuolen, etnisyyden tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella (TUC 2016e, 11). Ihmisoikeuksia kannattavat yleensä kaikki, mutta silti ihmiset saattavat ymmärtää niillä eri asioita huolimatta siitä, että niillä on myös hyvin vakiintunut merkitys. Sen sisälle mahtuu kuitenkin erilaisia tulkintoja ja painotuksia. TUC itse (mt.) korosti kollektiivisia oikeuksia, mutta puhumalla ihmisoikeuksista yleisesti se saattoi sisällyttää kampanjaansa ajatuksen vahvoista yksilön oikeuksista, jotka saattavat olla tärkeitä monille, jotka eivät koe kuuluvansa selvästi mihinkään yhteiskuntaluokkaan. Työntekijöistä tämä voi koskea erityisesti epätyypillisissä työsuhteissa, kuten pätkä- tai vuokratöissä työskenteleviä. Kampanjoilla pyrittiinkin vaikuttamaan myös jäsenten subjekti-asemaan eli heidän kokemukseensa omasta yhteiskunnallisesta asemastaan osana EU-Britanniaa kuvaamalla asetelmaa, jossa he ilman EU:n tuomaa turvaa olisivat täysin työnantajien armoilla.

Liitot korostavat kampanjoissaan, että ne ovat olleet mukana neuvottelemassa Euroopan sosiaalista mallia ja siihen liittyviä lakeja. TUC (2016c, 4) pitää sosiaalista kumppanuutta tärkeänä osana Eu-

roopan sosiaalista mallia ja kertoo tavoittelevansa "ihmisten Eurooppaa" (Tudor 2016d). Se korostaa, että ammattiliitoilla on tärkeä rooli työterveyttä ja -turvallisuuksiin koskevan EU-lainsäädännön kehittämisessä ja että brittiläinen ammattiyhdistysliike on edustettuna monissa EU:n toimielimissä, joissa se myös toimii hyvin aktiivisesti. (Mt.) TUC (2016a) huomauttaa, että esimerkiksi vanhempainvapaadirektiivi neuvoteltiin EU:ssa ammattiliittojen ja työnantajien välillä ja että direktiiviä on myös päivitetty samanlaisessa neuvottelussa yhä parempaan suuntaan. Lisäksi parhaillaan kerrotaan olevan menossa neuvottelut isyysvapaista, perheellisten joustavammasta työnteosta ja entistä vahvemmista oikeuksista äideille, ja näissäkin ammattiliittojen kerrotaan olevan mukana yhdessä työnantajapuolen kanssa. Tämän lisäksi TUC kertoo liittojen olleen mukana neuvottelemassa määräaikaisten ja osa-aikaisten työntekijöiden sekä vuokratyöntekijöiden oikeuksia koskevia EU-direktiivejä, joiden nähdään olleen suuri parannus aiempaan kansalliseen lainsäädäntöön. (Mt.) Samoin TUC (mt.) mainitsee brittiläisten ammattiliittojen olleen mukana rotusyrjinnän kieltävän EU-säädännön luomisessa, johon liittyi esimerkiksi todistustaakan siirtäminen työnantajalle epäillyssä syrjintätapauksessa sekä syrjinnän käsitteen laajentaminen. Kyseinen direktiivi myös vaatii tehokkaita rangaistuksia, jotka ehkäisivät syrjintää, ja asianmukaisia korvauksia syrjintää kokeneille.

Näin liitot tukevat ajatusta, että EU:ssa ammattiliittoja kuunnellaan toisin kuin kotimaan poliittisessa päätöksenteossa. Liittojen kykyä vaikuttaa sosiaaliseen malliin voi pitää liittojen EU-diskurssin myyttinä eli kiinnekohtana, joka ylläpitää asioille annettuja merkityksiä. Esimerkiksi Euroopan sosiaalisen mallin ylistämiselle on oleellista, että liitot ovat olleet itse mukana rakentamassa sitä ja voivat vaikuttaa sen kehitykseen jatkossakin. Näin rakennetaan diskursiivista eroa kotimaan politiikan ja EU-politiikan välille: kotimaassa hallitus sanelee politiikan ja kuuntelee korkeintaan liike-elämää, mutta EU-politiikassa sekä työnantajat että työntekijät ovat edustettuina. Samalla sidotaan yhteen kaksi metanarratiivia: kotimaan poliittisten toimintatapojen huonontuminen, joka on alkanut jo Thatcherista, ja EU:n integraatio, joka edelleen kehittyy positiiviseen suuntaan. TUC:in mukaan "EU takaa nämä [sosiaaliset] oikeudet, mutta kokonaiset sukupolvet ammattiliittolaisia ovat taistelleet niiden puolesta. Jos menetämme ne brexitin takia, voisi kestää sukupolvia saada ne taas takaisin."²⁵ (TUC 2016h.)

Liitot pitävät tärkeänä myös sitä, että ne saavat jatkossa olla mukana vaikuttamassa siihen, millaista lainsäädäntöä EU:ssa tehdään. Erityisenä huolena TUC:in (2016a) kampanjassa nostetaan esiin EU:n ja USA:n välinen vapaakauppasopimus Trans-Atlantic Trade and Investment Partnership (TTIP), johon TUC suhtautuu hyvin kriittisesti. Kampanjassa todetaan, että unionista eroaminen ei

²⁵ "The EU guarantees these [social] rights, but generations of trade unionists fought for them. If we lose them because of Brexit, it could take generations to get them back again." (TUC 2016h, oma käännös.)

suojaishi työntekijöitä TTIP:n haitoilta, koska Britannia joutuisi noudattamaan sopimusta, jos se haluaisi säilyttää pääsyn EU:n sisämarkkinoille. Silloin TTIP:n haitat siis tulisivat koskemaan britti-työntekijöitä ilman, että ammattiliitoilla heidän edustajinaan olisi mahdollisuutta osallistua sopimusneuvotteluihin. Jos taas Britannia pysyisi EU:n jäsenenä, liitot katsovat pystyvänsä vaikuttamaan neuvotteluihin ainakin jonkin verran. Lisäksi huomautetaan, että Cameronin hallitus on tukenut vahvasti TTIP:tä, joten sen kahdenkeskisesti USA:n kanssa neuvottelemat sopimukset tuskin olisivat olennaisesti erilaisia kuin nyt neuvottelujen alla oleva laajempi TTIP-sopimus. Jälleen liitot esittävät siis voivansa vaikuttaa EU:ssa paremmin kuin kotimaan politiikassa. Tämä selittynee sillä, että liittojen asemaa on Britanniassa heikennetty Thatcherin ajoista lähtien merkittävästi, kun taas EU:lla on päätöksentekomekanismeja, joissa työmarkkinaosapuolia kuullaan. TUC:in kampanjalehtisen mukaan EU:n kauppakomissaari oli luvannut ottaa liittojen huolet esimerkiksi NHS:n turvaamisesta julkisena palveluna sekä työvoimastandardien pakollisuuden säilyttämisestä huomioon TTIP-neuvotteluissa. Lisäksi liitot olettavat, että neuvottelutulos USA:n kanssa olisi parempi EU:n jäsenenä kuin sen ulkopuolella. (Mt.; Crawford 2016.)

Osasyynä tähän voi olla liittojen ajatus siitä, että muiden EU-maiden hallitukset puolustavat työntekijöiden etuja neuvotteluissa paremmin kuin oman maan konservatiivihallitus, joka liittojen käsityksen mukaan on ideologialtaan uusliberalistinen ja ajaa siksi lähinnä bisneselämän etuja (Crawford 2016). Ajatus Euroopan sosiaalisesta mallista, jossa Britannian on täytynyt sopeutua moniin Manner-Euroopan maiden ajamiin sosiaalipolitiikan uudistuksiin, vaikuttaa olevan läsnä kampanjoissa, joissa turvaa haetaan nimenomaan Manner-Euroopasta ja eurooppalaisesta ammattiyhdistysliikkeestä eikä omasta hallituksesta (mt.). EU:ta käytetään vipuvoimana omaa hallitusta vastaan. TUC:in (2016c, 5) mukaan "EU on tunnistanut ammattiliittojen ja työnantajien tärkeän roolin työelämän standardien ja ehtojen parantamisessa".²⁶ Oma hallitus sen sijaan ei selvästi ole näin tehnyt. EU:ssa yhteisten neuvottelujen katsotaan parantavan tasapainoa liike-elämän intressien ja työntekijöiden oikeuksien välillä, mutta kotimaassa vastaavien neuvottelujen käyminen nähdään vaikeana. TUC:in mukaan "ammattiliittojen ja työnantajien osallistuminen EU-päätöksentekoon toimii yleisesti ottaen huomattavasti paremmin kuin nykyinen käytäntö Isossa-Britanniassa".²⁷ (Mt.). Hallituksen kerrotaan esimerkiksi muodostaneen työelämäkäytäntöjä pohtineen työryhmän, johon ammattiliitot eivät ole saaneet lainkaan edustusta (Ford 2016, 31). TUC (2016c, 4) kertoo raportissaan, että brittiläiset ammattiliitot ovat hyödyntäneet mahdollisuutta valittaa EU:n komissi-

²⁶ "The EU has recognized the important role which unions and employers play in improving standards and working conditions." (TUC 2016c, 5, oma käänös.)

²⁷ "-- the involvement of unions and employers in EU decision-making is generally significantly better than existing UK practice." (TUC 2016c, 5, oma käänös.)

olle ja uhanneet EU:n rikkomusmenettelyillä saavuttaakseen voittoja kotimaan lainsäädäntökysymyksissä. EU:sta rakennetaan näin kuvaa ammattiliittojen ja työntekijöiden oikeuksien puolustajina. Sen sijaan EU:n markkinoiden vapautta edistävä politiikka, joka ei aina ole ollut ammattiliitoille mieluista, sivuutetaan tässäkin.

Liittojen käsitykseen itsestään liittyy myös niiden käsitys omista jäsenistään ja näiden EU-suhteesta. Kampanjoissa puhutellaan erityisesti vähemmistöjä ja heikommassa asemassa olevia ryhmiä, kuten naisia, vammaisia, osa-aikatyöntekijöitä ja maahanmuuttajia (TUC 2016a). Sen sijaan keski-ikäisille, valkoisille heteromiehille suoraan suunnattua viestiä ei kampanjalehtisistä juuri löydy, ei ainakaan Euroopan sosiaalista mallia koskevaa viestiä. Sen antaman suojan ymmärretään siis kohdistuvan erityisesti vähemmistöihin ja naisiin. Poikkeuksena tähän on lähinnä terveyttä ja turvallisuutta koskeva puhe: EU-sääntelyn kerrotaan parantaneen työturvallisuutta, kun esimerkiksi rakennuksilla ja koneiden parissa tehtävää työtä on säännelty aiempaa tarkemmin ja työnantajat on velvoitettu kartoittamaan ja ehkäisemään työhön liittyviä riskejä. (TUC 2016a.) Sen sijaan Britannian eri alueita koskeneissa raporteissa ja artikkeleissa kampanja huomioi paremmin myös miehet: esimerkiksi pohjoisen alueen autoteollisuuden kerrotaan olevan vaarassa mahdollisen EU-eron takia. Tämä viesti keskittyy kuitenkin enemmän talouteen ja työpaikkoihin sinänsä kuin työntekijöiden oikeuksiin, vaikka niistäkin puhutaan. (Foster 2016.) Ammattiliitoille luontevaa on keskittyä erilaisiin haavoittuviin työntekijäryhmiin sekä fyysisistä ja siten mahdollisesti vaarallista työtä tekeviin, koska näillä ryhmillä on eniten tarvetta liittojen neuvonnalle ja muille palveluille, kun taas esimerkiksi valtaväestöön kuuluvat tietotyön ammattilaiset saattavat olla paremmassa asemassa työelämässä ja siten kykeneviä huolehtimaan itse esimerkiksi palkkaneuvotteluistaan. Kampanjassa todetaankin, että hyvin koulutetut, hyvissä töissä hyvillä työnantajilla olevat eivät kärsisi oikeuksien rajoittamisesta samassa mittakaavassa kuin haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät, kuten raskaana olevat naiset, osa-aikaiset ja niin edelleen (Tudor 2016b). Näin ollen on luonnollista, että liittojen brexit-kampanjatkin on suunnattu ensisijaisesti haavoittuville ryhmille, joita Euroopan sosiaalisen mallin tuomien hyötyjen luulisi kiinnostavan, koska ne koskevat ennen kaikkea heitä itseään.

Kyse on liittojen jäsenten subjektiasemasta, jota liitot pyrkivät tulkitsemaan. Subjektiasema viittaa yksilön kokemukseen omasta asemastaan osana yhteiskuntaa. Esimerkiksi työväenluokkaan kuuluva ei välttämättä miellä kuuluvansa työluokkaan, vaan voi kokea olevansa vaikkapa alemmaa keski-luokkaa. Tällöin ammattiyhdistysliikkeen viesti voi tuntua etäiseltä. Suuntaamalla kampanjansa mahdollisimman monille eri ryhmille ammattiliitot pyrkivät puhuttelemaan mahdollisimman monia eri ryhmiä, sellaisiakin, jotka eivät ensisijaisesti miellä itseään työläisiksi. Esimerkiksi viestin suuntaaminen perheellisille, etnisille vähemmistöille ja ulkomaalaistaustaisille työntekijöille oli yritys

puhutella näitä ryhmiä nimenomaan ryhmien edustajina, ei niinkään työläisinä. Ryhmille pyrittiin tarjoamaan Euroopan sosiaalista mallia uudeksi identifikaation kohteeksi, jonka varaan EU-myönteistä identiteettiä voisi rakentaa tilanteessa, jossa jokaisen piti äkkiä ottaa EU-kysymykseen kantaa. EU oli monille ennen kansanäänestystä etäinen ja vaikeasti ymmärrettävä asia, ja EU-kielteinen lehdistö oli jäsenyyden aikana ehtinyt vakiinnuttaa monia negatiivisia mielikuvia unionista vallitsevaksi EU-diskurssiksi. Tarjoamalla myönteistä EU-tietoa sen sosiaalisesta ulottuvuudesta liitot siis pyrkivät tarjoamaan uusia kiinnekohtia, joihin äänestäjät voisivat identifioitua. Esimerkiksi naistyöntekijöiden toivottiin havahtuvan siihen, miten paljon EU-lainsäädäntö suojaa nimenomaan naistyöntekijöitä ja siten löytävän oman subjekti-asemansa osana Euroopan sosiaalista mallia korostavaa EU-diskurssia. Samalla äänestäjät hyväksyisivät ammattiliitot sosiaalisen Euroopan puolustajiksi ja konservatiivihallituksen sen uhkaajaksi. Vaikka TUC pyrki viestimään, että jokainen menetetty oikeus koskee jokaista työntekijää (O'Grady 2016), viesti vaikutti silti suuntautuvan ennen kaikkea haavoittuville ryhmille, joille oli esimerkiksi laadittu "omat" lentolehtisensä, joissa juuri kyseisen ryhmän oikeuksia käsiteltiin.

TUC myös tiedostaa, että vuonna 2008 alkanut finanssikriisi ja sitä seurannut talouskuripolitiikka iski kovaa moniin ammattiliittojen jäseniin ja että monet heistä syyttävät tilanteesta EU:ta. TUC kuitenkin kiistää jyrkästi, että EU:lla olisi ollut asian kanssa mitään tekemistä, vaan syyttää kovasta talouspolitiikasta kotimaan hallitusta. Pääministeri Cameronin hallituksen Eurooppa-agendan kerrotaan olleen antisosiaalinen Delorsiin verrattuna ja pyrkineen erityisesti vähentämään työntekijöiden oikeuksista säätämistä eurooppalaisella tasolla. (TUC 2015a.) Näin rakennetaan metanarratiivia huonoon suuntaan menevästä kotimaan politiikasta ja hallituksesta, johon ei voi luottaa.

TUC (2016a) pyrkii vetoamaan EU-maiden välillä potentiaalisesti liikkuviin työntekijöihin paitsi puolustamalla maahanmuuttajia, myös korostamalla brittien nykyistä oikeutta liikkua vapaasti unionissa niin työn perässä kuin lomillakin. Erityisesti vedotaan tulevien sukupolvien oikeuteen muuttaa halutessaan ulkomaille töihin tai opiskelemaan, minkä ei ajatella olevan mahdollista brexitin toteutuessa. Erikseen mainitaan mahdollisuus lähteä ulkomaille opiskelemaan välttääkseen kotimaan korkeat lukukausimaksut. Näin EU-jäsenyyden ylistykseen yhdistetään kotimaan politiikkaan kuuluvaa hallituksen arvostelua lukukausimaksujen nostoista. Kyse on samanlaisuuden ketjusta, jossa kaksi kilpailevaa ryhmää, tässä tapauksessa perinteisen asetelman mukaan konservatiivit ja työväenpuolue sekä jälkimmäistä lähellä olevat ammattiliitot, pyrkivät sisällyttämään diskurssiinsa mahdollisimman paljon asioita, joiden keskinäiset yhteydet voivat sinänsä olla ohuet, mutta jotka saadaan liittymään toisiinsa artikulaation eli merkityksellistämisen avulla. Ulkomaiden ilmainen tai edullisempi opiskelu ei sinänsä liity EU:hun, vaan kyse on kunkin maan sisäpolitiikasta. EU vain

takaa muiden jäsenmaiden kansalaisten mahdollisuuden opiskella samaan hintaan kuin oman maan kansalaisten. EU-keskustelun avulla rakennetaan vastakkainasettelua kotimaan talouseliitin ja työväenliikkeen välillä.

Ulkomaisten työntekijöiden oikeuksien puolustaminen (TUC 2016a) ja yhteistyön tekeminen eurooppalaisen ammattiyhdistysliikkeen kanssa (TUC 2016b, 2) asemoivat ammattiliitot osaksi kansainvälistä työväenliikettä. Eurooppalaisen työväenliikkeen nähdään muodostavan yhdessä kollektiivisen voiman, jolla on enemmän vaikutusvaltaa kuin liitoilla yksinään (TUC 2016d, 15). Erityisen tärkeä osoitus tästä voimasta on EU-lainsäädäntö, joka takaa tietyt oikeuksien ja työehtojen minimi kaikissa jäsenmaissa, jolloin maat eivät voi hakea kilpailuetua työntekijöiden kustannuksella. Tällä ehkäistään työehtojen polkemista ja "kilpajuoksua pohjalle". (TUC 2016e, 3.) Kansainvälisyysaate sopii hyvin yhteen myönteisen EU-diskurssin kanssa. Yhtenäisen eurooppalaisen ammattiyhdistysliikkeen voimaa vakuutetaan kuvaamalla, kuinka se on kyennyt vaikuttamaan unionin lainsäädäntöön niin, että EU on ottanut käyttöön joukon säädöksiä, jotka suojaavat työntekijöitä ja näiden oikeuksia ja taannut niiden säilymisen. Kotimaan hallitus ei enää voi kumota tätä yhteistä turvaa niin kauan, kuin Britannia on unionin jäsen. Erityisesti työntekoon liittyvät oikeudet nähdään uhanalaisina tilanteessa, jossa EU-ero toteutuisi. Liitot myös rajaavat nationalistisen ja rasistisen ajattelun oman diskurssinsa ulkopuolelle ja tekevät samalla eroa näille aatteille perustuvaan politiikkaan. TUC kuvaa, kuinka itäeurooppalaiset työntekijät toivotettiin aikanaan tervetulleiksi ja kuinka liitot ovat jatkuvasti vastustaneet rasismia, joka niiden mukaan on noussut muualla Euroopassa (TUC 2015a.) Ulkomaalaisten työntekijöiden myös kiistetään laskeneen maan yleistä palkkatasoa (Norgrove 2016), ja EU:sta tulevan palkkojen ja työehtojen sääntelyn nähdään poistavan tämän huolen, kun taas syrjinnän nähdään ennen pitkää johtavan kaikkien työntekijöiden oikeuksien heikentämiseen. TUC julistaa kannattavansa solidaarisuutta ja demokratiaa myös siirtolais- ja pakolaiskysymyksissä. (TUC 2015b.) Konservatiiveja ja UKIPia taas syytetään rasismista ja siitä, että ne hyväksyvät siirtotyöläiset lähinnä siksi, että se pitää niiden mielestä työntekijöiden palkat alhaisina. TUC:in mielestä ongelma eivät kuitenkaan ole ulkomaalaiset työntekijät vaan "pahat pomot", jotka yrittävät polkea palkkoja ja käyttää työvoimaa hyväkseen. (O'Grady 2016.) Ammattiliitot siis esiintyvät ulkomaisten työntekijöiden ainoana todellisena puolustajana ja yhdistävät näin heidän oikeutensa osaksi laajempaa oikeuksiin keskittyvää EU-diskurssia (mt.).

8.3. Käsitys poliittisista vastustajista

Kuvatessaan Euroopan unionia ja omaa suhdettaan siihen ammattiliitot määrittävät myös poliittisia vastustajiaan, eli lähinnä oman maan konservatiivihallitusta ja brexit-kampanjan kuulakuvana toimintua Ukippuoluetta. Tähän liittyi keskeisesti rajanveto diskurssien välillä: tiettyjä asioita sisälly-

tettiin omaan diskurssiin ja tiettyjä suljettiin sen ulkopuolelle. Ulos suljettiin erityisen näyttävästi poliittisten vastustajien kannattamia ajatuksia ja merkityksiä, ja näillä rajanvedoilla rakennettiin omaa diskurssia. Vaikka muiden brexit-kampanjoiden analysointi jää tämän tutkimuksen tarkoituksen ulkopuolelle, niitä ei voi täysin sivuuttaa, sillä ammattiliitot itse viittasivat niihin rakentaessaan omaa diskurssiaan. Niiden oma EU-diskurssi oli selkeästi vastadiskurssi hallitsevalle EU-puheelle, jossa unioni esitetään lähinnä byrokratiakoneistona ja brittiläisen liike-elämän rajoittajana. Seuraavassa ei analysoida muiden toimijoiden kampanjoita ja diskursseja sinänsä, vaan nimenomaan siinä muodossa, kuin ammattiliitot ne kuvaavat. Ne ovat siis kiinnostavia siinä mielessä, että kuvaamalla niitä negatiivisessa valossa, poliittisina vastustajina, ammattiliitot rakentavat kuvaa paitsi EU:sta, myös itsestään ja poliittisista vastustajistaan. Rajanveto diskurssien välille on olennaista oman diskurssin rakentamisessa. Kampanjoissa osoitetaankin varsin selkeästi, mitkä elementit kuuluvat omaan diskurssiin ja mitkä ovat ehdottomasti sen ulkopuolella.

Ison-Britannian sisäisten poliittisten asetelmien muutosta EU-äänestyksen myötä voi kuvata samantyyppisyyden ja erilaisuuden logiikoilla. Samantyyppisyyden logiikka ilmenee yleensä, kun poliittisella kentällä on vain kaksi kilpailevaa diskurssia. Britanniassa tämä tilanne on liittynyt kaksipuoluejärjestelmään, joka on hallinnut politiikkaa. Kaikki poliittiset kysymykset pyritään sisällyttämään näihin kahteen diskurssiin, jolloin muodostuu kaksi suurta samantyyppisyyden ketjua. Samaan ketjuun voi siis kuulua hyvinkin erilaisia asioita työväen oikeuksista ympäristökysymyksiin tai aborttikysymyksestä bisneselämän etuihin. Erilaisuuden logiikka puolestaan ilmenee, kun kilpailevia diskursseja on enemmän kuin kaksi. Silloin poliittinen kenttä pirstoutuu pienempiin osiin, eikä kovin erilaisia kysymyksiä välttämättä pyritä enää sisällyttämään samaan diskurssiin. Usein dislokaatioiden myötä samantyyppisyyden logiikka saattaa vaihtua erilaisuuden logiikaksi, kun diskurssien kentälle tulee uusia poliittisia jakolinjoja, jotka hajottavat vanhan kahden puolueen asetelman. Tämä on jossain määrin nähtävillä siinä, että TUC ilmaisee kampanjassaan olevansa epäileväinen jopa Labour-puoluetta kohtaan peläten senkin olevan valmis rajoittamaan EU:n takaamia työntekijöiden kollektiivisia oikeuksia ja toteaa sen olleen aiemmin vastahakoinen kasvattamaan EU:sta tulevan sosiaalilainsäädännön määrää (Ford 2016, 33; TUC 2016g; Tudor 2016b). Kun kyse ei kampanjassa ollut enää pelkästään maan sisäisestä politiikasta vaan samaan aikaan myös EU-politiikasta, ammattiliitot asettuivat ennemmin EU:n kannalla kuin puhtaasti kummankaan kotimaan pääpuolueen kannalle. EU nähtiin turvana niitä molempia vastaan. Lisäksi erikoinen liike nähtiin kampanjan viimeisinä päivinä, kun TUC ja suuri teknologia-alan työnantajajärjestö EEF julkaisivat yhteisen lausunnon, jossa ne toivoivat kampanjan keskittyvän enemmän siihen, millainen vaikutus brexitillä ja sen tuomalla taloudellisella epävarmuudella olisi sekä työntekijöihin että työnantajiin (TUC 2016j).

TUC (2016b; Tudor 2016d) asemoi oman diskurssinsa selkeästi hegemonisen EU-puheen vastadiskurssiksi toteamalla, että "kansanäänestyskeskustelu on ollut bisnesintressien dominoimaa".²⁸ Liikemiesten ja poliittisen eliitin ohelle vaaditaan työntekijöiden ja ammattiliittojen puheenvuoroja tasapainottamaan keskustelua. TUC esittää läpi aineiston liike-elämän päävastustajanaan ja konservatiivipuolueen ja Ukipin sen äänitorvina. Esimerkiksi konservatiivien Boris Johnsonin kerrotaan tiivistäneen EU-kantansa kehotukseen tyytyä yhteismarkkinoihin ja luopumaan sosiaalipolitiikasta kokonaan. EU-sääntely katkaisee hänen mukaansa yritysten selän. (Gill 2016.) Johnsonin toteamus on täysi vastakohta ammattiliittojen diskurssille, joka korostaa nimenomaan sosiaalista mallia EU-politiikan ja yhteismarkkinoiden oikeuttajana. Myös työnantajat nähdään diskurssin vastapuolena, koska kampanjamateriaaleissa kuvataan jatkuvasti, miten EU "pakottaa" ja "velvoittaa" työnantajat noudattamaan työntekijöille annettuja oikeuksia (ks. esim. TUC 2016d). Liike-elämän kuvataan olevan "vihamielinen" työntekijöiden oikeuksia koskevia EU-direktiivejä kohtaan (Ford 2016, 29). Tämä sisältää ajatuksen, että työnantajat eivät vapaaehtoisesti tekisi mitään ja että kyse on nimenomaan EU:n vallasta ja kyvystä turvata työntekijöitä. TUC käyttää varsin vahvaa retoriikkaa tehdessään eroa työnantajapuolueen: "Brexitin suurimmat kannattajat ajattelevat oikeuksianne töissä vain byrokrationa, josta pitäisi päästä eroon. Pahat pomot hierovat käsiään riemuissaan, jos brexit antaa heille mahdollisuuden leikata työntekijöiden vaivalla hankittuja oikeuksia."²⁹ (TUC 2016h.) Toisaalta TUC toteaa, että työntekijöiden oikeuksia koskevat EU-direktiivit on neuvoteltu yhdessä sekä työntekijöiden että työnantajien edustajien kanssa. Kampanjoiden EU-diskurssissa on silti hyödyllistä esittää työnantajat tiukasti vastapuolena, jonka diskurssi on vastakkainen omalle diskurssille. Näin saadaan vahvemmin tuotua esiin omaa ideologiaa ja oma diskurssi voidaan esittää puhtaan markkinatalouden vastakohtana.

Liitot antoivat kampanjoissaan ristiriitaisen viestin, kun ne samaan aikaan myönsivät, että monet työntekijöiden oikeuksia turvaavat ja syrjinnän kieltävät lait oli hyväksytty Isossa-Britanniassa jo ennen EU-jäsenyyttä ja että osa niistä on nykyisin jopa kattavampia kuin EU-lainsäädäntö vaatii (TUC 2016a; TUC 2016c, 2), mutta samalla väittivät, että EU-ero olisi suuri riski näiden lakien olemassaololle. Toisaalta EU:n kerrotaan parantaneen monia lakeja entisestään tekemällä niistä tiukempia ja tukkimalla porsaanreikiä. Esimerkiksi vammaisten aseman arvioidaan parantuneen EU-säädännön myötä verrattuna aiempaan kotimaiseen säädäntöön, ja etniseen alkuperään liittyvää syrjintää on saatu EU-säädännön avulla rajoitettua entisestään. Rasismin ja rotusyrjinnän mainitaan

²⁸ "So far, this referendum debate has been dominated by business interests." (TUC 2016b, oma käännös.)

²⁹ "The biggest cheerleaders for Brexit think that your protections at work are just red tape to be binned. Bad bosses will be rubbing their hands with glee if Brexit gives them the chance to cut workers' hard-won protections." (TUC 2016h, oma käännös.)

olevan EU:n ydintavoitteita. Vähemmistöjen oikeuksien turvaajina pidetään myös Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisuja ja Euroopan ihmisoikeussopimusta. Hallituksen syytetään halunneen irtisanoutua näistä instituutioista ja niiden velvoitteista. Seksuaalivähemmistöjen kohdalla TUC arvioi, että heidän oikeuksiaan tuskin kokonaan poistettaisiin EU-eron myötä, mutta erilaiset rajoitukset ja kavennukset oikeuksiin olisivat mahdollisia sikäli kuin ne helpottaisivat yritysmaailmaa koskevaa sääntelyä.

TUC syyttää konservatiiveja ja Ukipia myös halusta polkea naisten oikeuksia, sillä näiden puolueiden poliitikot ovat arvioineet esimerkiksi äitiyslomaoikeuden heikentävän naisten asemaa työmarkkinoilla, koska yritykset eivät enää haluaisi palkata naisia. EU sen sijaan esitetään naisten oikeuksien vahvana puolustajana, jonka perusarvoihin sukupuolten välinen tasa-arvo kuuluu. Työssä käyvien naisten kuvataan hyötäneet Britannian EU-jäsenyydestä merkittävästi. (TUC 2016d, 2.) Näin kampanja pyrkii sisällyttämään naisten oikeudet osaksi omaa diskurssiaan ja esittämään, että ne eivät kuuluisi poliittisen vastustajan diskurssiin ainakaan samassa, todellisessa merkityksessä kuin TUC:illa itsellään. Vastustajan tasa-arvokäsityksen esitetään olevan virheellinen ja puutteellinen, kun taas liittojen oma käsitys on oikeampi ja täydellisempi. TUC:in mukaan

"Osalla oikeistosta, joka kampanjoi Britannian EU-eron puolesta, on hyvin kapea käsitys tasa-arvosta. He hyväksyvät, että jos nainen käyttäytyy kuin mies, häntä pitäisi kohdella samanarvoisesti, tai jos nainen tekee täsmälleen samaa työtä kuin mies, hänen pitäisi saada samaa palkkaa. Mutta jos naisella on vauva, hän on poissa töistä, vähentää työtuntejaan tai päättää tehdä työtä, jota pidetään 'naisten työnä', hänellä ei ole oikeutta odottaa samaa palkkaa tai samoja mahdollisuuksia kuin miehillä. (TUC 2016d, 12.)³⁰

Vastustajia, erityisesti UKIPia, syytetään siitä, etteivät nämä arvosta naisia ja heidän tekemäänsä työtä. (TUC 2016d, 12.) Tasa-arvo yritetään näin vallata oman diskurssin kiinnekehdaksi, jolle yritetään vakiinnuttaa omaa, laajaa merkitystä. Samalla se kytketään osaksi EU-diskurssia, kun tasa-arvolait liitetään nimenomaan Euroopan unioniin. EU:n kerrotaan saaneen aikaan huomattavia parannuksia erityisesti epätyypillisissä työsuhteissa olevien naisten palkkoihin ja eläkkeisiin (TUC 2016e, 7–8). Ylipäätään EU:n ja sen tuomioistuinten näkökulman sosiaaliin oikeuksiin katsotaan olevan laaja, kun taas Ison-Britannian omien tuomioistuinten näkökulma on ollut kapea, koska niillä

³⁰ "Some of those at the right, who are campaigning for the UK to leave the EU have a very narrow view of equality. They accept that where a woman acts like man, she should be treated equally, or where a woman is doing exactly the same work as a man she should get equal pay. But if a woman has a baby, takes time out of the workplace, reduces her hours, or chooses to do a job seen as 'women's work', then she has no right to expect equal pay or the same opportunities as men." (TUC 2016d, 12, oma käännös.)

on vähemmän kokemusta sosiaalioikeuden soveltamisesta. Sen todetaan olevan uusi, Euroopasta tullut lisäys Ison-Britannian omaan lainsäädäntöön, eikä tulkintahistoriaa siksi ole niin paljon. Eurooppalaista laajaa näkökulmaa tasa-arvoon ja sosiaalisiin oikeuksiin pidetään siis oikeampana kuin kotimaista kapeaa tulkintaa. (Ford 2016, 7–8.)

TUC:in mukaan kotimaan politiikassa tapahtuu "oikeuksien toistuvaa kyseenalaistamista ja vastustamista". Lisäksi TUC:in mukaan Euroopan komissio on vähentänyt työturvallisuutta koskevien säädösten antamista osittain sen vuoksi, että Ison-Britannian hallitukset ovat painostaneet sitä omaksumaan sääntelyn vastaisen linjan. (TUC 2016a.) Esimerkiksi työturvallisuuslainsäädäntöä, joka ammattiliittojen mielestä on välttämätöntä ja yrity maailman mielestä turhaa byrokratiaa, on siis annettu aiempaa hitaammassa tahdissa, koska osa jäsenmaista, muiden muassa Iso-Britannia, on toivonut uusien direktiivien määrän vähentämistä.

Tässä tulee esiin EU:n asema kelluvana merkitsijänä: liitot pyrkivät vakiinnuttamaan käsitystä, että EU on heikommassa asemassa olevien turva kotimaan konservatiivihallitusta vastaan. Väittämään sisältyy ajatus, että kotimaiset konservatiivipoliitikot haluavat edistää bisneselämän etuja mahdollistamalla syrjinnän. Kyse on siis diskursiivisesta kamppailusta, jossa artikuloimalla pyritään vakiinnuttamaan omaa käsitystä oikeaksi. Avuksi otetaan Thatcherin ajoista ammentava narratiivi, jonka mukaan thatcherismi "mukiloi ja ruhjoi"³¹ ammattiliittoja, mutta Delorsin visioima sosiaalinen Eurooppa tarjosi toivoa paremmasta (O'Grady 2016). EU-lainsäädäntöä puolustamalla pyritään samalla arvostelemaan poliittisia vastustajia, jotka pitävät EU:ta vain turhana byrokratiaa, josta tulee päästä eroon. Esimerkiksi vammaisten oikeuksia ja EU-säädäntöä käsittelevässä TUC:in (2016a) kampanjalehtisessä todetaan seuraavasti:

"Kun koalitionhallitus lanseerasi Byrokratiahaaste-sivustonsa vuonna 2010, tasa-arvolaki oli ensimmäinen laki, joka otettiin tarkasteluun ja hallitus kysyi, pitäisikö siitä päästä eroon. EU-lainsäädäntö auttoi puolustamaan useimpia lain takaamia oikeuksia, mutta hallitus löysi joitakin kohtia, jotka se saattoi kumota rikkomatta EU-lainsäädäntöä. -- Konservatiivikansanedustajat ja -neuvonantajat ovat sanoneet lukuisissa yhteyksissä, että he haluaisivat rajoittaa korvauksia syrjintätapauksissa." ³²

³¹ "battered and bruised" (O'Grady 2016, oma käännös).

³² "When the coalition government launched its Red Tape Challenge website in 2010, the Equality Act was the first piece of legislation to feature on it and the government asked whether it should be scrapped. EU law helped defend most of the rights contained in the Act but the government found some things to repeal that were not required by EU

Mainittu vuonna 2010 säädetty tasa-arvolaki kokosi kaikki aiemmat eri ryhmien tasa-arvoa koskevat säädökset yhdeksi laiksi, jonka kumoamista hallitus on siis avoimesti pohtinut. Hallituksen syytetään haluavan "polittaa työntekijöiden oikeudet roviolla" (Dodds 2016). EU-lainsäädännön esitetään siis turvaavan haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien oikeudet myös tulevaisuudessa, joka esitetään uhkaavana oman hallituksen politiikan vuoksi: TUC esittää, että konservatiivit ovat halukkaita rajoittamaan oikeuksia ja erityisesti poistamaan tai rajoittamaan rangaistuksia, joita yritykset saavat oikeuksien rikkomisesta. Tällä hetkellä EU-säädäntö määrää, että syrjintään syyllistyneille tulee määrätä tehokkaat rangaistukset ja syrjinnän uhrien tulee saada täysi korvaus syrjinnän aiheuttamasta vahingosta. Lisäksi todistustaakka on työnantajalla, jonka tulee osoittaa, ettei ole syyllistynyt syrjintään. (TUC 2016a; TUC 2016d, 5.)

TUC:in kampanjassa onkin nähtävillä tarve tehdä samalla päivänpolitiikkaa. Monien EU:n turvaamien oikeuksien myönnetään olleen lainsäädännössä jo aiemmin, EU:sta riippumatta, mutta samalla todetaan moneen kertaan, että brexitiä kannattavat poliitikot ovat halunneet mahdollisen EU-eron myötä käydä lainsäädäntöä läpi ja kumota liike-elämälle "taakkaa" aiheuttavaa lainsäädäntöä. (TUC 2016a; TUC 2016c, 3–5). Hallituksen tavoitteena esitetään olevan vähentää liike-elämälle työntekijöistä koituvia kuluja: "Työlainsäädännön noudattamisen hintaa liike-elämälle painotetaan yli kaiken muun eikä työntekijöille ja yhteiskunnalle koituvia hyötyjä yritetä juuri laskea" (TUC 2016d, 13).³³ Sen sijaan EU-byrokratian kuluja kyllä lasketaan. TUC:in mukaan hallitus ja UKIP eivät arvosta lainkaan esimerkiksi työntekijöiden lomaoikeuksia epätyyppillisissä työsuhteissa tai vanhempainvapaita. (Mt.) Syyttävä sormi osoittaa kampanjoissa siis erityisesti Cameronin hallitusta, vaikka myös aiempia konservatiivihallituksia moititaan haluttomuudesta edistää työntekijöiden oikeuksia (ks. esim. TUC 2016d, 3). Vanhempainvapaadirektiivin kerrotaan tulleet voimaan Isossa-Britanniassa vasta Labourin päästyä hallitusvaltaan 1990-luvun lopulla, sillä aiemmat konservatiivihallitukset olivat neuvotelleet Britannialle poikkeusluvan jättäytyä direktiivin ulkopuolelle (TUC 2016d, 8). Nykyisen hallituksen syytetään yrittävän jälleen irrottautua sosiaalisia oikeuksia koskevista direktiiveistä (mt., 11).

Kampanjassa hyödynnetään brexitistä oletetusti seuraavan dislokaation eli suuren yhteiskunnallisen muutoksen herättämiä pelkoja, kuten kaiken työntekijöitä suojaavan lainsäädännön läpikäyntiä. Poliittisten vastustajien esitetään aikovan arvioida kaikkia EU:sta tulleita lakeja uudelleen nimenomaan liike-elämän tarpeiden näkökulmasta, mikä luonnollisesti herättää ammattiyhdistysliikkeessä

law. -- Conservative MPs and advisers have said on a number of occasions that they want to limit compensation in discrimination cases." (TUC 2016a, oma suomennos.)

³³ "The costs to business of complying with employment laws is emphasised over everything else and there is little attempt to quantify the benefits to workers or society." (TUC 2016d, 13, oma käännös.)

pelkoa tulevasta. Dislokaatioon liittyy usein uusia identifikaatioita ja identiteettien muutoksia, ja TUC yrittää hyödyntää tätä kampanjassaan luomalla pelkoja brexitin aiheuttamista muutoksista työelämässä. Näin se pyrkii luomaan identifikaatioita ammattiliittoihin ja herättämään pelkoja konservatiivien ja Ukipin aikomuksia kohtaan. Esimerkiksi kampanjaan kuuluvassa, EU:n vaikutuksia terveyteen ja turvallisuuteen koskevassa raportissaan TUC kommentoi hallituksen aiemmin tilaamaa selvitystä lainsäädännön uudistamistarpeista ja toteaa sen sisältävän paljon toiveita työpaikkojen terveys- ja turvallisuussäädännön muuttamisesta tai kumoamisesta. "Tämä [selvitys] ehdottaa olennaista muutosta, jota sääntelyä purkava brexitin jälkeinen hallitus saattaisi tavoitella poistaakseen suojan useilta miljoonilta työntekijöiltä."³⁴ (TUC 2016c, 3.)

Konservatiivihallitus on TUC:in mukaan kuitenkin pienentänyt yritysten korvausvelvollisuuksia esimerkiksi perusteettomien irtisanomisten kohdalla, sillä EU-lainsäädäntö ei ole sitä estänyt. Yritysten toimintaa on liittojen mukaan pyritty helpottamaan työntekijöiden oikeuksien kustannuksella aina, kun se on ollut mahdollista, ja hallituksen kerrotaan soveltaneen vuokratyödirektiiviä niin, että työnantajat voivat hyödyntää siihen jääneitä porsaanreikiä, jotka mahdollistavat alemman palkan maksamisen vuokratyöntekijöille omiin työntekijöihin verrattuna. EU-sääntelyn karsimista ja sen aukkojen etsimistä on erityisesti vauhdittanut hallituksen lanseeraama Byrokritiahaaste (Red Tape Challenge), jonka avulla on pyritty tuomaan esiin "turhaa" sääntelyä ja purkamaan sitä. Hallitus on TUC:in mukaan myös ilmaissut, että se haluaisi kumota kokonaan tai osittain useita EU-direktiivejä, jotka liittyvät esimerkiksi työturvallisuuteen. (TUC 2016a.) Konservatiivipuolueen syytetään halunneen päästä eroon ainakin puolesta nykyisestä EU-peräisestä työlainsäädännöstä brexitin myötä (Gill 2016).

Konservatiivit siis esitetään erityisesti bisneselämän puolustajina, jotka pitävät yritysten vapauksia tärkeämpinä kuin työntekijöiden oikeuksia. TUC kiittääkin EU:n työturvallisuusedirektiivejä henkien pelastamisesta ja sairauksien ehkäisemisestä sisällyttäen tähän ajatuksen, että direktiivit kumoamalla kansallinen hallitus voisi syyllistyä kuolemien ja sairauksien aiheuttamiseen, kun työnantajien velvoitteet työturvallisuuden takaamisessa vähenisivät. Työtapaturmien ja työhön liittyvien sairauksien esitetään vähentyneen EU-lainsäädännön hyväksymisestä 1970-luvulta vuoteen 2010 asti, jolloin EU:sta tuleva työterveyteen liittyvä sääntely alkoi vähentyä ja myönteinen kehitys vastaavasti hidastua. Lisäksi kehityksen hidastumista selitetään sillä, että työturvallisuustarkastuksia on Isossa-Britanniassa vähennetty. Lisäksi TUC kiistää, että työturvallisuusvelvoitteista olisi todellista haittaa yritysten taloudelle, kuten hallitus väittää. Sen mukaan vahva ja tehokas lainsäädäntö työterveydes-

³⁴ "This suggests a key change that a deregulatory post-Brexit government might seek to introduce, removing protections from several million workers." (TUC 2016c, 3, oma käännös.)

tä on omiaan vakuuttamaan työnantajat asian tärkeydestä, mutta hallituksen diskurssi, jossa nykyinen suojan taso esitetään liiallisena, voi saada työnantajat kääntymään samalle kannalle ja uskommaan, että ne tekevät jo enemmän kuin tarpeeksi työntekijöidensä hyvinvoinnin eteen. (TUC 2016a; TUC 2016c, 4–5.) EU-ero voisi TUC:in mukaan johtaa "kilpajuoksuun pohjalle, työntekijöiden oikeuksien leikkaamiseen lyhyen tähtäimen taloudellisten voittojen vuoksi"³⁵. (TUC 2016a.)

TUC:in kampanjamateriaaleissa toistetaan lukuisia kertoja, että brexitin kannattajat pitävät työntekijöiden ja haavoittuvien ryhmien oikeuksia "taakkana bisnekselle"³⁶, ja rajoittavan työnantajien toiminnan joustavuutta (TUC 2016a), millä luodaan käsitystä siitä, että poliittisen kilpailijan diskurssissa keskiössä olisivat nimenomaan yritysten ja työnantajien oikeudet, joita työntekijöiden oikeudet turhaan rajoittavat. Aiempien konservatiivihallitusten kerrotaan vastustaneen esimerkiksi osa- ja määräaikaisten työntekijöiden oikeuksia turvanneita direktiivejä, jotka tulivat voimaan vasta, kun Labour pääsi hallitusvaltaan ja hyväksyi ne. Erityisesti konservatiivien Leave-kampanjan kärkihahmoa Boris Johnsonia syytetään TUC:in kampanjalehtisissä (mt.) siitä, että hän on vastustanut EU:n sosiaalipolitiikkaa ja vaatinut sen uudelleenneuvottelua jo silloin, kun pääministeri Cameron neuvotteli brittien EU-ehdoja uusiksi ennen kansanäänestystä. Konservatiivipuolueen moititaan myös pidentäneen aikaa, joka työntekijän on täytynyt olla töissä ennen kuin hän voi syyttää työnantajaa oikeudessa perusteettomasta irtisanomisesta. Lisäksi konservatiivien kerrotaan ottaneen käyttöön maksut tuomioistuimissa työoikeuksien loukkaamisesta, jolloin työntekijät joutuvat maksamaan suuria summia halutessaan haastaa työnantajansa oikeuteen esimerkiksi syrjinnästä. Lisäksi ammattiliittojen toimintaa ja työntekijöiden lakko-oikeutta kerrotaan edelleen rajoitetun. (Gill 2016.)

Vastustajia syytetään myös siitä, etteivät he ole todellisuudessa olleet terveydenhuoltojärjestelmä NHS:n puolustajia, vaikka kampanjoissa lupaavatkin käyttää EU-jäsenmaksuista vapautuvia rahoja terveydenhuoltojärjestelmän kohentamiseen. Esimerkiksi TUC:in kampanjalehtisessä mainitaan nimeltä useita vastapuolen poliitikkoja, jotka ovat aiemmin kannattaneet NHS-rahojen leikkauksia ja asiakasmaksujen nostoja sekä kyseenalaistaneet NHS:n toiminnan julkisena palveluna kannattaen sen korvaamista yksityisillä sairausvakuutuksilla. (TUC 2016a.) NHS on siis yksi kampanjoiden avaintemoista, kiinnostuskohdista, joiden merkityksestä kiistellään. Kumpikin osapuoli yrittää sisällyttää sen omaan samanlaisuuksien ketjuunsa, jossa niiden sille antama merkitys vakiintuisi yleisesti hyväksytyksi merkitykseksi. Leave-kampanja pyrki ammattiliittojen mukaan virheellisesti esittä-

³⁵ "The UK could race to the bottom, cutting workers' rights for short-term monetary gains." (TUC 2016a, oma käänös.)

³⁶ "burden on business"

mään, että brexit toisi enemmän rahaa ja vapautta kehittää NHS:sää, kun taas esimerkiksi TUC:in mukaan "on tärkeää huomata, kuinka EU-jäsenyys tuo sekoituksen oikeuksia, velvollisuuksia, jaetua rahoitusta ja rajat ylittävää yhteistyötä, joka tukee julkisia terveystalouksia ja hyödyttää NHS:sää suoraan" (mt.)³⁷.

Mielenkiintoista on, että sekä TUC että sen poliittiset vastustajat kannattavat työpaikkojen luomista, mutta TUC vaatii hyviä töitä, joissa on myös oikeuksia. Mitkä tahansa työt eivät kelpaa. (TUC 2016d, 14.) Kansallisen tason EU-keskustelussa näkyvät siis samat markkinoiden tehokkuutta ja työntekijöiden oikeuksia painottavat näkökulmat, jotka ovat laajemminkin läsnä Euroopan unionin ja integraation kehityksessä. Vapaiden markkinoiden kannattajat pitävät sääntelyä "taakkana bisnekselle", sosiaalisen mallin kannattajat taas pitävät sitä hyvän työelämän perusedellytyksenä. Sääntely ja byrokratia ovat siis tässä kelluvia merkitsijöitä, joiden merkityksestä kiistellään. Niitä yritetään omia osaksi kahta erilaista ideologista diskurssia, jolloin niiden saamat merkitykset eri toimijoiden artikulaatiossa ovat luonnollisesti hyvin erilaisia. TUC lainaa kampanjamateriaalissaan liikemies Alan Sugaria, jonka mukaan tasa-arvolainsäädäntö vaikeuttaa naisten mahdollisuuksia saada töitä. Sugarin lausuntoa on TUC:in mukaan käytetty toistuvasti perusteluna konservatiivien harjoittamassa politiikassa. TUC siteeraa konservatiivipoliitikkoa ja entistä ministeriä Michael Portilloa, joka on vaatinut EU:ta "keskittymään työttömyyden torjuntaan ennemmin kuin ottamaan käyttöön uutta, kallista sosiaalilainsäädäntöä, joka lisää liike-elämän taakkaa ja tuhoaa työpaikkoja".³⁸ (Mt.) Tasa-arvon merkitys kääntyy siis pääläelle verrattuna TUC:in omaa diskurssiin, jossa sen nähdään helpottavan naisten osallistumista työelämään.

Samoin työn merkitys on diskursseissa erilainen: TUC:in kampanjan perusteella EU:n vastustajat pitävät työtä tärkeänä vain liike-elämän ja kansantalouden näkökulmasta, kun taas ammattiyhdistysliike pitää työtä ja siihen liittyviä oikeuksia tärkeinä työntekijöiden näkökulmasta. TUC:in (2015) mukaan työntekijöille pitäisi olla tarjolla kunnollista työtä, johon kuuluvat perusoikeudet ja sosiaalinen vuoropuhelu, sosiaalista suojelua ja julkisia palveluita. Myös työtä voidaan siis pitää diskurskien kelluvana merkitsijänä, joka on näkökulmasta riippuen joko velvollisuus tai oikeus. TUC:in kampanja kuvaa konservatiivien työkäsitystä epäinhimilliseksi: mikä tahansa työ millä tahansa ehdoin on parempi kuin työttömyys. TUC huomauttaa, että Leave-kampanjan poliitikot ovat halunneet kumota puolet työlainsäädännöstä luodakseen uusia työpaikkoja (mt.). Ammattiliitot taas vaativat

³⁷ "--it is important to recognise how membership of the EU provides a mix of rights, responsibilities, shared funding and cross-border cooperation that supports public health and benefits the NHS directly. (TUC 2016a, oma käännös.)

³⁸ "The priority for Europe should be tackling unemployment rather than adopting further costly social legislation which increases burdens on business and destroys jobs." (Michael Portillo TUC:in kampanjaraportissa, TUC 2016d, 14, oma käännös.)

jäsenilleen hyviä töitä hyvillä työehdoilla, ja EU:ta pidetään niiden takaajana sekä toimivan viennin että sosiaalilainsäädännön vuoksi. Näin ollen myös kampanjan ne osat, jotka keskittyvät talouteen ja työllisyyteen, ovat vahvasti sidoksissa ajatukseen sosiaalisesta mallista. Leave-kampanja taas näkee EU:n työpaikkojen synnyn uhkaajana, koska Euroopan sosiaalinen malli rajoittaa sen mukaan vapaata markkinoita ja niiden kykyä synnyttää työpaikkoja. Sekä Euroopan unioni että työ itsessään saavat näin eri merkityksiä eri diskursseissa, ja osoittamalla toisen diskurssin antama merkitys vääräksi artikulaatiolla pyritään tukemaan omaa diskurssia.

Myös käsitys ihmisten hyvinvoinnin ja sisämarkkinoiden ensisijaisuudesta vaikuttaa olevan erilainen ammattiliitoilla ja liike-elämää lähellä olevilla toimijoilla. TUC (2016e, 3) tulkitsee EU:n perussopimuksia niin, että ne "eivät pidä sisämarkkinoita itsessään päämääränä, vaan pikemminkin keinona saavuttaa erilaisia päämääriä, kuten sosiaalinen markkinatalous, täystyöllisyys ja sosiaalista edistystä."³⁹ Perussopimusten katsotaan tavoittelevan sosiaalisen syrjäytymisen ja syrjinnän torjumista sekä edistävän sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja suojelua. (Mt.) Tasa-arvon nähdään EU:n perussopimuksissa menevän talouden edelle (Ford 2016, 15).

9. Keskustelu ja johtopäätökset

Brexit-kampanjoissa ammattiliitot kannattivat kattojärjestö TUC:in johdolla Ison-Britannian jäämistä Euroopan unionin jäseneksi. Tässä tutkimuksessa on Laclaun diskurssiteorian avulla tutkittu, miten liitot rakensivat tällaista poliittista toimintatilaa EU:n kannattajina kansanäänestyksen alla. Teoreettisena viitekehyksenä on käytetty diskurssiteorian ohella Euroopan sosiaalista mallia, jonka varaan ammattiliitot rakensivat kampanjansa. Laclaun teorian ajatuksena ei ole tutkia kieltä itsessään, vaan kielen avulla poliittista todellisuutta, joka on kielen kaltainen (Palonen 2017). Tutkimuksessa on analysoitu, miten liitot rakensivat käsitystä Euroopan unionista, itsestään ja poliittisista vastustajistaan. Liittojen diskursseissa keskeiseksi teemaksi nousi Euroopan sosiaalinen malli, joka oli myös diskurssin keskeisin kiinnekohta. Ammattiliittojen kampanjapuheella rakennettiin käsitystä tietynlaisesta Euroopan unionista ja vastustettiin samalla muita käsityksiä. Keskeiseksi vastakkainasetteluksi nousi ammattiliittojen sosiaalidemokraattinen diskurssi, jonka liitot asemoivat hegemonisen uusliberalismin vastadiskurssiksi. Ammattiliitot olivat käytännössä ainoa näkyvästi EU-jäsenyyttä puolustanut toimija, kun konservatiivit ja liike-elämä jakautuivat eikä Labour tehnyt näyttävää kampanjaa. Niillä oli siis tilaisuus nostaa omaa poliittista profiiliaan esittäytymällä aino-

³⁹ "-- does not describe it [internal market] as an end in itself, but rather as a means to achieving different ends including the creation of a social market economy, aiming at a full employment and social progress." (TUC 2016e, 3, oma käännös.)

aksi työväen etujen ajajaksi EU-kysymyksessä, ja tätä käsitystä vahvistettiin korostamalla poliittisen vastustajan uusliberalismia.

Ensimmäinen tutkimuskysymys oli, miten liitot rakentavat käsitystä Euroopan unionista ja Euroopan sosiaalisesta mallista sekä niiden vaikutuksesta Isoon-Britanniaan. Ammattiliittojen diskurssin tärkeänä tavoitteena oli rakentaa äänestäjille käsitystä siitä, mikä EU on, koska monet ihmiset kokevat sen kaukaisena ja vaikeasti hahmotettavana organisaationa. EU ei itse viestinyt aktiivisesti briteille kansanäänestyksen alla, vaan kyse oli kotimaisesta keskustelusta, jossa eri toimijat pyrkivät rakentamaan unionista haluamaansa kuvaa. Kampanjat ja niiden EU-käsitys olivat kytköksissä myös maan sisäpolitiikkaan, joten niissä pyrittiin asemoimaan sekä itseä että poliittisia vastustajia niin kansallisella kuin EU-tasollakin. EU-tason toiminta kytkettiin osaksi sitä, millaisina toimijoiden pyrkimykset nähdään kotimaan politiikassa. EU ei siis esiintynyt liittojen diskurssissa erillisenä toiminnan sfäärinään, vaan oli vahvasti kytköksissä kotimaan politiikan kysymyksiin. Ennen kaikkea kyse oli uusliberalistisen politiikan ja sitä tukevan diskurssin vastustamisesta niin kotimaassa kuin EU-tasollakin. Samalla liitot asemoivat itsensä kotimaassa uusliberalismin päävastustajiksi, kun yhdenkään puolueista ei nähty varmasti takaavan työntekijöiden oikeuksia ja inhimillistä työelämää. Poliittisista vastustajista rakennettiin käsitystä elitistisenä liike-elämän äänitorvena, joka ei välitä työntekijöistä ja joka tavoittelee joko uusliberalistista Eurooppaa tai uusliberalistista Britanniaa sen ulkopuolella.

Keskeinen havainto ammattiliittojen EU-diskurssista on, että se rakentui hyvin vahvasti Euroopan sosiaalisen mallin ja sen takaamien työntekijöiden oikeuksien korostamisen varaan, ja siinä mielessä poikkesi muusta kansanäänestyksen alla käydystä keskustelusta ja sen taustalla olleista diskurssista. Puolueet keskittyivät puhumaan maahanmuutosta, valtion suvereniteetista ja EU-jäsenmaksuista. Liitot pyrkivät erottautumaan poliittisista puolueista ja keskittyivät puhumaan siitä, minkä ne uskoivat kiinnostavan omia jäseniään ja mikä niiden mielestä puuttui muiden käymästä keskustelusta, eli työntekijöiden oikeuksista. Samalla ne pyrkivät artikulaatiollaan luomaan identifiointikohteita nimenomaan työntekijöille, ja tässä Euroopan sosiaalinen malli oli keskeisessä asemassa. Sen kerrottiin synnyttäneen Britanniaan "maailman turvallisimmat työpaikat" (TUC 2015a) ja taanneen lukuisten erilaisten haavoittuvien ryhmien oikeudet työpaikoilla. EU-sääntelyn esittäminen ehdottoman myönteisessä valossa nousikin yhdeksi ammattiliittojen diskurssin myyteistä, joilla se vastusti hegemonista puhetapaa, jossa EU-sääntely nähdään ennen kaikkea haitallisena byrokrationa. Kyse oli laulausittain artikulaatiosta, jolla pyrittiin antamaan asioille uusia merkityksiä ja luomaan uusia merkityssuhteita, sillä ammattiliittojen perinteisesti korostamat työntekijöiden oikeudet kytkettiin nyt nimenomaan EU:hun ja Euroopan sosiaaliseen malliin. Työhön liittyvät

oikeudet ja sosiaalinen malli nostettiin erityisen vahvasti esiin, koska ne toimivat vastakohtana uusliberalistiselle ideologialle.

Euroopan sosiaalista mallia voi pitää niin tärkeänä osana liittojen EU-diskurssia, että se nousi diskurssin keskeisimmän myytin asemaan. Myytit ovat diskurssia koossa pitäviä ja yhteisiä merkityksiä luovia kiinnekohtia. Sosiaalinen malli toimi hyvin yhteisen puhetilän luojana, koska liittojen oli mahdollista antaa sille monenlaisia merkityksiä tilanteen mukaan. Aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa Euroopan sosiaalisesta mallista esitetään kolme eri versiota: alkuperäinen Delorsin visio oli yhtenäismarkkinoiden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden yhdistäminen, toinen versio oli uusliberalistien kilpailukykyretoriikka, jonka oikeuttajana sosiaalista mallia käytettiin, ja kolmas vasemiston vastadiskurssi (Hermann & Hofbauer 2007, 125). Ammattiliittojen kampanjoissa näkyy piirteitä kaikista kolmesta, sillä ne toisaalta viittaavat jatkuvasti Delorsin malliin mutta toisaalta hyväksyvät uusliberalistisen diskurssin käsitteet sellaisinaan ja esittävän sosiaalisen mallin uusliberalismin pehmentäjänä ja inhimillistäjänä, ei sen täytenä vastakohtana. Lisäksi ne käyttävät sosiaalisen mallin käsitettä kuvatessaan, mihin suuntaan ne toivovat EU:n kehittyvän. Sosiaalisen malli toimi siis hyvin diskurssin myyttinä, koska se on käsitteenä hyvin monitulkintainen ja siten myös monikäyttöinen.

Sosiaalisen mallin käsitteen lisäksi EU-lainsäädäntö voidaan nostaa yhdeksi tärkeimmistä kiinnekohdista TUC:in EU-diskurssissa, koska se takaa sosiaalisen mallin vaikuttavuuden Isossa-Britanniassa. Se oli TUC:in kampanjan perusteella myös kelluva merkitysijä, sillä sen merkityksestä käytiin kiistaa diskurssien välillä. TUC:in mukaan konservatiivien, Ukipin ja median edustama valtakurssi ymmärsi EU-lainsäädännön yksinomaan taakkana bisnekselle, kun taas TUC itse katsoi sen merkitsevän työntekijöiden vahvaa turvaa "pahoja pomoja" ja uusliberalistisia poliitikkoja vastaan. Ammattiliittojen kampanjan vaikutusta kansanäänestyksen tulokseen ei ole mahdollista analysoida tässä tutkimuksessa, mutta edes yhden näkyvän vastadiskurssin luominen uusliberalistiselle valtakurssille toi varmasti lisää mielenkiintoa kansanäänestystä edeltäneeseen keskusteluun ja pakotti poliittiset vastustajat ottamaan kantaa ammattiliittojen esiin nostamiin kysymyksiin erityisesti työntekijöiden oikeuksista.

Kiinnekohdista on mainittava myös terveydenhuoltojärjestelmä NHS, joka nostettiin tärkeään asemaan niin TUC:in kuin brexitin kannattajienkin diskurssissa. Kummatkin halusivat pelastaa terveydenhuollon, mutta TUC syytti kampanjassaan poliittisia vastustajia siitä, etteivät nämä oikeasti kannata julkista terveydenhuoltoa, vaan haluavat siirtyä kohti yksityisiin sairausvakuutuksiin perustuvaa järjestelmää. TUC:in mukaan vastustajat aikovat EU-eron jälkeen kehittää terveydenhuoltoa

tähän suuntaan ja poistaa siihen liittyvää sääntelyä, kuten EU:n työaikaa, työntekijöiden pätevyyttä ja muita työlainsäädännön kysymyksiä koskevat direktiivit. TUC:in mukaan sen ja vastustajien käsitys NHS:n ja EU:n suhteesta on siis aivan erilainen: vastustajat näkevät EU:n tuovan turhaa sääntelyä ja estävän yksityistämistä, kun liitot itse näkevät EU-lainsäädännön takaavan terveydenhuollon tason ja ovat lähinnä huolissaan kotimaan poliitikoista, jotka eivät halua myöntää julkiselle terveydenhuollolle riittävää rahoitusta. TUC:in mukaan sekä brexitin kannattajat että vastustajat näkevät EU:n esteenä NHS:n radikaaleille muutoksille, ja ero on siinä, pidetäänkö muutoksia hyvinä ja tarpeellisina. Toisin sanoen vastustajat katsovat EU:n estävän muutoksia, ammattiliitot taas näkevät sen suojaavan niiltä. Jälleen käydään diskursiivista kamppailua käsitteen merkityksestä omista ideologisista lähtökohdista käsin. Oleellista on käsitys valtion ja yksilön suhteesta: uusliberalistit haikailevat amerikkalaistyylistä yksilön vastuuta omasta itsestään, kun taas ammattiliitot toivovat suuntaan olevan pikemminkin hyvinvointivaltion, jossa valtio voi puuttua kansalaisten elämään esimerkiksi tukemalla heidän terveydenhuoltoaan.

Laclaun diskurssiteoriassa käsitteen ja sen sisällön suhde ei ole kiinteä (Palonen 2017) ja siksi käsitteet voivat saada diskurssissa tyhjän tai kelluvan merkitsijän roolin. Laclaun käsitteitä käyttäen voidaan sanoa, että EU oli ammattiliittojen diskurssissa sekä tyhjä että kelluva merkitsijä. Kelluva merkitsijä se oli siksi, että sitä pyrittiin käsitteenä omimaan oman diskurssin piiriin ja vakiinnuttamaan sille omaan diskurssiin sopivia merkityksiä. Valtadiskurssin antamaa merkitystä suvereniteetin vähenemisestä ja Brysselin byrokratiasta pyrittiin häivyttämään ja antamaan EU:lle niiden tilalle uudenlaisia merkityksiä: sosiaalisia oikeuksia ja inhimillistä työelämää sekä turvaa omalta uusliberalistiselta hallitukselta. Kyse on siis käsitteen merkityksestä käytävästä diskursiivisesta kamppailusta. Liitot pyrkivät tuomaan omaa ymmärrystään käsitteen sisällöstä osaksi yleistä, hegemonista EU-diskurssia ja samalla syrjäyttämään muiden diskurssien sille antamia merkityksiä.

Merkitsijät voivat olla myös tyhjiä, millä Laclaun teoriassa viitataan siihen, että niihin yhdistetään niin paljon erilaisia merkityksiä, että ne oikeastaan tyhjenevät merkityksestä – jos jokin voi tarkoittaa mitä vaan, se ei oikeastaan tarkoita enää mitään. Merkitsijät voivat olla samaan aikaan kelluvia ja tyhjiä, ja niin näyttää olevan Euroopan unionin kohdalla brexit-kampanjoissa. EU oli tyhjä merkitsijä, koska siihen saatettiin liittää kansanäänestyksen alla lähes mitä tahansa merkityksiä, jolloin faktat unionin todellisesta politiikasta jäivät syrjään ja kampanjat keskittyivät mielikuvien ja mielleyhtymiin perustuvien merkitysten luomiseen.

EU oli tyhjä merkitsijä myös TUC:in kampanjan sisällä, koska siihen liitettiin lukuisia erilaisia merkityksiä. Laclaun teoriassa diskursseja yhdistää yhtäläisyyden logiikka, jonka avulla erilaiset

elementit eli osat sisällytetään samaan diskurssiin ja kytketään toisiinsa. Ne eivät ole välttämättä lainkaan toistensa kaltaisia luonnostaan, vaan yhtäläisyys luodaan artikulaation avulla. (Palonen 2017.) Ammattiliittojen diskurssissa pyrittiin rakentamaan yhtäläisyyden ketjua, jossa toisistaan sinänsä täysin erilliset kysymykset, kuten vapaakauppasopimus tai kotimainen terveydenhuolto, liitettiin osaksi samaa diskurssia kytkemällä ne tyhjään merkitsijään eli Euroopan unioniin. Laclau teoriassa diskursseja yhdistää yhtäläisyyden logiikka, jonka avulla erilaiset elementit eli osat sisällytetään samaan diskurssiin ja kytketään toisiinsa. Ne eivät ole välttämättä lainkaan toistensa kaltaisia luonnostaan, vaan yhtäläisyys luodaan artikulaation avulla. (Palonen 2017.) Ammattiliittojen EU-diskurssissa yhtäläisyyden logiikan perustana on nimenomaan sosiaalisen mallin myytti. Yhtäläisyyden logiikan avulla diskurssin erilliset elementit sidotaan yhteen eli esimerkiksi tässä tapauksessa kytketään osaksi EU-diskurssia. Puolueet eivät (ainakaan ammattiliittojen mukaan) puhuneet työntekijöiden oikeuksista EU:n yhteydessä, joten niiden diskurssissa työntekijöiden oikeuksien ja Euroopan unionin välille ei muodostunut samanlaisuuden logiikkaa. Koska EU on tyhjä merkitsijä, muut toimijat kykenivät liittämään siihen niille itselleen paremmin sopivia merkityksiä.

Myös ammattiliittojen puhe EU:sta arvoyhteisönä kuvaa sen asemaa tyhjänä merkitsijänä, sillä "arvot" ilman tarkempia määrittelyjä eivät vielä kerro puhujan ideologiasta tai tavoitteista mitään. Tyhjät merkitsijät ovat kampanjoissa hyödyllisiä, koska äänestäjät voivat liittää niihin haluamiaan merkityksiä. Näin tyhjiillä merkitsijöillä voidaan tarjota identifioitumisen kohteita mahdollisimman monenlaisille ihmisille. Esimerkiksi sosiaalinen malli oli siinä mielessä tyhjä merkitsijä, että siihen saattoivat identifioitua niin työttömät, opiskelijat, työntekijät kuin eläkeläisetkin, koska sen kuvattiin tarjoavan kaikille jotain. Samalla mallin täsmällinen sisältö jäi vaille tarkkaa määritelmää.

Erilaisia merkityksenantoja pidetään yllä vakiinnuttamalla tiettyjä kiinnekohtia myyteiksi, jotka luovat yhteistä puhetilaa ja yhteistä ymmärrystä asioista ja vahvistavat siten yhteisöllisyyttä. Kuten aiemmin todettiin, Euroopan sosiaalinen malli on selvästi ammattiliittojen EU-diskurssin tärkein myytti, joka kulkee läpi niiden argumentaation ja pitää diskurssin johdonmukaisena. Pyrkinessään hegemoniseen asemaan poliittiset diskurssit pyrkivät usein esittämään itsensä myyteinä rakentamalla käsitystä siitä, että ne ovat ainoa vaihtoehto kriisin ratkaisemiseksi. Sosiaalisen Euroopan diskurssi saakin kampanjoissa tällaisen roolin, kun sosiaalisen mallin kuvataan olevan ainoa ratkaisu vahvistuvan uusliberalismin uhkaan ja työntekijöiden suojelemiseen siltä. Laclau teoriassa myyttien rooli korostuu dislokaatioiden hetkellä, jolloin niillä on erityisen hyvä mahdollisuus pyrkiä haastamaan hegemonista diskurssia. Näin kävi brexitissäkin, kun ammattiliitot tarttuivat äänestyksen luomaan muutoksen hetkeen ja pyrkivät vahvistamaan omaa myyttiään sosiaalisesta Euroopasta ja tuomaan sitä osaksi yleistä ymmärrystä Euroopan unionista. Äänestyksen lopputulos tosin

viittaa siihen, ettei tämä onnistunut eikä sosiaalisesta Euroopasta muodostunut imaginaaria eli laajaa ja hallitsevaa myyttiä, joka vaikuttaisi laajasti muihinkin diskursseihin.

Toinen tutkimuskysymys oli, miten liitot rakentavat käsitystä itsestään ja poliittisista vastustajistaan. Niiden omakuvaan sisältyy paitsi käsitys niistä itsestään organisoituneina yhteiskunnallisina toimijoina, myös jäsenistöstä, jota ne edustavat. TUC ei varsinaisesti eksplisiittisesti kuvannut tai määritellyt omaa jäsenistöään, mutta sen käsitys kampanjan yleisöstä tuli esiin siitä, kenelle kampanjat suunnattiin.

Analyysissa kävi ilmi, miten TUC pyrki kampanjassaan rakentamaan jäsenistölleen EU:hun liittyviä identifikaation kohteita. Sosiaalisen mallin diskurssin avulla pyrittiin luomaan poliittista identiteettiä, joka rakentuisi EU:n kannattamiselle ja uusliberalismin vastustamiselle. Laclauin teorian mukaan ideologiat eivät automaattisesti kytkeydy luokkaidentiteettiin, vaan kytkös aikaansaadaan diskursiivisesti, poliittisella puheella. TUC:in kampanjassa oli siis erityisesti kyse siitä, että työntekijöiksi itsensä kokevat identifioituisivat EU:hun ja sen sosiaaliseen malliin. Merkitykset eivät Laclauin mukaan ole vakiintuneita, vaan perustuvat jatkuvaan artikulaatioon. Niinpä kampanjoissa pyrittiin kytkemään ajatus työntekijöiden oikeuksista nimenomaan Euroopan unioniin ja samalla irrottamaan se kotimaan politiikasta – ajatus oli, että oikeudet tulevat Euroopasta, eivät kotimaasta, ja tätä ajatusta pyrittiin välittämään myös äänestäjille, jotta nämä identifioituisivat Eurooppaan. Samoin sosiaalisen malliin liitettiin muitakin sosiaalisia oikeuksia kuin työntekijöiden oikeudet, esimerkiksi syrjinnän kieltä kaikilla elämänalueilla ja julkisten hyvinvointipalveluiden tarjoaminen. Sen nähtiin sisältävän myös vapaan liikkuvuuden periaatteen, jossa yhdistyvät työntekijöiden suoja ja markkinatalous – työntekijät saavat liikkua vapaasti, ja heitä pitää kohdella yhdenveroisesti oman maan kansalaisten kanssa niin työehdoissa kuin sosiaalipalveluissakin. Laclauin teoriassa merkitykset rakentuvat suhteessa toisiinsa merkityksiin ja ympäristöönsä ja muuttuvat niiden muuttuessa. EU-äänestystä voi pitää dislokaationa, jossa ympäristö ja käsitteiden suhteet muuttuivat merkittävästi. Ammattiliittojen diskurssi, jossa oikeuksien esitettiin tulevan nimenomaan EU:sta, liittyi siis keskeisesti tähän dislokaatioon ja käsitteiden suhteiden muutokseen.

Ammattiliitot pyrkivät tarjoamaan EU:hun liittyviä identifikaation kohteita mahdollisimman monille ryhmille. Ne mainitsevat erikseen muiden muassa maahanmuuttajat, naiset, nuoret, seksuaalivähemmistöt ja etniset vähemmistöt. Ne kuvattiin TUC:in kampanjassa erityisen haavoittuvina ryhminä, jotka siksi hyötyvät EU:n takaamista sosiaalisista oikeuksista erityisen paljon. Ryhmien nauttimat oikeudet ja erityissuoja pyrittiin liittämään nimenomaan Euroopan sosiaaliseen malliin, jonka EU takaa, ja näin kumoamaan käsitystä siitä, että oikeudet olisivat pysyviä ja turvattuja Britannian

EU-jäsenyydestä riippumatta. Sosiaaliset oikeudet nostettiin kiinnekohdaksi, joka yhdisti sekä perinteiset työelämäkysymykset että laajemmin sosiaalipolitiikan. Toinen kysymys on, tavoittiko viesti nämä ryhmät toivotulla tavalla. Kyse on yksilöiden subjektiaseamasta eli siitä, miten he kokevat oman asemansa osana yhteiskuntaa. Vaikka yksilö esimerkiksi ammattinsa ja tulojensa puolesta kuuluisi työväenluokkaan, hän voi silti itse kokea kuuluvansa keskiluokkaan. Silloin ammattiliittojen työntekijöille suunnatut kampanjat eivät välttämättä puhuttele tällaista henkilöä lainkaan. Samoin brexit-kampanjassa TUC tulkitsi mainittujen ryhmien yhteiskunnallisen aseman olevan heikko ja haavoittuva, mutta se saattoi tehdä vain oletuksia ryhmiin kuuluvien ihmisten subjektiaseamasta. Osa ei ehkä lainkaan kokenut olevansa haavoittuvassa asemassa, jolloin he eivät ehkä identifioituneet TUC:in kuvaamaan sosiaaliseen Eurooppaan. Identifikaatiota EU:hun ja ammattiliittoihin pyrittiin vahvistamaan tekemällä eroa muihin diskursseihin: konservatiivipuolueen kuvattiin suhtautuvan työntekijöihin lähinnä bisneksen pelinappuloina ja Ukipin olevan sekä rasistinen että naisvihamielinen. Erottautumalla näistä diskursseista TUC pyrki siis artikuloimaan tiettyjä asioita oman diskurssinsa rajojen ulkopuolella ja niiden vastakohtia, kuten ulkomaalaisten ja naisten oikeuksien puolustamista, osaksi omaa diskurssiaan.

Analyysissa kävi ilmi myös, miten liitot rakensivat kuvaa itsestään. Liitot asemoivat itsensä selvästi vallitsevan hegemonisen EU-puheen vastustajiksi ja samalla oman puhetapansa vallitsevan hegemonisen diskurssin vastadiskurssiksi. Laclaun mukaan diskurssin elementit ovat yksinään merkityksettömiä ja saavat merkityksensä vasta suhteessa muihin elementteihin, osana diskurssia. Sosiaalisen mallin varaan rakentuvan EU-diskurssin keskeinen osa olikin poliittisen vastustajan nimeäminen, sillä tärkeä osa diskurssia oli kertomus siitä, miten sosiaalisia oikeuksia on rakennettu vuosikymmeniä ja miten ne nyt ovat EU-äänestyksen vuoksi vaarassa. Vastustajaksi nostettiin vapaita markkinoita korostava uusliberalistinen diskurssi, joka miellettiin erityisesti konservatiivipuolueen ja Ukipin mutta osittain myös Labourin diskurssiksi, ja oma sosiaalidemokraattinen, markkinat ja oikeudenmukaisuuden yhdistävä puhetapa asetettiin sen vastakohdaksi. Sosiaalinen malli esitettiin siis vastavoimana kovalle kapitalismille ja ymmärrettiin nimenomaan suhteessa siihen. Lisäksi erityisesti Ukipia vastaan hyökättiin syyttämällä sitä rasistiseksi. Itsensä liitot asemoivat osaksi eurooppalaista ja globaalia työväenliikettä, jossa työntekijöitä puolustetaan solidaarisesti yli valtionrajojen ja vastakkainasettelu syntyperäisten brittien ja maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden välillä kiistetään. Liitot asemoivat itsensä osaksi kansainvälistä ja eurooppalaista työnväenliikettä ja sulkivat samalla rasismia ja nationalismia oman diskurssinsa ulkopuolelle. Työväenliikkeen perinteinen kansainvälisyysaate sopiikin hyvin yhteen TUC:in myönteisen EU-diskurssin kanssa.

Analyysissa tuli esiin myös, että sosiaalinen malli on tehnyt ammattiliitoista EU-myönteisempiä. Käsitystä sosiaalisesta Euroopasta rakennettiin käyttäen kiinnekohtina samoja arvoja, jotka sisältyivät jo Delorsin visioon: sosiaalinen koheesio, solidaarisuus ja säännelty markkinakilpailu, jossa jäsenmaat eivät voi hakea kilpailuetua työehtojen polkumyynnillä (Vaughan-Whitehead 2003, 4–5, 12; Adnett & Hardy 2005, 18–19). Ammattiliitot myös korostivat paljon samoja käytännön seikkoja, jotka esimerkiksi Vaughan-Whitehead (2003, 14) nimeää mallin perustaksi: työntekijöiden oikeuksia, avoimen koordinaation menetelmää, sosiaalista vuoropuhelua Euroopan tasolla sekä eurooppalaista solidaarisuutta.

Diskurssit eivät koskaan ole valmiita ja lopullisia, vaan ne muuttuvat ajan kuluessa ja niihin kohdistuu aina muutospainetta. Ammattiliittojen EU-diskurssi on tästä hyvä esimerkki, sillä osa liitoista oli aiemmin hyvin EU-kriittisiä. Esimerkiksi TUC vastusti alunperin Britannian liittymistä Euroopan talousyhteisöön ja kääntyi EU:n kannattajaksi vasta 1980-luvulla Delorsin visioiden innostamana. Niinpä kansanäänestystä edeltäneessä kampanjassa TUC joutui kommentoimaan aiempia EU-kantojaan ja selittämään niiden muuttumista. Keskeiseksi syyksi nostettiin nimenomaan Euroopan sosiaalinen malli Delorsin sille antamassa merkityksessä. Käsitettä käytettiin myös kahdessa muussa tutkimuskirjallisuuden sille antamassa merkityksessä eli osana kilpailukyky puhetta ja toisaalta vasemmistolaisena vastadiskurssina (Hermann & Hofbauer 2007, 125). Kilpailukykyyn TUC viittasi esittäessään sosiaalisen mallin olevan hyväksi myös työnantajille, koska työntekijöiden hyvä kohtelu edistää tuottavuutta ja voitollisuutta. Sisämarkkinoita ja vapaata kilpailua ei haluttu ammattiliittojenkaan diskurssissa purkaa tai vaikeuttaa liikaa sääntelyllä, vaan kompromissia haettiin sosiaalisesta mallista siinä merkityksessä, jossa se huomioi sekä markkinoiden että työntekijöiden tarpeet. Käsitettä käytettiin myös vasemmistolaisen vastadiskurssin kaltaisesti, sillä sen avulla kuvattiin myös, mikä EU:ssa on tällä hetkellä vikana ja mihin suuntaan sen toivottiin kehittyvän. Erityisesti sosiaalisen mallin painotettiin kärsineen finanssikriisistä, mutta toisaalta oltiin toiveikkaita sen suhteen, että sosiaalinen ulottuvuus palaa EU-politiikan keskiöön taloustilanteen kohentuessa. Rakentamalla tällaista metanarratiivia, jossa sosiaalisen mallin vision kuvataan muuttaneen EU-politiikkaa puhtaan uusliberalistisesta talouspolitiikasta kohti sosiaalidemokraattisempaa mallia ja jossa myös EU:n tulevaisuudesta positiivista kuvaa, rakennetaan puhetilaa kampanjalle, jossa liitot voivat uskottavasti kannattaa EU:ta aiemmasta kritiikistä huolimatta.

EU-tutkimuksessa esitetään usein integraation sisältävän kaksi vastakkaista suuntausta, jotka ovat läsnä yhtä aikaa: toisaalta EU:ssa on kyse uusliberalistisesta projektista, joka keskittyy vapaakaupan ja sääntelyn purkamiseen. Toisaalta nähtävillä on 1980-luvulta alkaen vahvistunut ajatus sosiaalisesta ulottuvuudesta, joka pehmentää markkinoiden vapautta luomalla uutta sääntelyä, joka suo-

jaa työntekijöitä. (Adnett & Hardy 2005, 67.) TUC:in diskurssi on selvästi sosiaalidemokraattinen, ei esimerkiksi sosialistinen, sillä se hyväksyy vapaiden markkinoiden roolin osana yhteiskunnallista kehitystä ja kannattaa vapaakauppaa, kunhan siinä huomioidaan myös työntekijöiden hyvinvointi. Näin ollen TUC on hyväksynyt EU:n mallin, jossa läsnä ovat sekä uusliberalismi että sosiaalipoliitikka. Se ei näin ollen asemoi itseään kaikkein laitimmaiseen vasemmistoon, joka kyseenalaistaa esimerkiksi talouskasvun ja palkkatyön keskeisyyden. Ammattiliitoille sosiaalista mallia onkin helppo kannattaa, koska se painottaa korkeaa työllisyyttä ja talouskasvua, josta myös työntekijät hyötyvät. TUC edustaa hyvin monien eri alojen työntekijöitä, mikä selittää sitä, ettei se asetu kirjallisuudessa esitettyyn jakoon, jossa vientialojen liitot kannattavat vapaakauppaa ja kotimaan markkinoilla toimivat liitot eivät (Van der Maas 2004, 6–19).

TUC käyttää diskurssissaan käsitteitä, jotka ovat perinteisesti olleet uusliberalistisen diskurssin kiinnekohtia, kuten voittoa ja tuottavuutta, mutta pyrkii liittämään ne yhteen työntekijöiden oikeuksien kanssa. Silti käsitteitä ei itsessään pyritä haastamaan vaan niitä käytetään alkuperäisessä merkityksessään. TUC on toisin sanoen hyväksynyt sen, että EU on pohjimmiltaan uusliberalistinen järjestelmä, jossa talouskasvu ja markkinoiden vapaus ovat etusijalla. TUC näkeekin, että oikein toteutettuina niistä on hyötyä myös työntekijöille, ja nojaa diskurssissaan ajatukseen, ettei uusliberalismista päästäisi eroon EU:n ulkopuolellakaan, koska omat hallitukset ovat vähintään yhtä uusliberalistisia kuin EU-päätäjät keskimäärin.

Näin ollen TUC:in brexit-kampanjassa toteutuu tutkimuskirjallisuuden ajatus siitä, että tuomalla pehmeää sosiaalipolitiikkaa osaksi kovaa markkinataloutta voidaan ammattiliitot käännättää EU:n kannattajiksi. Siten sosiaalinen malli ei välttämättä toimi todellisena vastadiskurssina EU:n sisällä, vaan vain oikeuttaa vallitsevaa uusliberalistista päädiskurssia. Ammattiliittojen kampanjoissa kansallisessa politiikassa se kuitenkin toimi myös vastadiskurssina, sillä käsitteellä kuvattiin myös liittojen ideaalia siitä, mikä EU:sta voisi vielä parhaimmillaan tulla. Myös aiemman diskurssitutkimuksen (Hermann & Hofbauer 2007, 126–30) ajatus siitä, että sosiaalisen mallin käsitteen monitulkintaisuus ja sisällöllinen epämääräisyys tekevät siitä käyttökelpoisen käsitteen Euroopan integraatiossa, pitää paikkansa brexit-kampanjoissa: TUC käyttää käsitettä sekaisin kolmessa eri merkityksessä viitaten niin Delorsin visioon, globaaliin kilpailukykyyn kuin haavekuviin EU:n tulevaisuudesta. Käsite palvelee TUC:in diskurssin sisällä sujuvasti eri tarkoituksia, joten tässä mielessä se lähenee tyhjän merkitsijän roolia.

Toinen tutkimuskysymys sisälsi myös kysymyksen siitä, miten poliittisia vastustajia kuvattiin kampanjoissa. Käsitystä poliittisista vastustajista rakennettiin erottautumalla näiden diskurssista selkeäs-

ti. Vastustajan uusliberalistisen diskurssin ja oman, sosiaalidemokraattisen diskurssin välille tehdään rajanvetoa läpi kampanjan. Kertomalla, mikä ei kuulu omaan diskurssiin, rakennetaan myös käsitystä siitä, millaisia itse ollaan. Jonkin asian vastustaminen on myös ideologinen ja diskursiivinen teko. Artikulaation avulla annetaan asioille merkityksiä ja joko tehdään niistä oman diskurssin elementtejä tai kiistetään niiden kuuluminen oman diskurssin piiriin. Rajanveto diskurssien välille on aina tarkoituksenmukaista ja poliittista (Palonen 2017). Rajanveto on siis aktiivisempaa kuin pelkkä jostakin asiasta vaikeneminen. TUC:in diskurssissa oman ajattelun ulkopuolelle suljettiin esimerkiksi rasismi ja nationalismi. EU:n ymmärtäminen haitallisena byrokraatiana suljetaan myös oman diskurssin ulkopuolelle, sillä EU-sääntely ymmärretään TUC:in kampanjassa yksinomaan myönteisessä valossa, työntekijöiden turvana. Liike-elämän ajattelutavat rajataan myös pois, koska ne nähdään vastakkaisina työntekijöiden edulle. Samoin eliitin etujen ajaminen suljetaan ulos, koska eliitit nähdään työväen vastakohtana ja heidän etunsa siten vastakkaisina työntekijöiden eduille.

Diskurssitutkimuksessa on aina hyvä huomioida myös se, mistä diskurssi vaikenee. TUC ei kampanjassaan korostanut lainkaan englantilaisuutta tai brittiläisyyttä, vaan asemoi itsensä nimenomaan osaksi eurooppalaista työväenliikettä. Samalla se tuomitsi vahvasti rasismia ja muukalaispelon ja ilmoitti kannattavansa vapaata liikkumista Euroopassa. (Ks. esim. TUC 2016a.) Äänestäjille tarjottiin siis identifikaation kohteiksi vapaata liikkumista töiden tai opiskelun perässä tai eläkkeellä, ja mahdollisuutta saada ulkomaisia, päteviä työntekijöitä esimerkiksi terveydenhuoltoon. Ratkaisu on toisaalta luonteva, koska poliittisia kumppaneita nähtiin löytyvän lähinnä Euroopasta, ei lainkaan kotimaasta. Toisaalta kaiken kansallismielisyyden sulkeminen niin vahvasti oman diskurssin ulkopuolelle saattoi olla riski, koska EU-kriittisyyden hegemonisen aseman vuoksi luultavasti harva äänestäjä identifioitui kovin vahvasti Eurooppaan. TUC ei siis pyrkinyt sisällyttämään esimerkiksi kansallista suvereeniutta omaan diskurssiinsa, vaan ohitti kysymyksen täysin. Näin se jätti käyttämättä tilaisuuden haastaa valtakurssia tässä asiassa. EU:n kerrottiin kyllä takaavan oikeuksia, mutta yleiseen huoleen päätösvallan siirtymisestä Lontoosta Brysseliin ei juurikaan vastattu.

TUC:in kampanjassa pyritään myös luomaan käsitystä siitä, että brexitin kannattajat hämäävät äänestäjiä ottaessaan kantaa esimerkiksi naistyöntekijöiden oikeuksien puolesta. TUC:in diskurssissa rakennetaankin käsitystä siitä, että vain ammattiliitot ovat aidosti haavoittuvien ryhmien tukena työelämässä, kun taas muiden toimijoiden diskurssissa esimerkiksi tasa-arvo on mukana, mutta kaapeammalla ja siten vähemmän merkityksellisellä tavalla ymmärrettynä. Tasa-arvo ja työntekijöiden oikeudet nousevat tässä mielessä diskurssien kelluvaksi merkityksiksi, sillä niiden todellisesta merkityksestä käydään kiistaa. TUC pyrkii esittämään, että muiden käsitteille antamat merkitykset ovat

vääriä ja vajaita, kun taas sen oma ja EU:n jakama ymmärrys käsitteistä on oikea ja täydellinen. Samalla luodaan käsitystä siitä, että käsitteet kuuluvat aidosti vain liittojen omaan diskurssiin. Niiden esitetään olevan peräisin EU:sta ja siten jotakin uutta ja vierasta kotimaiselle lainsäädännölle ja oikeuskäytännölle. Näin käydään kiistaa siitä, millä diskurssilla on aidoin omistussuhde käsitteeseen. Tasa-arvoa kannattavat yleensä kaikki, ja siksi sen omiminen osaksi omaa diskurssia on erityisen hyödyllistä. Myös työn käsite ymmärretään TUC:in diskurssissa tietyllä tavalla: hyvinä töinä, joihin sisältyy myös oikeuksia. Vastustajien syytetään käsittävän työn miksi tahansa työksi, jolloin vastustajan puhe työpaikkojen synnyn edistämisestä voidaan kyseenalaistaa. Tässäkin erilaiset käsitykset ja merkitykset kytkeytyvät diskurssien taustalla oleviin uusliberalismin ja sosiaalidemokratian ideologioihin. TUC:in diskurssissa hyvät työt pyritään liittämään Eurooppaan, huonot amerikkalaiseen malliin. Myös käsitys ihmisten hyvinvoinnin ja markkinoiden toimivuuden tärkeysjärjestyksestä on erilainen, ja vastakkainen käsitys rajataan jyrkästi oman diskurssin ulkopuolelle.

TUC:in diskurssissa yhdistetään kaksi metanarratiivia, joista toinen kuvaa EU:n kehitystä myönteiseen suuntaan pienistä takapakeista huolimatta, ja toinen kuvaa kotimaan politiikan kehitystä kielteiseen suuntaan. Tämän alamäen esitetään alkaneen Thatcherista, joka rajoitti ammattiliittojen toimivaltaa ja vaikutusmahdollisuuksia huomattavasti. Sen jälkeen lähes kaikkien hallitusten kuvataan syyllistyneen samaan, eikä parempaa ole odotettavissa. Metanarratiivit liitetään yhteen, osaksi samanlaisuuden ketjua, Euroopan sosiaalisen mallin myytin avulla, joka toimii koko diskurssin keskeisimpänä kiinnekohtana. Se kuvaa samalla sekä Euroopan myönteistä kehitystä että Britannian pyrkimystä liikkua pois Euroopasta, kohti Amerikkaa ja yhdysvaltalaista vapaata kapitalismia. Brittihallitusten kuvataan myös usein pyrkineen vetämään koko EU:ta kohti yhdysvaltalaista mallia, sillä jo Thatcherin kerrotaan vaikuttaneen EU:n kehitykseen ammattiliittojen mielestä kielteisellä tavalla, ja myöhempien konservatiivihallitusten kuvataan hidastaneen ja estäneen EU-integraation etenemistä sosiaalipolitiikassa. EU:n taas kuvataan jarruttaneen Ison-Britannian kehitystä kohti amerikkalaista työelämää ja pitäneen työntekijöiden puolia pakottamalla vastahakoiset brittihallitukset ottamaan työelämädirektiivit käyttöön. Näin luodaan kertomus, jossa ammattiliitot ovat EU:n tuella kerta toisensa jälkeen päihittäneet uusliberalistit, jotka ovat vuosikymmeniä yrittäneet kumota ja rajoittaa työntekijöiden oikeuksia. Kertomukseen sisältyy myös ajatus, että Euroopan unionissa pysyminen takaa sosiaalisten oikeuksien kehittymisen myös jatkossa. Ajatus myönteisen sosiaalisen integraation automaattisesta jatkumisesta Euroopan unionissa olikin yksi ammattiliittojen diskurssin kiinnekohdista, jonka varaan merkityksiä rakennettiin. Sosiaalisen mallin uskottiin vähintään pysyvän nykyisen laajuisena ja todennäköisesti laajenevan entisestään kattamaan uusia oikeuksia.

TUC:in käsitys omasta asemastaan ja poliittisista vastustajista kotimaan ja EU:n politiikassa näkyy siinä, miten se kuvasi näiden politiikan areenoiden suhdetta. Liitot rakensivat diskurssissaan metanarratiivia, jossa ne asemoivat itsensä marginaaliin kotimaassaan, mutta lähemmäs poliittisen päätöksenteon keskustaa Euroopassa. TUC asemoikin ammattiliitot ennemmin eurooppalaisiksi kuin anglosaksisiksi toimijoiksi, mikä selittää niiden epätoivoiselta vaikuttavaa suhtautumista omaan asemaansa kotimaan politiikassa. Aiemmin osa liitoista on ollut EU-kriittisiä, mutta dislokaation hetkellä aiemmat subjektiasemat ja identiteetit voivat muuttua. Ammattiliitot asemoivatkin itsensä mahdollisen EU-eron hetkellä mieluummin eurooppalaisiksi kuin EU:n ulkopuolisiksi toimijoiksi. TUC kuvaa Britannian mallin olevan jossain eurooppalaisen sosiaalisen mallin ja amerikkalaisen markkinamallin välimaastossa, ja esittää tämän olevan tulosta kehityskulusta, jossa oman maan hallitukset ovat etenkin konservatiivien johdolla pyrkineet kohti USA:n mallia, mutta ammattiliitot ovat onnistuneet EU:n tuella jarruttamaan kehitystä ja pitämään Britannian edes jossain määrin eurooppalaisena. Mielenkiintoista on, että tutkimuskirjallisuudessa eroa Britannian ja muun Euroopan sosiaalipolitiikkojen välillä ei pidetä näin dramaattisena (ks. esim. Le Grand ym. 2007, 41). Britannian kuvataan olleen vastahakoinen toteuttamaan EU:n sanelemaa sosiaalipolitiikkaa, mutta kehittäneen kuitenkin oma-aloitteisesti työlainsäädäntöä ja sosiaaliturvaa. Kyse saattaa siis enemmän olla ammattiliittojen huolesta omasta vaikutusvallastaan, ei pelkästään politiikan lopputuloksista. EU:sta tulevaan politiikkaan ne kokevat voivansa vaikuttaa, oman hallituksen politiikkaan eivät.

Narratiiveihin liittyy siis kysymys liittojen koetusta asemasta: missä ne kokevat voivansa vaikuttaa politiikkaan ja ajaa jäsentensä etuja tehokkaimmin. Kampanjan perusteella ne kokevat olevansa vahvoilla Euroopan unionissa ja erittäin heikoilla kotimaan politiikassa. Tämä on jatkoa liittojen strategialle toimia suoraan EU:ssa ohi kansallisen hallituksen (Van der Maas 2004, 6–19). Van der Maasin (mt.) ajatus kotimaan politiikan työntävästä voimasta ja EU:n vetävästä voimasta pitää siis paikkansa TUC:in EU-suhteessa. TUC:in väite siitä, että ammattiliitot pystyvät todella vaikuttamaan EU:n tekemään sosiaalipolitiikkaan, nouseekin liittojen EU-diskurssin myytiliksi eli yhteisiä merkityksiä ja puhetilaa luovaksi käsitteeksi – siitä huolimatta, että ammattiliittojen todellinen vaikutusvalta EU:ssa rajoittuu oikeuteen tulla kuulluksi työlainsäädäntökysymyksissä, mutta esimerkiksi samanlaisia kollektiivisia työehtoneuvotteluja kuin jäsenmaissa ei EU:ssa ole (Hyman 2010, 19–21). Ilman sen roolia diskurssin kiinnekohtana liittojen olisi vaikea artikuloida diskurssin mui-takaan elementtejä, kuten sitä, että EU ei niiden mielestä ole täydellinen, mutta kehittyy jatkuvasti parempaan suuntaan, toisin kuin kotimaan politiikka. Kyky vaikuttaa EU:ssa on siis diskurssin tärkeä kiinnekohta ja myytti, jota ilman liittojen olisi vaikea olla EU:n kannalla. Myytti mahdollistaa joidenkin EU:n nykytilaa koskevien asioiden kritisoimisen ilman, että EU-myönteiseltä diskurssilta

putoaa pohja. Samalla myyttiin sisältyvä ajatus huonoista vaikutusmahdollisuuksista kotimaan poliitikassa tukee EU-diskurssia. Myytti siis auttaa kytkemään kaksi rinnakkaista narratiivia yhteen.

Tämä pro gradu -tutkielma täyttää EU-tutkimuskirjallisuuden aukkoa siitä, millaisia erilaisia EU-diskursseja jäsenmaiden sisällä on, ja osoittaa, että hegemonisilla diskursseilla voi olla myös vahvoja vastadiskursseja, jotka rakentavat selvästi valtakirjasta poikkeavan artikulaation ja käsitteistön merkityksineen. Se myös analysoi brexitiä ainutkertaisena tapahtumana ja sitä edeltäneitä kampanjoita tuottaen näin uutta tietoa kansanäänestyksen aiheuttamista muutoksista Ison-Britannian poliittisessa kentässä. Samalla se täydentää tutkimusta ammattiliittojen EU-suhteista ja -kannoista analysoimalla Ison-Britannian ammattiliittojen kattojärjestön EU-näkemyksiä ja käsitystä omasta suhteestaan Euroopan unioniin. Lisäksi tutkimus tuo lisätietoa Euroopan sosiaalisen mallin käsitteen nykyisistä käyttötavoista osoittaen, että kaikki aiemmassa tutkimuksessa esitetyt kolme käyttötapaa tai merkitystä ovat yhä läsnä poliittisessä keskustelussa. Tällä voi olla merkitystä myös myöhemmin EU:n pyrkiessä saavuttamaan ammattiliittojen ja muiden vasemmistolaisiksi miellettyjen toimijoiden kannatusta. EU ei ole ennalta määrätty tai valmiiksi rakennettu kokonaisuus, vaan sen suunnasta käydään jatkuvaa kamppailua, jossa jäsenmaissa rakentuvat diskurssit ovat keskeisessä asemassa. Sosiaalinen malli on auttanut houkuttelemaan ammattiliittojen eliittejä EU:n kannattajiksi ja saanut näitä puhumaan myös jäsenistöään EU:n puolelle (Hyman 2010, 3), ja sitä voidaan siksi pitää tärkeänä unionin legitimitetin kannalta. Sosiaalisen ulottuvuuden korostaminen vapaakaupan pehmentäjänä sai ainakin TUC:in vahvasti EU:n kannalle, ja sama voi toimia tulevaisuudessa muissakin maissa. Jatkotutkimuksessa voisi olla hyödyllistä selvittää, millaisia muita diskursseja brexitkampanjoissa syntyi ja miten muut toimijat puolestaan näkivät ammattiliittojen diskurssin. Tämän tutkimuksen puitteissa oli mahdollista keskittyä vain yhteen toimijaan, ja ammattiliitot olivat kiinnostava valinta, koska ne olivat ainoa EU:ta yhtenäisesti ja selkeästi puolustanut toimija.

Vastaamalla kysymyksiin siitä, miten ammattiliitot rakensivat käsitystä EU:sta ja sen sosiaalisesta mallista ja miten ne asemoivat diskurssissaan itseään ja poliittisia vastustajiaan, tämä tutkimus on auttanut ymmärtämään, miten ammattiliitot loivat itselleen poliittista tilaa tehdä EU-myönteistä kampanjaa brexit-äänestyksen alla. Ottamalla Euroopan sosiaalisen mallin diskurssinsa myytiksi ne onnistuivat luomaan kutakuinkin yhtenäisen rintaman, joka onnistui puhumaan EU:sta yhdellä äänellä. Monien liittojen aiemman EU-kriittisyyden huomioiden yhteinen EU-myönteinen kampanja oli jo saavutus sinänsä. Sosiaalista mallia korostamalla liitot onnistuivat tuomaan EU-keskusteluun oman positiivisen diskurssinsa, joka muodosti vastavoiman EU:n byrokraattisuutta korostaneelle hegemoniselle EU-kielteiselle diskurssille, vaikkei äänestyksen lopputulos ollutkaan ammattiliittojen toivoma. Samalla ne rakensivat käsitystä poliittisesta kehityksestä, jossa työntekijöiden asema

paranee EU:ssa mutta huononee kotimaassa. Tällaisesta narratiivista voi olla hyötyä myöhemmin kotimaan politiikassa, jos se onnistutaan vakiinnuttamaan osaksi vallitsevaa diskurssia tai ainakin vahvaksi vastadiskurssiksi. Voi olla, että liitot jo ennakoivat kampanjoissaan mahdollista brexitiä ja työntekijöiden oikeuksien puolustamista omaa hallitusta vastaan mahdollisissa EU-eroneuvotteluissa ja niitä seuraavissa uusissa vapaakauppaneuvotteluissa.

Lähteet

EU-dokumentit ja Ison-Britannian hallinnon dokumentit

Department for Business, Energy and Industrial Strategy (2017), *Trade Union Membership 2016. Statistical Bulletin*. Saatavilla

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/616966/trade-union-membership-statistical-bulletin-2016-rev.pdf, luettu 24.2.2018.

EU (2017a), "Avoin koordinaatiomenetelmä". EUR-Lexin sanasto. Saatavilla http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/open_method_coordination.html?locale=fi, luettu 3.2.2017.

EU (2015), "Vanhempainvapaa". EUR-Lexin tiivistelmät EU:n lainsäädännöstä. Saatavilla <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=URISERV%3Aem0031>. Luettu 1.2.2017.

EU (2010), "Maastrichtin sopimus Euroopan unionista". EUR-Lexin tiivistelmät EU:n lainsäädännöstä. Saatavilla <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=URISERV:xy0026>, luettu 1.2.2017.

EU (2002), Puheenjohtajan päätelmät. Barcelonan Eurooppa-neuvosto 15. ja 16. maaliskuuta 2002.

EU (2000), Euroopan unionin perusoikeuskirja.

TUC:in aineistot

Kaikki aineistot on tulostettu TUC:in kampanjasivuilta 12.3.2017.

Crasta, Elena (2016), "A New Social Pillar: Plans Emerge to Shore up Rights across Europe. Blogikirjoitus 14.3.2016. Saatavilla <http://touchstoneblog.org.uk/2016/03/new-social-pillar-plans-emerge-shore-rights-across-europe/>.

Crawford, Rosa (2016), "Brexit Won't Save Us from #TTIP: Our Own Government Are Part of the Problem". Blogikirjoitus 13.5.2016. Saatavilla <http://touchstoneblog.org.uk/2016/05/brexit-wont-save-us-ttip/>.

Dodds, Anneliese (2016), "Brexit Bonfire of Regulations Would be a Bonanza for Worst Kind of Financial Speculators". Blogikirjoitus 12.5.2016. Saatavilla <http://touchstoneblog.org.uk/2016/05/brexit-bonfire-workers-rights-bonanza-speculators/>.

Ford, Michael (2016), "Workers' Rights from Europe: the Impact of Brexit." TUC:in tilaama selvitys. Saatavilla <https://www.tuc.org.uk/research-analysis/reports/workers%E2%80%99-rights-europe-impact-brexit>.

Foster, Neil (2016), "The North's workers risk being hit hard by Brexit". Artikkele. Saatavilla <https://www.tuc.org.uk/research-analysis/reports/north%E2%80%99s-workers-risk-being-hit-hard-brexit>.

Gill, Kam (2016), "10 Top Brexiteers Explain Why They're a Danger to Our Rights at Work". Blogikirjoitus 27.5.2016. Saatavilla <http://touchstoneblog.org.uk/2016/05/10-top-brexiteers-explain-theyre-danger-rights-work/>.

Norgrove, David (2016), TUC:in kampanjasivuilla julkaistu kirje Low Pay Commissionilta TUC:ille. Saatavilla <https://www.tuc.org.uk/sites/default/files/LPC-letter.pdf>.

O'Grady, Frances (2016), "Sticking with the Union: Why the EU Referendum Matters to Working Britons". Blogikirjoitus 18.3.2016, saatavilla <http://touchstoneblog.org.uk/2016/03/sticking-union-eu-referendum-matters-working-britons/>.

TUC (2018), "About the TUC". Saatavilla <https://www.tuc.org.uk/about-tuc-1>, luettu 11.2.2018.

TUC (2016a), "Risks of Brexit" -lehtisarja. Saatavilla www.tuc.org.uk/euref. Sisältää seuraavat lehtiset:

Disability Rights

Free Movement is a Two-way Street

LGBT Equality

Working Parents & Carers

Women's Rights

Health and Safety

Rights for Outsourced Workers

The NHS

Race Equality

Part-time and Temporary Workers

TUC (2016b), "Better off in. Working people and the case for remaining in the EU." Raportti.

TUC (2016c), "EU Membership and Health and Safety. The Benefits for UK Workers – a TUC Report". Raportti.

TUC (2016d), "Women Workers' Rights and the Risks of Brexit". Raportti.

TUC (2016e), "UK Employment Rights and the EU. Assessment of the Impact of Membership of the European Union on Employment Rights in the UK". Raportti.

TUC (2016f), "PM's Renegotiation Agenda Misses the Point, says TUC". Uutinen. Saatavilla <https://www.tuc.org.uk/news/pms-renegotiation-agenda-misses-point-says-tuc>.

TUC (2016g), "TUC Report Outlines the Workers' Rights at Risk from Brexit". Uutinen. Saatavilla <https://www.tuc.org.uk/news/tuc-report-outlines-workers%E2%80%99-rights-risk-brexite>.

TUC (2016h), "Brexit Could Risk 'Legal and Commercial Chaos' and Would Cause Years of Uncertainty for Employers and Workers, Says Leading GC". Uutinen. Saatavilla <https://www.tuc.org.uk/news/brexit-could-risk-%E2%80%9Clegal-and-commercial-chaos%E2%80%9D-and-would-cause-years-uncertainty-employers-and>.

TUC (2016i), "A Million More UK Workers Could Be Forced to Work Excessive Hours without EU Protections, Says TUC". Uutinen. Saatavilla <https://www.tuc.org.uk/news/million-more-uk-workers-could-be-forced-work-excessive-hours-without-eu-protections-says-tuc>.

TUC (2016j), "Unions and Employers Publicly Unite to Back Remain and Warn of 'Terrible Gamble'". Uutinen. Saatavilla <https://www.tuc.org.uk/news/unions-and-employers-publicly-unite-back-remain-and-warn-%E2%80%9Cterrible-gamble%E2%80%9D>.

TUC (2015a), "Cameron's EU referendum strategy: a virus that could destroy the European social model". Saatavilla: www.tuc.org.uk/chartergroup.

TUC (2015b), "Joint TUC-DGB Statement on the UK's EU Renegotiation Strategy". Artikkele. Saatavilla <https://www.tuc.org.uk/research-analysis/reports/joint-tuc-dgb-statement-uks-eu-renegotiation-strategy>.

TUC (2015c), "EU Referendum: Working with Dutch Unions to Defend Workers' Rights". Artikkele ja avoin kirje. Saatavilla <https://www.tuc.org.uk/research-analysis/reports/eu-referendum-working-dutch-unions-defend-workers%E2%80%99-rights>.

Tudor, Owen (2016a), "Another Report Confirms #Brexit Would Cause Massive Uncertainty for Working People". Blogikirjoitus 4.5.2016. Saatavilla <http://touchstoneblog.org.uk/2016/05/another-report-confirms-brexit-cause-massive-uncertainty-working-people/>.

Tudor, Owen (2016b), "10 Reasons Why We Really Should Be Worried about Brexit's Impact on Workers' Rights". Blogikirjoitus 7.4.2016. Saatavilla <http://touchstoneblog.org.uk/2016/04/best-best-possible-brexit-rather-isnt/>.

Tudor, Owen (2016c), "Poll Shows Workers' Voices Aren't Being Heard in #EUreferendum Debate". Blogikirjoitus 5.4.2016. Saatavilla <http://touchstoneblog.org.uk/2016/04/workers-voices-not-heard-eu-referendum-debate/>.

Tudor, Owen (2016d), "Cameron's Renegotiation Deal: Tinkering, Not Tackling the Real Issues". Blogikirjoitus. Saatavilla <http://touchstoneblog.org.uk/2016/02/camerons-renegotiation-deal-tinkering-not-tackling-the-real-issues/>.

Sanomalehdet

Campbell, John (2016), "EU Referendum: Trade Unions Divided on Brexit Vote". Uutinen. BBC:n verkkosivut 3.6.2016. Saatavilla <http://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-36449699>. Luettu 26.1.2017.

Financial Times (2017), "Trade Unions Have a Role to Play in Brexit Britain". Pääkirjoitus 12.9.2017. Saatavilla <https://www.ft.com/content/9c07253e-97a5-11e7-b83c-9588e51488a0>, luettu 24.2.2018.

HS (2016), "Brexit selitettynä: Britannian äänestys, mahdollinen EU-ero ja sen seuraukset – tästä on kyse ja näin tähän tultiin". Artikkelit Helsingin Sanomien verkkosivuilla 23.6.2016. Saatavilla <http://www.hs.fi/nyt/art-2000002907669.html>. Luettu 9.2.2017.

Jennings, Will (2016), "North v South, Young v Old – The New Political Faultlines". Artikkelit. The Guardianin verkkosivut 4.6.2016. Saatavilla <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/04/eu-referendum-campaign-polls-fault-lines-politics>. Luettu 9.2.2017.

Justice, Adam (2016), "EU Referendum: British Trade Unions Ready to Join Fight to Stay in Europe". Artikkelit. International Business Timesin verkkosivut 27.1.2016. Saatavilla <http://www.ibtimes.co.uk/eu-referendum-british-trade-unions-ready-join-fight-stay-europe-1540430>. Luettu 9.2.2017.

Kauppalehti (2016), "Laskelma: Brexit voisi lakaista 950 000 työpaikkaa." Uutinen, Kauppalehden verkkosivut 21.3.2016. Saatavilla <https://www.talouselama.fi/uutiset/laskelma-brexit-voisi-lakaista-950-000-tyopaikkaa/94b06f56-dbe9-3fde-a9ae-d78800cfdbcc>, luettu 1.5.2018.

MacShane, Denis (2018), "Trade Unions Are Speaking out against Brexit – When Will Labour Start to Listen?" Puheenvuoro. *The Independent* 1.2.2018, saatavilla <http://www.independent.co.uk/voices/brexit-single-market-customs-union-labour-unite-gmb-speaking-out-a8189001.html>, luettu 24.2.2018.

Mason, Rowena (2016), "UK Trade Union Leaders Call on 6 Million Members to Vote Remain". Uutinen. *The Guardianin* verkkosivut 6.6.2016. Saatavilla <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/05/uk-trade-union-leaders-call-on-6m-members-to-vote-against-brexit>. Luettu 26.1.2017.

O'Connor, Sarah & Jim Pickard (2017), "UK Trade Unions Call for 'long-term' Single Market Membership". Artikkel. *Financial Times* 11.9.2017. Saatavilla <https://www.ft.com/content/c5f7afb8-9641-11e7-b83c-9588e51488a0>, luettu 24.2.2018.

Pye, Minna & Esko Varho (2016), "Britannian EU-eroa ajava moottoriturpa – Boris Johnsonin verbaaliakrobatia vetoaa kansaan". Artikkel. Ylen verkkosivut 19.6.2016. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-8945245>. Luettu 1.5.2018.

Sipilä, Annamari (2018), "Britannia lähtee EU:sta tasan vuoden kuluttua: Historiallinen ero on edennyt odotettua sutjakammin, mutta brexit-lupaukset on vielä lunastamatta". Artikkel. Helsingin sanomien verkkosivut 29.3.2018. Saatavilla <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005622100.html>. Luettu 1.5.2018.

Sipilä, Annamari (2017), "Brexit muuttaa tuhannet EU-lait kertarysäyksellä brittiläeiksi – mutta konservatiivihallitus haluaa valtuudet lakien 'korjailuun'". Uutinen. Helsingin Sanomien verkkosivut 30.3.2017. Saatavilla <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005149614.html>. Luettu 1.5.2018.

Sipilä, Annamari (2016), "Miksi britit äänestivät itsensä ulos EU:sta? HS listaa 10 syytä Brexit-leirin voitolle." Artikkel. Helsingin Sanomien verkkosivut 25.6.2016. Saatavilla <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1466823678324>, luettu 9.10.2016.

Sipilä, Annamari (2016), "Britannian EU-jäsenyys oli menetetty tapaus, sillä lehdistö asettui Brexitin taakse". Artikkel. Helsingin sanomien verkkosivut 23.9.2016. Saatavilla <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002922169.html>, luettu 25.2.2018.

Taylor, Adam (2013), "Margaret Thatcher Fought One Huge Battle That Changed the UK Forever". Artikkele. Business Insider -verkkolehti 8.4.2013. Saatavilla <http://www.businessinsider.com/thatcher-versus-the-unions-2013-4?r=US&IR=T&IR=T>, luettu 9.10.2016.

Kirjallisuus

Adnett, Nick & Stephen Hardy (2005), *The European Social Model. Modernisation or Evolution?* Cheltenham: Edward Elgar.

Alber, Jens (2006), "The European Social Model and the United States", *European Union Politics* 7(3): 393–419.

Cortini, Michela & Amelia Manuti (2007), "The Narrative Bias. Political Marketing on the World Wide Web." Teoksessa *The Discourse of Europe. Talk and Text in Everyday Life*. Discourse Approaches to Politics, Society and Culture, volume 26. Amsterdam ja Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 49–77.

Diez, Thomas (2001), "Europe as a Discursive Battleground. Discourse Analysis and European Integration Studies." *Cooperation and Conflict* 36(1): 5–38.

Ford, Robert & Matthew Goodwin (2017), "Britain after Brexit: A Nation Divided", *Journal of Democracy* 28(2017), 17–30.

Fulton, L. (2013), "Worker Representation in Europe". Labour Research Department and European Trade Union Institute. Saatavilla <http://www.worker-participation.eu/%20National-Industrial-Relations/Countries/United-Kingdom/Trade-Unions>, luettu 25.2.2018.

Goodwin, Matthew & Oliver Heath (2016), "The 2016 Referendum, Brexit and the Left Behind: An Aggregate-level Analysis of the Result", *The Political Quarterly* 87(3), 323–332.

Gumbrell-McCormick, Rebecca & Richard Hyman (2017), "What about the Workers? The Implications of Brexit for British and European Labour", *Competition & Change* 21(3), 169–184.

Hay, Colin & Nicola J. Smith (2005), "Horses for Courses? The Political Discourse of Globalization and European Integration in the UK and Ireland", *West European Politics* 28(1), 124–158.

Hermann, Cristoph (2013), "Crisis, Structural Reform and the Dismantling of European Social Model(s)", Working paper, Institute for International Political Economy Berlin, 26/2013.

- Hermann, Christoph & Ines Hofbauer (2007), "The European Social Model: Between Competitive Modernisation and Neoliberal Resistance. *Capital & Class* 93 (2007), 125–139.
- Hobolt, Sara B. (2016), "The Brexit Vote: A Divided Nation, a Divided Continent", *Journal of European Public Policy* 23(9), 1259–1277.
- Huttunen, Martti & Mirja Janérus (2002), "Työmarkkinajärjestöjen rooli Euroopan sosiaalisen mallin rakentamisessa". Teoksessa Saari, Juho (toim.), *Euroopan sosiaalinen malli. Sosiaalipoliittinen näkökulma Euroopan integraatioon*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki: Gummerus. 196–216.
- Hyman, Richard (2010), "Trade Unions and 'Europe': Are the Members Out of Step?" *Relations industrielles*, 65(1), 3–29.
- Jæger, Mads Meier (2012), "Do We All (Dis)like the Same Welfare State? Configurations of Public Support for the Welfare State in Comparative Perspective". Teoksessa Kvist, Jon & Johan Fritzell & Bjørn Hvinden & Olli Kangas (toim.), *Changing Social Equality. The Nordic Welfare Model in the 21st Century*, Bristol: The Policy Press, 45–68.
- Kvist, Jon & Juho Saari (2007), "The Europeanisation of Social Protection: Domestic Impacts and National Responses". Teoksessa Kvist, Jon & Juho Saari (toim.), *The Europeanisation of Social Protection*. Bristol: The Policy Press. 229–248.
- Laclau, Ernesto (2005), *On Populist Reason*. Lontoo ja New York: Verso.
- Laclau, Ernesto (1994), "Introduction", teoksessa Laclau, Ernesto (toim.), *The Making of Political Identities*. Lontoo ja New York: Verso. 1–8.
- Laclau, Ernesto & Chantal Mouffe (1985), *Hegemony and Socialist Strategy*. 2. painos. Lontoo ja New York: Verso.
- Laclau, Ernesto (1977), *Politics and Ideology in Marxist Theory*. Lontoo: NLB.
- Le Grand, Julian & Elias Mossialos & Morgan Long (2007), "The United Kingdom: More an Economic than a Social European". Teoksessa Kvist, Jon & Juho Saari (toim.), *The Europeanisation of Social Protection*. Bristol: The Policy Press. 41–60.
- Macshane, Denis (2016), *Brexit. How Britain Left Europe*. Lontoo ja New York: I.B. Tauris.

- Paasi, Anssi (2001), "Europe as a Social Process and Discourse. Considerations of Place, Boundaries and Identities", *European Urban and Regional Studies* 8(1): 7–28.
- Palola, Elina (2004), "Euroopan sosiaalinen malli". *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (2004), 569–582.
- Palonen, Emilia (2017), "Mitä IHMETtä on... Laclaulainen diskurssiteoria?" PowerPoint-esitys. Saatavilla <http://docplayer.fi/19641089-Mita-ihmetta-on-laclaulainen-diskurssiteoria-emilia-palonen-phd-in-ideology-and-discourse-analysis-essex-jyvaskylan-yliopisto.html>, luettu 29.4.2018.
- Palonen, Emilia (2008), "Ernesto Laclau & Chantal Mouffe. Diskurssiteoriaa ja radikaalia demokratiaa." Teoksessa Lindroos, Kia & Suvi Soininen (toim.), *Politiikan nykyteoreetikkoja*. Helsinki: Gaudeamus. 209–232.
- Pakaslahti, Johannes (2002), "Euroopan sosiaalisen mallin historia, nykyhetki ja tulevaisuus". Teoksessa teoksessa Saari, Juho (toim.), *Euroopan sosiaalinen malli. Sosiaalipoliittinen näkökulma Euroopan integraatioon*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki: Gummerus. 49–65.
- Pynnönen, Anu (2013), "Diskurssianalyysi: tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen". Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu: Working paper 379/2013.
- Räsänen, Petri (2015), "Uusliberalismi". Artikkelit filosofia.fi-sivustolla. Saatavilla <http://filosofia.fi/node/7006#Johdanto>, luettu 1.5.2018.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Anna Puusniekka (2006), "Sosiaalinen konstruktionismi". Kvali-MOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaristo. Saatavilla http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_6.html. Luettu 30.4.2018.
- Saari, Juho & Jon Kvist (2007), "European Union Developments and National Social Protection". Teoksessa Kvist, Jon & Juho Saari (toim.), *The Europeanisation of Social Protection*. Bristol: The Policy Press. 1–20.
- Saari, Juho & Kari Välimäki (2007), "Seeking a New Balance". Teoksessa Kvist, Jon & Juho Saari (toim.), *The Europeanisation of Social Protection*. Bristol: The Policy Press. 249–266.
- Saari, Juho (2002), "Euroopan sosiaalinen malli – johdanto", teoksessa Saari, Juho (toim.), *Euroopan sosiaalinen malli. Sosiaalipoliittinen näkökulma Euroopan integraatioon*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki: Gummerus. 9–48.

- Sift, Stefanie & Michael Brüggemann & Katharina Kleinen-V. Königslöw & Bernhard Peters & Andreas Wimmel (2007), "Segmented Europeanization: Exploring the Legitimacy of the European Union from a Public Discourse Perspective". *Journal of Common Market Studies* 45(1), 127–155.
- Smith, Anna Marie (1998), *Laclau and Mouffe. The Radical Democratic Imaginary*. Lontoo ja New York: Routledge.
- Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. (2002), "Lukijalle", teoksessa Saari, Juho (toim.), *Euroopan sosiaalinen malli. Sosiaalipoliittinen näkökulma Euroopan integraatioon*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki: Gummerus. 5–6.
- Van der Maas, Erin (2004), "British Labour and the European Union: The Europeanisation of Trade Unions?", *ESRC/UACES Series of Seminars on EBPP*. Sheffield, UK.
- Vasilopoulou, Sofia (2016), "UK Euroscepticism and the Brexit Referendum", *The Political Quarterly* 87(2), 219–227.
- Vaughan-Whitehead, Daniel C. (2003), *EU Enlargement versus Social Europe?* Cheltenham ja Northampton: Edward Elgar.
- Välimäki, Kari (2002), "Euroopan sosiaalinen malli – tavoite vai uhka?" Teoksessa Saari, Juho (toim.), *Euroopan sosiaalinen malli. Sosiaalipoliittinen näkökulma Euroopan integraatioon*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki: Gummerus. 104–119.
- Wilson, John & Sharon Millar (2007), "Introduction". Teoksessa *The Discourse of Europe. Talk and Text in Everyday Life*. Discourse Approaches to Politics, Society and Culture, volume 26. Amsterdam ja Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 1–16.